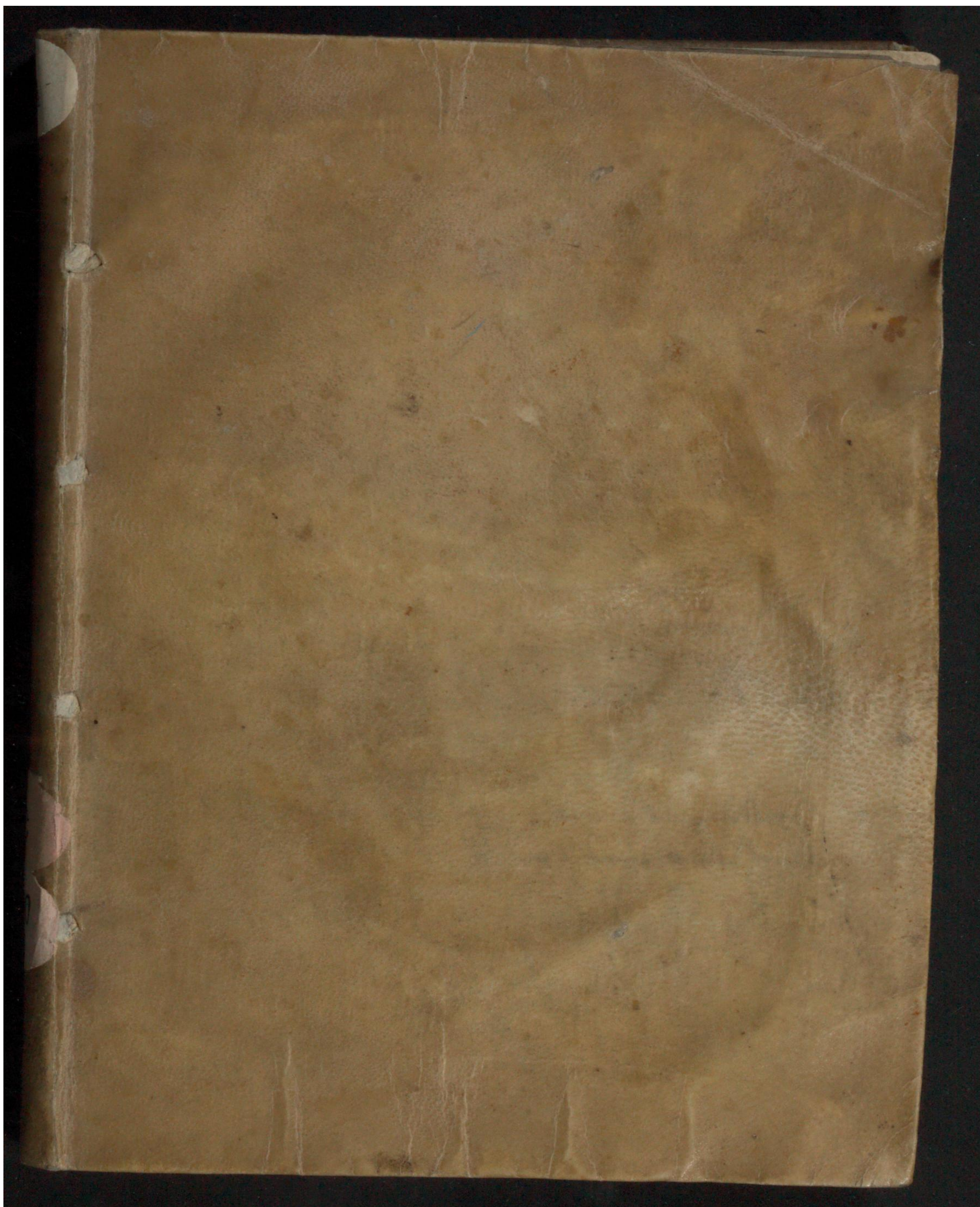
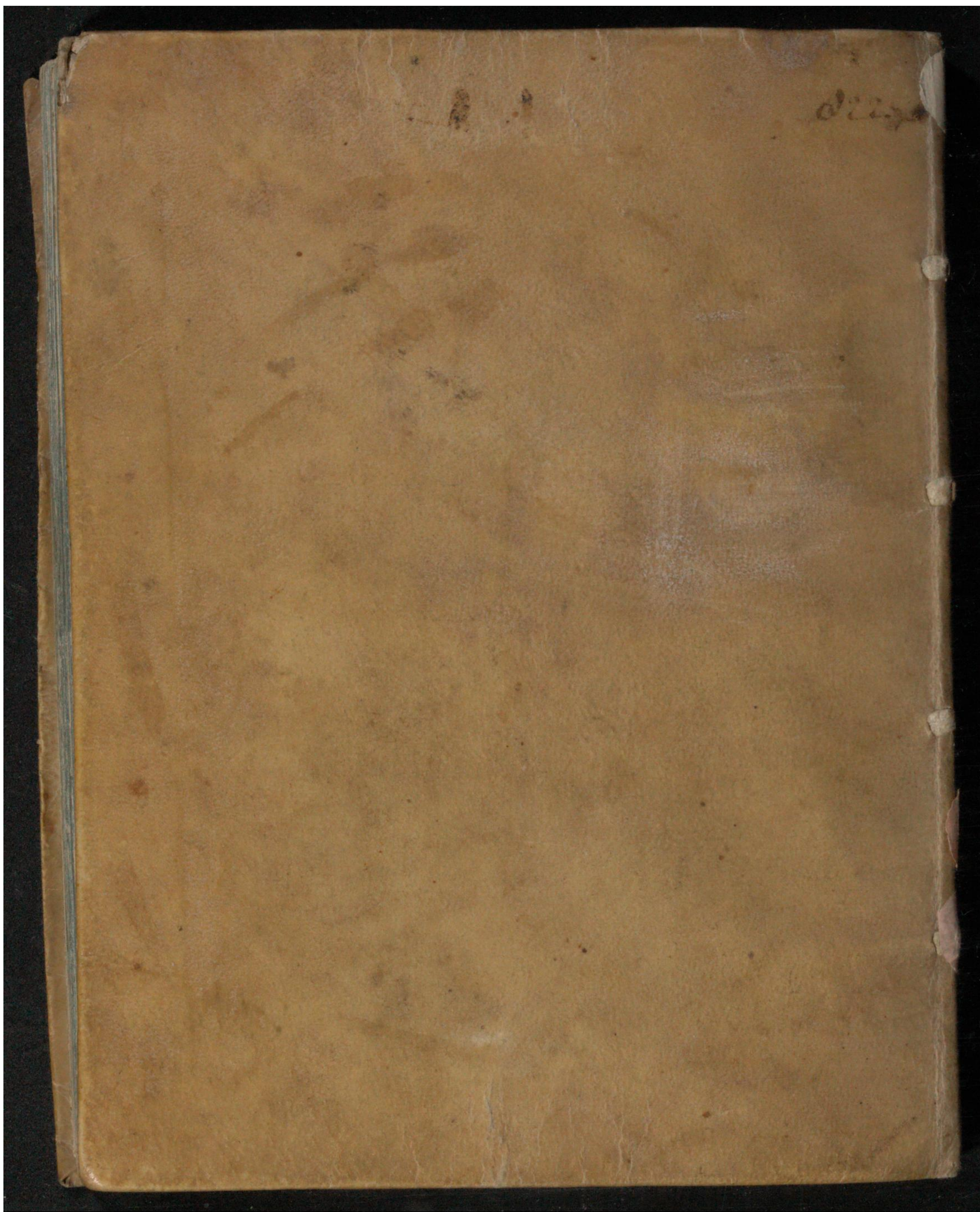



374
C
10







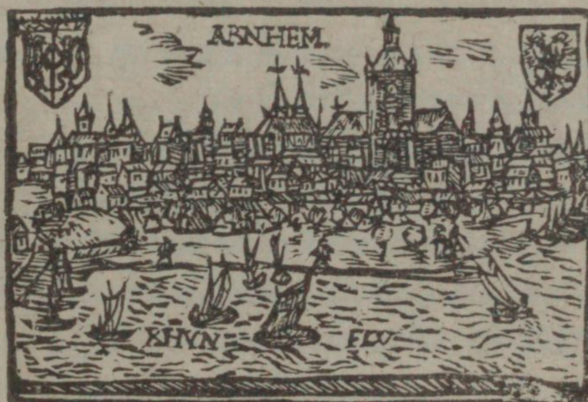


ARTICVL-BRIEF,

Waer by eenighe annotatien ghevoeghet zijn,

Door

PETER PAPPVS van Tratzberg.



TOT ARNHEM,

By Ian Ianszen, Boeckvercooper. 1614.

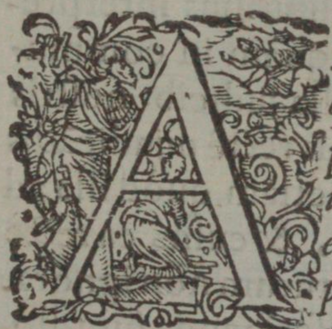

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Nobilissimis & Amplissimis viris,

D D. Civitatis Groningensis & Omlandiæ

DEPVTATIS,

Dominis suis colendis.



B eo tempore, Nobilissi. & Amplissi. viri, quo Prætoris militaris munus in vestra hac provincia, vestro jussu & promotione, mihi impositum est, nihil antiquius duxi, quàm ut eidem mihi credito muneri omni ex parte, pro mea imbecillitate, satisfacerem. quàm dextrè id per egerim, vestro aliorumq; lubens judicio relinquo. Dum id ago, & criminalibus caussis, ut pote gravioribus, rectè intelligendis invigilo, cœpi notas quasdam ad leges illas militares, quibus in criminalibus judiciis utimur, in privatum meum usum conscribere. Eas nunc revisas, auctas, &, ut iis etiam, qui mihi in ejusmodi judiciis assident, usui aliquo esse possint, in linguam vernaculam translatas, vobis, viri Nobiliss. & Ampliss. offero, testes gratitudinis meæ pro acceptis à vobis beneficiis futuras. Quas ut benigno vultu suscipiatis, & ab obtrectatorum morsibus auctoritate vestra vindicetis, méque vobis, prout hactenas fecistis, commendatum habeatis, etiam atque etiam rogo. Deum oro, ut A A. V V. diu Ecclesiæ suæ, & patriæ incolumes conservet. Groningæ, 15. August. 1603.

AA. VV.

addictissimus

PETRVS PAPPUS à Trazberg.



CIAS, velim, amice Lector, me nec Iurisconsultũ, nec Iuriscõsultis; sed hominẽ militarem, hominibus itidem militarib. hæc, qualia qualia sunt, scripsisse. In delictis militaribus interpretandis brevior fui, quàm in communibus: tùm, quòd illa judicib. nostris militaribus per se satis nota sint; & in his rectè dijudicãdis sæpiùs peccari animadverterim: tùm etiam, quòd illa ad normam antiquæ militiæ examinare, & cum ea rectè conferre, onus humeris meis impar futurum non ignoraverim, qui probè sciam, ea, quæ doctis scribenda sunt, docti quoque hominis operam efflagitare. Quòd si quædam occurrent (plura autem fore, quàm velim, nullus dubito,) quæ non appositè satis à me dicta videbuntur; consideres, quæso te, me Germanum esse, qui proprietatem linguæ Belgicæ, quod quidem ingenuè fatuor, in omnibus assequi nondum potuerim. Cum autem ijs à me hæc scripta sint, quorum alij Latinæ linguæ penitùs sunt ignari, alij Germanicæ phrases, utpote duriusculas, non satis intelligunt, malui cum illis, quibus ex animo prodesse cupio, qualicunque potiùs modo, quàm nullo, ea cõmunicare. Hæc te scire volui, vale, &, si libet, fruere.

AD ZOILVM.

Irrides opus hoc, quod vanum, Zole, clamas:
Vt fiat nullum, Zoile, da melius.



NA dien by daghelickſche experiencie bevondē worden veel eñ menichvoldige deſordren onder den volcke van Oorloghe te ontſtaen a/ ſtreckende tot groote ſchade van den Lande / ende prejuditie vande Regieringe van dien / die nochtans alomme bevonden worden niet ſulcx geſtraft te worden/als wel behooren ſolde/ter oorſake op ſulcke ofte dergheliicke poincten geē vaſte Ordonnantie ofte Articul-brief gearreſteert/ende gepubliceert en is / Soo hebben de Staten Generael der vereenichdē Nederlanden/by advijſe vanden Raeden van State der ſelver/gheordonneert/gheſtatueert/ ende ghearreſteert/ Ordonneeren/ſtatueeren / ende arreſteren mits deſen de Ordonnantie ofte Articul-brief hier nae volgende: willende dat deſelve by alle het Volck van Oorlogen/ in heuren dienſte zijnde/van poinct tot poinct ſtrictelicken onderholden ende geachtervolcht ſal wordē b: Ende ſal tot dien eynde alomme gepubliceert c / ende by den kriechsvolcke beſwooren d werden / nae behooren.

a) Ghelijck alle Regimenten/ende Republiquen, (Politiſcher wijſe daer van te ſpreecken) in deſe twee dinghen beſtaen / te weten/ præmijs & pœnis, in vergeldinghe ende ſtraffinghe. Balthaſar Ayala lib. 3. de jure & offic. bellicis, cap. 20. n 1. ubi multas veterum philoſophorum ſententias ad hanc rem accommodatas congregat. Tot welcken eynde Democritus, als ſulcx verhalet Franciſcus Patritius,

lib. 1. de Reipubl. institut. tit. 6. ex Plinio lib. 2. cap. 7. placht te seggen/ dat Præmium ende Pœna twee Goden waren / sonder de welcke men in Borgherlicke gheselschap niet goedes / ofte rechtveerdighes doen konte. Alsoo moeten deselve præmia & pœnæ oock nootwendich in het Krijchs regiment onderholden worden / ende dat soo veel te meer/ overmits in den Krijch niet allee allerley natien, maer ooc wt deselve Menschen van verscheyden sorten by malkander komen/ die welcke twaer in goede ordre ende disciplin te holden groote const is/ ende wanneer præmia ende pœnæ niet en waren/ solde onmogelick zijn/ dat sulcx ghesch iedenkonde. Wat desordre ooc gecauseert wort in Krijchswesen / wanneer de mishandelinghen gantz niet / ofte oock niet naer exigentie ghestraft worden/ is soo notoir / dat het niet noodich is/ met vele exempelen te bevastigen.

b) Hier behooren de Richters / die op dese hun voorgheschreven Wetten ende Articul-brief sententien wtspreecken sullen/ wel te considereren, dat hoere Meesters/ de Heeren Staten Generael, &c. hun deselve Wetten voorghestellet / ende die te achtervolghen ernstlick / ende by expres bevolen hebben / bedenckende / dat sy Richters niet gheordineert zijn / om over de Wetten te disputeeren / ofte van de Wetten/ maer nae de Wetten/ te oordeelen/ als Daniel Mollerus lib. 1. Semestr. cap. 37 n. 5. wt Augustino fijn allegeeret. Ende twaer/ als den Richters gheoorlovet ware/ van de Wetten af te treden / ende sick sulvest eene billicheydt nae haer eyghen hooft ende fantasye te imagineeren. soo ware verghevés/ dat men die Wetten statueeren solde/ Benvenut. Straccha in tract. de mercatore. tit. quomodò in causis mercat. procedi debeat. parte ult. n. 5. Moller. d, cap. 37 n. 6.

c) Van wat tijdt af de ghearresteerde weten de onderdanen verbinden/ schrijvet wtvoerlick Menochius lib. 2. de arbitrar. judic. casu 185. per tot. ende Sebastianus Medices in tract. de legibus, parte 4. quæst. 34. alwaer onder anderen vermeldet wort / dat die Wetten gepubliceert behooren te worden/ want voor de publicatie van die wort niemandt daertoe verobligeert. Doen daeromme sommighe Capiteynen seer wel / die den Soldaten / die se nieuwes onder hoer Compaignien aennemen datelick desen Articul-brief ofte ten gheringesten die principaelsten Articulen daer van / voorholden / ende weere te wenschen / dat alle Capiteynen sulcken ghebruck aen sick hadden.

d) Merckt hier / ghy Richters / dat ghy selvest / soo wel/ als uwe onderhebbende Soldaten / dese Articulen ende wetten

beswooren

beswoozen hebbet/ende door dien schuldich zijdt/niet alleene niet teghens deselve te doen: maer oock/ indien ghy over eenighe delicten, die teghens dese Articulen gheperpetreert zijn/ komet te rechten/ naer inholt van de selve Articulen uwe sententien wt te spreken. Andersins solt ghy niet holden/ wat ghy geswoozen hebt/ ende woordet selfs strafbaer.

I.

Eerstelicken/ de geene/ die den name des Heeren ydelicken voert/ ofte de blasphemeert, sal voor de eerste reyse een honorable amende doen/ ende drie daghen in gevanckenisse/ te water ende te broot ghestelt worden/ ende voor de tweede reyse sijn tonge met een gloeyende yser doorsteken/ eñ voorts gedevaliseert worden tot op syn hembde/ ende gebannen wt de vereenichde Provincien.

In de Wette Gods / Levitici 24. vers. 13. & seqq. wort bevolen/ dat den genen/ die blasphemeert, sal ter doodt ghesteenighet worden. Keyser Iustinianus settet / dat men sulcke blasphemien aen het leven straffen solde. Novell. 77. ut non luxurientur homines. Waer over Iulius Clarus in Pract. crimin. §. plasphemia, n. 3. sich grootelicx beclaget/ dat sulcx niet achtervolcht wort naer behooren. Keyser Carl in de P. H. O. art. 106. heft ghelijckfals statueert, dat men de Godtslasteraers sal aen Lijf ende Leven / ofte oock aen particuliere Leden naer ghelegentheyt der Lasteringe / ende der persoon/ die sulcx doet/ straffen. De Paus Gregorius nonus overst/ als blasphemeren soo een groote sonde niet achtende/ heeft in c. statuimus, ext. de maledicis, ghe ordonneert / dat wanneer een Leecke (wente de Papen gaet dese wett niet aen/ secundum Hostiensem in summa, eod. tit. n. 4.) Godslasterlicke woorden gebrucket/ dat deselve ses Sondaghen nae malcanderen voor de Kerckendoere staen sal/ so lange als Misse ghedaen wort/ ende op den sevenden Sondach sal he gelycker maten / ende op deselve plaetse/ doch barvoet / ende met eenen rieme (ofte misschien met een stroppe) om den hals omgegortet staẽ. Eñ overmits nu gemeenlic pœna civilis, of de halsstraffe/ door quade gewoõte/ als Clar⁹ d. loc. secht/ afgecomẽ is/ solde/ mijnes erachtẽs/ niet ongeraden zijn/ dat

dat dese pœna Canonica mochte in eeren gheholden werden / niet dat se gheschieden sal onder de Misse / maer onder de prædicatie. Want sulcke straffe/sonder twijvel/ veele van vloecken ende Godslasteren afschrecken solde. Zwingerus settet in synem theatro vitæ humanæ,volum,16.lib.5.fol.3091.eene seer notabile historie,die anno Christi 1569. tot Strasborch gheheurt is/dat als twee Soldaten aldaer in apprehensie ghenomen waren/de eene/om dat he Godt ghelastert hadde/ende de ander / om dat he sick hadde teghens synen Capiteyn ghesettet / ende voor den eersten/die andersins een vaillant Soldaet was / groote intercessie gheschiede/ende voor de tweede gheene / Den Magistraet van de voorsz Stadt / den Godslasteraer / (hoewel he sulcx in dronckenschap ghedaen hadde) heeft syn Tonghe laten wt den hals rijten/ bedenckende / dattet sick niet betamen solde/ dat den genen/die Godt ghelastert hadde / solde vry gaen moghen / daer de ander/die maer een mensche gheoffendeert hadde / ghestraft worde. Doch sullen de Richters alhier mercken / dat / dewijle mijn Heeren de Staten Generael de straffe op de blasphemie aldus ghestelt hebben/als desen eersten Articul mede brenghet / dat se daeromme schuldich zijn/ deselve alsoo te achtervolghen/ende behoeven sick desfals niet nae ander Wetten/ ofte statuten te reguleren, welcke henluyden alhier niet voorgestelt worden/dat syse juyst volghen moeten / maer alleen tot den eynde / dat sy soo veel meer anghepornet worden/omme desen Articul strictelick ende sonder conniventie te observeren. Volghende hierinne t'ghene Ioannes Bernardin. Muscatellus seght in pract. criminali, tit. de Blasphemia, n.28.& seq. dat int Coninckrijck Neapolis in dit delict gheen regard ghenomen wort/ van wat dignitept/ olderdom/oft conditie de delinquanten/ so Mans als Vrouwspersonen zijn moghen / maer dat deselve delinquanten sonder onderschepdt/ende sonder pardon te mogen genieten/ghestraft worden.

II.

Inghelijcke Pœnen sullen mede vervallen / voor de eerste ende tweede reyse/de gene/ die yet sullen doen ofte segghen tot spijt ofte spot van het woort Godts/ ofte der Kerckendienaers.

In de Bybliischen schriften / Oldes ende Nyen Testaments/ worden wy op veele ende verschepdene plaetsen vermaent / dat wy dat woordt Gods / daerinne ons Godt synen willen gheopenbaert

heeft

heeft/in eeren ende weerden holden sollen. Hoe in ghelijcken meer als billich/ende oock Godts bevel is/ dat men de gene/die voor ons sorghen/ende arbeyden aen het woordt/ende ons het selve verrondighen/in eeren holde. Daeromme dese Articul niet te vergheefs by den voorgaenden ghestelt/ende de overtredinghe van dien met ghelijcke straffe te straffen bevolen is / ende dat soo veel meer by ons/ de wy om die ehre Godts/ ende om de wtbreydinge sijnes woordts/ ende verdedinghe der Christelicken Kercken/ die Wapenen voeren. Oock seggen de Rechtes-gheleerden/dat de genen/die het Evangelium smaden/ghelijcker ghestalt/als andere die Godt lasteren / blasphemeren. Prosper Farinacius tit. de delictis & pœnis, quæst. 20. n. 26.

III.

Alle moetwillighe a dootslagen b / vrouwencrachten c/overspeel d/ brantstichtinge e/ dieverye f/straetschenderyen g/force h/gewelt i/ valschheyt k/en andere ghelijcke boose daden/en openbare delicten l/ofte onnatuerlicke misbruycken m/ sullen metter doot ghestraft worden n.

a) Dit woordt/Moetwillighe / is niet te vergeefs hier by gesettet. Want delicten/die niet moetwilligher ende voorsettelicker wijse gheschieden/mogen metter doot niet gestraft worden. Maer worden extra ordinem/aen dem lyve/ met bannissement/ met geldtboeten/ofte anders nae gheleghentheyt der saecken/en de persoonen ghestrafft. Vbi enim non adest dolus, ibi non potest imponi pœna delicti ordinaria. l. 1 §. Divus 3. D. ad l. Cornel. de sicar. l. absentem, 5. §. fin. D. de pœnis. Clarus in pract. crimin. §. fin. quæst. 84 n. 1. Ende ofte wol sonsten in ander civile saecken alsulcken moetwillen / ofte dolus niet ghepræsumeert wort/ende daeromme bewesen moet worden / l. dolum 6. C. de dolo. Menoch. lib. 4. præsumt. 12 n. 2. Soo wort het nochtans in delictis anders gheholden. In illis enim in dubio dolus præsumitur. Pract. Papiens. in forma inquisit. in gl. verbi, appensatè, n. 1 Francisc. Vivus in verb. homicidium deponens, nu. 5, Andr. Gayl lib. 2. observat. 110 n. 8.

b) Dootslagh wort verboden in de Wet Godes/ Exod. 20 v. 13 Deut. 5 vers. 23. Item Numer. 35 v. 16 & seq. Genes. 9 v. 6. Deut. 19 v. 11 & seq. ende in den nieuwen Testament/Matth. 26 v. 52. Apocal.

pocal.13,v.10. In de Keyserlicke rechten worden sulcke dootslagen bevolen met den sweert te straffen/ §.item lex Cornelia de sicariis, 5. Instit. de public.judic. l.3. §.fin.D.ad l.Corn. de sicar. Wente het heet/ Homicidia, quod fecit, semper expectet, De Doodtslager sal wederomme verwachten t'gheene he sulvest ghedaen heeft. l.3.C,de Episc. audient. Hier mede stemmet oock over een Keyser Carl in de P.H.O.art.137. Ende twaer dit laster is alle tydt van menighlich / ende van allerley volckeren ende natien verhatet worden / ooc mede van Torcken/ Pet. Foll. in pract.cens.in verb. Nicol. Episc.n.163/ Ja stryder gantz tegens de naturel.ut vim.3, D.de justit.& jure. Eñ schryvet Osorius lib.2, rerum Emmanuelis/ dat ofte wel de Brasilianen/de gantz barbarische volcker zyn/anders geene delicten straffen / soo vervolghen se doch de dootslagers der maten/dat desselven bloetsverwanden ghedwonghen zyn den doodtslager in handen van des dooden vrunden te overantwoorden/den welckẽ van hun gewrocht wort. Ende in ghevalle by avonture den doodtslagher ontloopet/ dat alsdann syne dochters/susters/ofte naeste nichten / des dooden vrunden in dienstbaerheydt ende slavernie moeten ghegheven worden. Waeromme dan wy Christenen meer redenen hebben/omme ouer de doodtslaghers te yveren / ende densulvighen haer recht wedervaren te laeten / wetende dat Godt bevolen heft Exod.21,vers. 14,dat men de doodtslaghers oock van synen Altaer wech rytẽ sal. Wente dat Landt/in den welcken bloet vergooten is / kan anders niet ghereiniget worden/dan door dat bloet des geenen / de het vergoten heft/ spreckt Godt door Mosen / Numer.35.vers.33. Ende behooren doodtslaghers/besonders alsulcke / de moet willighe vreweliche/ende sonder eenigh tho vooren ghegheven oorsaecke/ doodtslaghen doen/geen pardoen ghenieten / ghelijck sulcx syn verhaelt Cujac.lib.20. observ.23 /alwaer he tho dien eynde des Keysers Valentiniani Novellam de homicid.cas.fact. allegeert/met welcken ooc over een stemmet de groote Criminalist, Prosper Farinacius. tit. de inquisitione, quæst.6.n.15.& seqq. allwaer he met veelen gronden bewyset/dat oock de hooge Overicheydt in sulcken valle / nae rechte/ geen pardoen verleenen mach. Hier van mocht ghy ooc lesen Petrum Martyrem, in locis communibus, classe 4.cap.14 sect.16 & seqq.

Maer alsoo in dese materie van doodtslaghen veelderhandt quæstien daegelicx voorvallen/wil ick/om naerichtungh der Richters/ de principaelsten daer van cortlich verhalen.

By den Rechtsgeleh̃rden worde verscheyden divisien van dootslaeghen ghemaeckt/konnen overst voeghlich afghedeilt worden in homicidium voluntarium & casuale. Want alle andere species veri homicidij

micidii (de quasi homicidio, overmits in krijchsgherichte weynich daer van voorvallet / ende men by den Rechtsgheleerden ghenoech daer van vinden kan / wil ick hier niet spreken) onder dese beyde ghetogen konnen worden.

Homicidium voluntarium is / als yemant eenigen menschen met wel voorbedachten moet ter doode brenghet. ende gheschiet sulcks somtijts sonder ghegheven oorsaeck / somtijdts / dat eenem oorsaeck daer tho ghegeven wort.

Alst gheschiet sonder ghegheven oorsaecke / soo isset een moetwillighe doodtslaech / ende met eenen alsulcken behoort men / nae rechte / geen commiseratie te hebben / gelijck daer boven verhaelt is.

Hier is overst de vrage / Ofte sick geboert / dat yemant willens ware eenen doodt te slaen / ende indien he sulcx vullentrecken wilde / raeckte hy onverhoets eenen anderen / den hy niet ghemeenet heeft / densulven anderen ter doot brenghende / ofte men eenen alsulcken dootslager aent leven straffen solle ? Ende / niet tegenstaende / dat veel gheleerde Juristen van meeninghe zijn / dat eenen sulcken extraordinaris behoore ghestraft te worden / ende daer omme dese speciem facti onder die homicidia casualia rekenen / onder welcken mede van ghelijcker meeninge is Nicolaus Vigelius, Centur. 4 decis. 54. So holde ickt nochtans daer voor / dat men eenen sulcken / de hem voorghenomen hadde eenen Menschen (al heeft he juyst denselven / den he gheraeckt heeft / niet ghemeent) om te brenghen / met de ordinaris straffe de Doodtslagers straffen sal / volgende de leere Bartoli in l, perspiciendum, 11 §. delinquitur. 2 in fine, D. de pœnis. Welcken hierinne navolghen Ægid. Bossius in tract. criminali, tit. de homicid. n. 73 Andr. Fachin. lib. 1. controversiar, juris, Cap. 37. Everard. Brunckhorst Cent. 4. ἐναντιοφανῶν, assert. 85 ende Ioannes Harprechtus plures allegans, in §. item lex Cornelia de sicariis, 5 n. 117. Instit. de public. judic.

Ofte overst de doodtslach met voorbedachten moet / ende moetwilliger wijse / ofte dolosè gheschiet zy / dat sullen in allen voorvallenden casibus die circumstantien medebrengen / ende te verstaen gheven / waer op die Richters in sulcken ghevalle schuldich zyn vlijtich te letten.

Daer geschehen oock homicidia voluntaria in sulcker voege / dat yemandt eenige oorsaecke te vooren daer toe ghegeven wort. Als by exempel: Wanneer yemandt van eenen anderen met ghewapender handt aengesprenget wordt / ende sijn lijf verweeren moet / in sulcken gevalle is yederman gheoorlovet zijn lijf ende leven oock met eenes

anderen doodt te retten l.si.quis,3 l.si, ut allegas, 4 & ibi passim Dd. C.ad l.Cornel.de sicar. P.H.O.art.139.Gayl lib.2 observat. 110, 11, 9 seq.Lambert.Danæus lib.2 Ethicæ Christianæ,cap.13.fol. (mihi) 183 ende mach alsulcken dootslager/nae rechte/ niet ghestrafft werden/ secundum jura allegata. Doch / dat sulcke sijn sulvest verdedinghe gheschiede also baldt/ende op staenden voet / in continenti : Want andersins mach het geen verdedinghe / tuitio, maer veel mehr een wrake/ultio, geachtet worden. Danæus d.loco,Cujac.latè ad l, 3, D. de justit & jure. Ende/dat de verdedinghe alsoo geschehe/dat het voor eine rechte nootweer bestaen moge/ text. qui ad hoc allegatur in l.1. C. unde vi. Cujac.lib.5. observat.18. Clarus §. homicidium, n.34 Dd. passim & fusè ad d. l.3 de justit.& jure.

Wat overst eene rechte nootwehr zy/wort seer fijn beschreven in de P.H.O.art.140 te weten/wanneer de aengesprengde/ofte benoodigde/sonder gevaer ende verletsung sijnes lijves/levendes/eer ende goede name/niet ontwijcken mach/in welcken gevalle aldaer oock gesettet wort/dat niemandt/de aldus aengesprenget wort/met sijne tegenwehr den ersten slach te verwachten schuldich zy / niet tghenstaende/ofte de gheschreven Rechten ende Costumen anders daer vā statueerden.

Waer wt dann eene vraghe voorvallet/ Ofte den genen/de van eenen anderen aengesprenget wort/ schuldich zy / indien he sulcx voeglicken doen kan/te ontwijken/ende sick niet behoeve ter jegenwehr te stellen ? Dese quæstie tractert seer fijn / post alios ab eo allegatos,Ioannes Harprechtus in §. item lex Cornelia de sicariis, 5. Instit. de public.judic.à n.97 usque ad 102 ende settet aldaer partem affirmativam,door redenen/de by hem te sien. Dan overmits de P.H.O. expres dese woorden settet/ Ohn fehrligkeit oder verletzungh seines Leibs/Lebens/Ehr vñ guten Leumens/rc. eñ onder de Soldaten een geprædscribeerde opinie is/welcke Petrus Calæfatus , inter consilia criminal.diversor.lib.2 cons 88 n. 6 secundum parvam impressionem, oock allegeret, dat d'eene Soldaet sich van een ander Soldaet/ende consequentelick van eenen/de geen Soldaet is / sonder læsie van sijn eer ende reputatie niet mach slaen/ofte besprenghen laten / holde ick in desen casu partem negativam , mits eenen jeghelicken vermanende/dat he wel betrachte / dat he niet alleen een Soldaet/maer oock een mensch/ende een Christen zy/ende daer omme sijnen naesten soo veel verschoone / als hem immer mogelick.

Men mach oock sijne Olders/ Vrouwen/ Kinder / Vrienden/ Bloetsverwandten/ofte Swaghers / jae oock Naebers ende alle Menschen/

Menschen/ de van anderen met ghewapender handt aengesprenget werden/ helpen retten ende verdedigen/ ende blijft onghestrafft van dodtslage/ de in sulcker rettinge/ doch dat se geschiede met behoorlicker mate/ ende dat men in de limiten, de tot een nootwehr gehoozen/ verblijve/ beganghen worde. Harprecht, d. loc. n. 64 per jura ab eo ibidem adducta, P. H. O. art. 150 versic. Item/ soo einer zu rettungh.

Oft overst eené geoorlovet zy/ tot defensie van syne goederé eené anderen doot te slaen? Hier toe segge ic plat/ Neen: ten ware dat sulke defensie met sonder pericul van lijf eñ leven geschehé konde/ volgende hierinne meer Andr. Fach. lib. 1. controvers. juris, cap. 31 Theod. Petreum conclusione criminali 119 litera b. Ever. Brunch. ἐναντιοφανῶν Centur. 4 assert. 82, Harprecht. d. loco, n. 102. als de ghene / de betere redenen ende fundamenten van rechten voortbrengé/ dan andere/ wo wel hochgheleerde Mannen/ de van contrarié meeninge zijn.

De Rechten laten oock toe/ dat een Vader mach sijne Dochter/ indien he se tot sijnen huese/ ofte tot sijnes Swaghers hues / overspeel bedrijvende/ betrappet / met den Overspeelder tot eenen mael ombrengen. l. 22 §. 2. & ibi Cuiac. D. ad l. Iul. de adulter. P. H. O. d. art. 150, in princ. Theodor. Petreus conclus. crimin. 99 Harprechtus d. loco, n. 109 Cujac. lib. 6. observat. 15.

Woh insgelijcken eenen Eheman geoorlovet is/ den Overspeelder/ den he by sijn Ehevrouwe/ ende tot sijnen huese betrappet / indien he van geringer conditie, ende alsoo een vilis persona is / sonder outghelt/ doodt te slaen. d. l. 22 §. fin. l. marito, 24 & ibi Iacob. Lectius, D. ad l. Iul. de adulter. P. H. O d. art. 150, Petreus d. conclus. 99 Harprechtus d. loco, n. 110, Brissonius libro singulari ad l. Iul. de adulteriis, in verbo , viro deprehensum. Syne Ehevrouwe overst mach de Eheman in sulcken ghevalle niet doot slaen/ doch/ soo he sulcx dede/ sal he niet aen t'leven/ maer met een extraordinaris straffe/ t'zy met bannissement/ ofte andersins/ nae gheleghentheyt der persoone/ ghestrafft worden. Met welcke ghelijcke straffe he oock extra ordinem ghestraft wort / wanneer he den Overspeelder op een ander plaetse / als in sijn selfs huese / ofte oock eenen jeden alsulcken ouerspeelder/ sonder onderschepdt/ dootsloege/ juribus suprà citatis, ende dat om de reden / om dattet swaer is/ eenen rechtveerdighen toorne te matigen/ l. si adulteriũ, 38 §. Imp. 8, & ibi Cujac. D. ad l. Iul. de adult.

Eenen Dief/ de by nacht inbreckt/ ofte stelet/ mach men alsdann ongestrafft dootslaen / als men hem andersins sonder perijcul niet heeft verschoonen konnen/ l. furem, 9, D. ad l. Cornel. de sicar. Doch alsoo / dat te voozen om hulp gheroepen werde. l. itaque, 4, §. 1 & ibi

Gothofred. D. ad l. Aquil. Cujac. lib. 11. observat. 27. Exod. 22. vers. 2. Indien sulcx in een Stadt gheschiet / Gothofred. ibid. Indien het overst ten platten Landen ghesciede / alwaer men soo balde gheen hulpe verwachtende is / ofte den Magistraet soo gheringhe niet te kennen kan gheven/mach men den Dief/in cas, als voorzen / wel sonder hulp roepen dootslaen/ende wort daeromme niet ghestrafft/ l. 1. C. quandò liceat unicuique sine judice se vindic. Gothofred. d. loco. Cujac. lib. 14 observat. 15. Andersins / als men in een Stadt een nachtlicken Dief wel vanghen konde/ende hem doch uth wrake liever wilde dootslaen/als vanghen / soo sal de handtdadighe/als een moetwillige dootslagher aent leven ghestraft worden. l. sed etsi, 5. in princ. D. ad l. Aquil.

Eenen dief overst/de by dach steelet/mach men geensins doodtslaen/ten zy/dat he sick met gewapëder hant te weer stelle/ ende dat te voren om hulp gheroepen worde. d. l. itaque, l. si pignore, 54. §. furem 2 D. de furtis. Exodi 22 vers. 3.

Een Krijchsman mach oock wel sijnen Vyandt in eenen rechtveerdigen Kriech/ofte oock eenen / de van den Vyandt overloopt/ sonder ontgelt/dootslaen/l. 3 § fin. D. ad l. Corn. de sicar. Harprecht. d. loco, n°. 111. Paulus de Castro consil. 21 n°. 1 lib. 3.

Indien de Provoost/sijnen Luytenant/ofte Hellebardiers eenẽ delinquanten in apprehensie nemen wilden / ende he sick te wehr stellede/ ende se hem anders in hoer ghewelt niet krieghen konden/ ende he alsoo daer over doot gheslaghen worde/vallet daer alsdann oock geen straff op. Gayl lib. 2. observat. 110, n°. 40 Farinacius tit. de carceribus & carceratis, quæst. 32. n°. 41 & seqq. Fachin. lib. 9. controvers. juris, cap. 73.

Ofte sick geboerte/datter twee met malcanderen int ghevechte waren/ ende daer queme eenen derden daer by / in meeninghe se tho scheyden/ende sloeghe yemandt int scheyden doot / de sal niet met de ordinaris straffe aent levẽ/ maer arbitralicken na gelegentheyt der saken/gestrafft worden/ Gayl d. observat. 110 n°. 19. Ioannes Althusius lib. 1. Iurisprud. Romanæ, cap. 54 vers. mediator.

Den genen/de eenem anderẽ met raet ende daet assistentie doet/ om yemants der doot te brenghen/sal mede als een dootslagher/aen t'leven ghestrafft worden. l. nihil interest, 15, D. ad l. Cornel. de sicariis. Principalick / wanneer de andere sonder raet ende daetlicke assistentie solckẽ dootslach niet solde geperpetreert hebbẽ/ Harprecht, d. loco, n°. 39 & seqq. Petreus conclus. crimin, 127.

Alser veele eenen dootslaghen/is een groote quæstie manck den Rechts-

Rechtsgelehrden/ woh sulcx solle ghestrafft worden. Ende settet Harprechtus, den welcken ick gerne hierinne volge / in dit cas vyff Regulen.

De eerste is / Alser veele zijn / de sick hebben voorghenomen/ ende met maelcanderen gheaccordeert/eenen ter doodt te brenghen/ ende men niet en weet / wel van hun allen de dodt wunde ghedaen heeft/sollen se allegader/ als moetwillighe Dodtslagers/aent leven ghestrafft werden/ende dat om reden / dewijlen se alle willens ghewest zijn/ eenen Menschen vant leven te brenghen/l.1.§.Divus,3.D. ad l. Cornel.de sicar. Harprecht.d.loco,n.43,& seqq. P.H.O. art. 148, in princ.

De anderde Regul is / alser veele / sonder sick voorghesettet te hebben yemandt te dooden/ (als by exempel/ in een gelaege/ofte elders) by een komen / ende manck hun verhevet sick een twist ende wederwillen/ dat se tegens maelcanderen tho wehre komen / ende een van hun allen wort ter dodt ghebracht / ende men bevindet aen hem maer een wonde/daer van men nochtans den rechtschuldigen niet weten kan so sollen se alle ghestraft worden / niet als moetwillige Dootslagers/maer extra ordinem. Harprecht. d. loco, no. 46. per jura ab eo adducta.

De derde Regul is/ Als in eenen alsulcken twist ende ghevechte yemandts doot gheblevenis/de veele wonden int lijf heeft / ende het blijckelick is/welcke wonde dootlick/ende wien de autheur van deselve wonde is/soo sal deselve autheur alleen/als een dootslagher/ ende de anderen arbitralick/wegen der wondinge gestrafft wordē. Harprecht.d.loco no.49.

De vierde Regul. Indien in sulcken ghevechte de doode veel wonden heeft/ van de welcke geene voor sick alleen kan voor doodtlich gheholden worden/maer hebben alle tho ghelijck / om veelheyt der selver/den doot causeert/als dann sollen de handtdadighen extra ordinem alle tho ghelijck ghestraft worden. Harprecht. d. no.49.versic. Quartus sequitur casus.

De vijfde Regul is / Als de doode verscheyden dootliche wonden heeft/ende men niet weten kan/wel hem de eerste doodt wonde ghegheven heeft/in sulcken gevalle sullen se oock alle extra ordinem ghestraft

ghestrafft worden/ende dat om reden/om dat men niet weet/wel de principael Dootslager is/ende om dat in twyvelachtige saken beter is/den schuldigen te absolveren/als den onschuldigen te condemneren / Harprecht.d.loco,n.50.per l.absentem,5.D.de pœnis. Meer redenen/waer mede dese vijf Regulen bevestighet werden / zijn by Harprechto selvest te vinden.

Woh men overst weten sal konnen/ofte de wonde dootlich zy/ ofte niet/lecret de P.H.O.art.147.ende ordonneert / dat men in sulcken gevalle de Medicins ende Chirurgins daer over raet vrage/eñ nae haer oordeel sick regulere. Wente men/nae rechte/ eenem yeghelicken in saken syne konst aengaende / schuldich is gheloof toe te stellen. l.1.in princ. & ibi Dd.D.de ventre inspic. Socinus reg. 362, incip. perito. ende schrijvet hier van seer fijn/ ende wtvoerlick Gayl lib.2 observat.111.per tot. Doch wort het by den Rechtsgheleerden ghemeeniglick daer voor gheholden/dat/ als de gewondede nae veertich daghen nae entfangener wondinge stervet/ dat het als dan niet aen de wonden/dann weghen eenes anderen toevallighen accidents ghestorven zy / Hippolytus Bonacossa, in communib. verbo, vulneratus si 40 dies.Clarus §.homicidium,n.44. Ten ware/ dat de Medicins ende Chirurgins alsebaldt nae ontfangener wonde ghe-oordeelt hadden/de wonde dootlich te zijn. Bonacossa ibid.verb.vulneratus lethaliter.

Onder de homicidia voluntaria wordt mede ghereкent/wanneer sick yemandt selvest om den hals brenget. Van sulcken schrijvet Damhoud.in pract.crimin. cap. 90. de homicidio sui ipsius. per tot. ende settet daer in den beginne des Capittels / dat men deselve door de Stadt sal sleepen/ende aen een besonder Galgen / om andere daer door af te schrecken/ophangen laten. Teghens den welcken nochtans schrijvet Theodorus Petreus conclus. crimin. 146 litera b. woh ingelijcken met veele redenen Prosper Farinacius tit. de inquisitione, quæst.10.n. 80.

Woh overst / wann yemandt onderstonde sick selvest met een Rapier / Roer / ofte ander scherp ghewehr / ofte oock op ander maniere / om te brenghen / konde overst sulcx ten effect niet brenghen / wat straffe sal men denselven aen doen ? Damhoud.d.cap.90 n.14. schijnt van meeninghe te zijn / dat men hem aent leven straffen sal. Arrius Menander in l.omne delictum, 6, §.qui se vulneraverit.7.D.de re militari , secht / in dien een Soldaet sulcx doet wt groote pijne/die he lijdet/ofte dat hem verdriet langer te leven/ofte wt kranckheydt/ofte door onsinnicheyt/ofte wt schaemte/

dat

dat men hem in sulcken ghevall anders niet sal straffen / dann dat men hem met schanden wt den Kriech bannen sal. In dien he overst der ghelijcken excuse geene voorwenden kan / sal men hem aet leven straffen. Waer mede ouer een stemmet Paulus in l. si quis aliquid, 38 §. fin. D. de pœnis. ende Marcianus in l. 3. §. 6. D. de bonis eorum, qui mortem sibi consciver. Doch secht d. §. qui se vulneraverit, dat/wanneer het gheschiet is alleen door dronckenschap ofte dertelheyt/ dat men de halsstraffe twaer nae laten sal / doch een andere/ niet aen den hals gaende/aendoen. Welches/sonder twijvel, plaets heeft/ voor de eerste reyse. Maer als het dickwils van yemandt onderstanden worde/solde ick achten/dat men hem als dan/schoon dattet wt geen ander oorsaeck / dann alleen wt dronckenschap ofte dertelheyt gheschiede/wel solde moghen aent leven straffen. Ende geeft sulcx eenigher maten Damhoud. d. n. 14. in fine, te verstaen/ indien he secht / men mochte hem straffen secundum notata in l. 4. C. de servis fugitiv. alwaer de Doctoren, ende onder anderen Bartolus, n. 1. ende Gothefred. noteren, dat de delicten, die veelmaels gheitereert zijn / swaerder ghestraft worden. Vide etiam Baldum d. l. 4 n. 5. Doch mach hier inne arbitrium judicis oock plaets hebben / teste Menochio, lib. 2. de arbitrar. iudic. casu 284. n. 25. ende my beduncket/ dat men in dit cas, om dat de straffe in Keyser Rechten al te wel niet wtghedrucket is/ de hooge Overicheyt mede daer ouer raetvragen sal. Men moet overst in sulcken valle oock considereren, de plaetse/ daer sulck attentaet gheschiet. Wente in dien het onderstanden worde op de schiltwacht/solde het mede strijden teghen dat 28/ art. ende worde daer door dat delict aggraveert/ende konde in dien gheval door cracht van d'voorsz. art. sonder schroemen / aent leven ghestraft worden. Oock is te mercken / dat de Soldaten haer selfs leet aendoende/sondigen tegens den eedt/den se gesworen hebben/wente door den selven eedt zijn se gheheel met haer gantsche Lichaem den Kriechs-Oversten ende Heeren verplichtet. Obrechtus disputat. de disciplina militari, thesi 995.

Laetstlich is by den homicidiis voluntariis te mercken / dat een statut/dat men een moetwilligen dootslach met geldt boeten moge/ nae rechte/ niet bondich zy / ende daeromme men niet schuldich is sulcx te holden. Clarus §. homicidium, n. 19. alwaer he te vooren n. 18. ghesettet heeft/dat men sulcke Dootslaghers / sonder aensien van persoonen/soo wel hooges als leges standes aent leven straffen sal. Waer van oock Harperchtus meldet d. loc. n. 141, alwaer he

sulck in volghenden numeris met Godts Wetten ende Keyserlichen Rechten bevestiget. Besie oock hier van Farinacium tit. de accusatione, quæst. 14. n. 7. ende Didacum Covarruviam lib. 2. variar. Resolutionum, cap 9. n. 2.

Homicidium casuale is / als yemandts eenen Menschen doodet onverhoets/teghens sijnen wille. Ende gheschiet sulcx somtijdts sonder eenighe schuldt te hebben : somtyts/dat men wat schuldes heeft.

Van sulcke dootslaghen/de sonder schuldt gheschieden/lest men Exodi 21. vers. 13 Numer. 35. vers. 11. Deuter. 19. vers. 2. & seqq. alwaer Godt de handtdadigers niet geheel absolveert/maer beveelt/ dat se sick in de Vryštedē verborgen sollē/tot den doot des Overpriesters. Waer wt avermaels af te nemen / woh seer Godt almachtich dit Laster des doatslagers hatet/ende dat men daer omme niet lichtelick eenen dootslagher/al heeft he somtijdts niet veel schuldt / gantz ongestraft sal hen gaen laten.

Alser schuldt mede onder loopt (als by Exempel / wanneer een Soldaet zijn Mosquette ofte Roer/dat scherp geladen/ los schietet ter plaetse/daer gemeenichlick veel volckes pleghet te wandelen/ eñ raeckte eenen/ de daer van sterbet / dit kan men twaer niet voor een moetwillighe dootslach reecken / overst de Soldaet heeft soo veel schuldt/dat he behoort te weten/dat he op sodanē plaetse niet schieten sal / Georg. Obrechtus disput. de militari disciplina, thesi 930. & seq) sal de dootslagher ghestraft worden / doch niet aent leven/ dann nae ghelegentheyt ende grootheyt der schuldt/ende nae de omstandt der saken/l. in lege 7. D. ad l. Cornel. de sicar. P. H. O. art. 146, Menoch. lib. 2, de arbitrar. judic. casu 324. per tot. Vlpianus vermeldet in l. 4. §. cùm quidam, 1. D. ad l. Cornel. de sicar. dat Ignatius Taurinus, Stadtholder des Landes Betica, heeft eenen / de door dertelheyt/ende ghelijcksaem speelswijs/oorsaeck ghegeven heeft / datter een ander ter doodt daer door gheraeckt is / vijf Jaeren lanck wt dem Lande gebannet/ ende dat sulc oordeel door den Keyser Adrianum bevestighet/ende seer ghepresen is worden. Des Keysers rescriptum mocht ghy lesen by Cujacium lib. 14. observat. 4.

Hier disputeeren de Rechtsgheleerden oock / wanneer een minder jarighe/ de onder 25 Jaeren olt is/eenen doodtslach dede/ofte de oock aent leven tho straffen zy ? Dann overmits de Soldaten/ schoon

schoon zijn se minder jarich/ (gelijck oock by den olden Romeynen de gene/ die 17 Jaren oldt waren/ mochten den Eedt van de Kriechs-luyden doen/ Carol. Sigon. de antiquo iure civium Romanor. lib. 1. cap. 15. ende by den Athenienſen de gene/ de 18/ Jaren oldt waren / Sigonius de Repub. Atheniensium, lib. 4, cap. 5.) voor sufficient ghehólden worden/ omme te moghen s'Heeren geldt verdienen/ t'ghene se by den Kriech ghewunnen/ sulvest administreren / ende voor het Vaderlandt/ ofte waer men se van doen heeft/ strijden/ achte ick/ dat dese Dispuit by den Kriechsgherricht niet noodich is. Doch / de hier van de Rechtsgronden te weten begeert/ mach Iosephum Ludovicum decis. Lucensi 17. lesen/ al waer he dese quæstie int langhe/ ende seer grundtlick verhaelet.

Ofte overst den ghenen/ de in dronckenschap eenen ombrenghet/ wederomme tot der doodt veroordeelt ende ghestraft sal worden/ zijn de Rechtsgeleerden oock van verscheyden meeninghe. Ende dewijlen onse Articul-brief in den 67. Art. met expresse woorden statueert/ indien yemandt droncken dronck / ende in sijne dronckenschap yet quaets ofte verbodens aenrechte / soo en sal hy daer door niet gheexcuseert/ maer des te harder ghestraft worden / holde ickt daer voor/ niet teghenstaende de distinctie, de Gayl lib. 2. observat. 110 n. 24. Harprecht. d. loco, n. 154. ende Petreus conclus. criminali 148. maken / dat eenen sulcken aent leven te straffen zy / volghende mede boven de verhaelde reden Treutlerum lib. 2. disputat. 32. thesi 6. litera e. ende Everhard. Brunckhorst ἐναντιοφανῶν Cent. 4. assert. 83.

Alser twee/ ofte meer tho ghelijck eene jonghe Dochter / ofte Weduwe vrijen/ ende worden onder sick twistich / also dat de eene Vrijer den anderen dootslaet/ is de vraghe by den Rechtsgeleerden/ woh men alsulcken Dootslagher straffen sal? Ende twaer Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. quæst. 60. n. 10. Tiraquell. in tract. de pœnis temperand. causa 4, per tot. Menoch. lib. 2, de arbitrar. iudicum, casu 328, per tot. zijn van meeninghe / dat men denselven extra ordinem arbitralick straffen solle/ om reden/ de se voorgeven/ dat de liefde een aert is van onsinnichheyt/ ende dat sulcke Luyde/ door de liefde verblendet/ harer sinnen berooevet zijn. Overst Gayl lib. 2. observat. 110. n. 23. holdet/ dat sulcke meeninge gheensins in Rechte bestaen mach/ overmits men se met gheenen gheschreven Rechten bewijsen kan/ ende dat sulcke dootslaghen ghemeenichlick meer wt nydicheydt/ jalousie/ eñ begeirde van wrake geschieden/ als wt andere oorsaken.

Met welckem over een stemmet Harprecht. d. loco, n. 156. Theodor. Petreus conclus. crimin. 148. litera e. Ende / wanneer my sulcken casus voorviele / solde ick oock also daer mede omme gaen.

Wanneer overst yemandt in den slaep eenen anderen ombrachte / ghelijck Damhoud. in pract. crimin. cap. 86, qui excusandi ab homicidio, n. 12, van sulcken verscheyden Exempelen verhaelt / holden vast alle Rechts ervarnen / dat deselve met de ordinaris straff der dootslagers niet te straffen zy: ten ware / dat den ghenen / de dese naturz aen sick heeft / sulcx wel weet / ende de voorsorge niet en draecht dat he in een Camer alleen slaepen mogh / ende daer by bestelde / dat deselve Camer wel verwaert mochte worden / dat he niet wtraken konde. Damhoud. ibid. n. 13. Gayl d. observat. 110. n. 30. Damhoud. in Enchiridio parium, verbo, Dormiens. Tiraquell. d. tract. causa 5. n. 10. Treutler. d. disputat. 32. thesi 6. litera d. Alleene vermeldet Iacobus Bonjour in axiomat. lib. 1. Pandect. ad l. Divus, 14. D. de off. præsid. n. 4. Dat men in desem vall / so wel / als wann een Kranckfinnich mensch yemandt doodet / de hooge Overicheyt daer op raetvraghen sal. Welcke meeninghe my seer wel behaget / om redenen / die by hem ibid. n. 2. gheallegeert worder. Ende ghewisslick / als my sulcken casus voorqueme / ick solde dese laetste meeninge / niet tegenstaende aller hoochgeleerden Mannen decisie volghen.

Indien yemandt den anderen wt toorne dootslaet / oft wel veele Rechtsgeleerden in der meeninghe zijn / dat men den handtdadighen aent leven niet straffen sal / in voeghen sulcx by Gayl d. observat. 110, n. 35. verhaelt wort. Nochtans / om dattet niet ghenoech is tot ontschuldigung van een verboden werck / dat men toornich ghewest zy / maer behoort een rechtmatighe toorn daer toe / Want sonsten / ouermits vast alle doodtslaghen wt toorne ghescheiden / solde gheen dootslagher ghestraft worden / secht Decius in l. quicquid calore, n. 7. D. de regulis jur. & Hyppolytus à Collibus, ibid. holde ickt daer voor / dat sulcken Dootslagher / de alleen allegeert, dat he wt toorne gesondicht heeft / de ordinaris straffe niet ontgaen kan / ende geeft Gayl sulcx oock d. loco n. 36, genoechsaem te verstaen.

Wat nu de genen aengaet / de haer der sinnen beroovet zijn / ende in sulcken staet yemants ter doot brenghen / daer van is oock een groote twist manck den gheleerden. Ick volghe hier inne / voorbygaende alle hare disputen ende meeningen / den wtgedruckeden text. in l. Divus, 14. D. de off. præsidis, alwaer de Keysers Marcus ende

Commodus

Commodus schrijven/Alsmen voor seker weet / dat de Dootslager/ in tijdē he dat feyt geperpetreert heeft/sijner sinnen berooft gewest is/so en mach men niet hem door de vingher sien / overmits he ghenoech met sijne Kranckſinnicheyt gheplaget is/ doch/ dat men hem wel verwaren sal/op dat he noch sick selvest / noch yemandt anders mehr quades doe. Indien men overst twijvelt / sonderlick in den ghenen/de niet stedes kranckſinnich zijn/maer somtijts rechtsinnighe intervalla hebben/ofte het in onsinnicheyt / ofte by sinnen ghe-schiet zy/ dat men sick opt aller vlijtichste daer over informeren, ē de hooghe Overicheyt daer op raet vraghen sal. Van welcke meeninghe oock is Fachineus lib. 9 controversiar. juris, cap. 3. Ende dese wijse/de hooge Overicheydt raet te vragen/secht Iacobus Curtius lib. 2. εἰκαςῶν ad Vividium collegam, cap. 19. mach men ooc voornemen/alser een/de van natuyr stom is/yemandt doot slaet/ verhalende aldaer Exempel van een stomme/de sijnen Mombaer ter doot ghewondet heeft.

Ofte overst yemandt nae beganghenen Dootslach / ofte andere delicten/sijner sinnen berooft worde/is de vraghe / ofte men ghelyckewol denselven om syn voorgaende delicten sal executeren? Daer toe segge ick/met Fachineo d. loco, ende Harprechto d. §. item lex Cornelia de sicariis, 5. n. 148. & seq. alwaer he anderer Rechtsgeleerden meeninghe aenwijset/dat men de hooghe Overicheydt daer over raet vraghen sal/doch dat men te vooren wel vlijtich inquirere ofte de onsinnicheydt waerachtich/ofte gheveynst zy. per d. l. Divus, & l. congruit, 13. §. 1. D. de officio præsidis. Hier van besije oock Hieron. Cuchalon. in addit. ad Decium, in l. in negotiis, 5. D. de regulis jur. litera e.

Hier dient oock te weten/dat niet alleen de Dootslagen/ de mit Wapenen ghescheghen/aent leven gestrafft worden/maer oock/ datter gelijcke straffe vallet/ indien yemant eenen anderen met Venijn ombrenget/l. 3. D. ad l. Corn. de sicar. Harprecht. d. loco, n. 157. & seqq. De P. H. O. art. 130. settet/dat sulcke/als Mordenaers / sullen gheradbraeckt worden. Want het is meer/ eenen Menschen met Venijn/als metten sweerdt/om te brengen/secht de Keyser Antoninus in l. 1. C. de malefic. & Mathemat.

Laetstlick mach in dese materie van dootslagen gevraget worden/in dien het kenlick genoech ware/dat yemant willens ghewest is een anderen om te brengen/heeft het oock/soo veele aen hem was int werck ghestelt / overst door een thoval daer van verhindert

worden / alsoo dat hy sijn voornemen niet heeft konnen vollentrecken / ofte eenen alsulcken alsijckewal met de ordinaris straffe der Dootslagers ghestraft sal worden? Hierop is te antwoorden / dat door een generale costume van alle Landen huyden daghes sulcke straffe gheen plaets heeft / maer worden de geene / de dergelijcken perpetreren / arbitralick nae gheleghentheydt der sake ghestraft. Claras d. § finali, quæst. 92. VVesembecc. in Paratitl. D. ad l. Cornel. de sicar. n. 16. Harprecht. d. loco, n. 135. qui plures alios allegant, quos tibi videre licet.

c) Hier wort verstanden stuprum violentum, in maten dat woordt / Vrouwen trachten / ghenoechsaem mede brenget. Dit laster wort oock in de Keyserlicke Rechten in l. 1. §. fin. D. de extraordinat. criminib. (Welcke legem twaer Fachineus lib. 9. controversiar. jur. cap. 101. verstaet alleen plaetz te hebben in crimine raptus daer van wy beneden sub litera l. wat seggen sullen) bevolen aen den hals te straffen. Overst noch claerder inde P. H. O. art. 119. in princ. VVesemb. in paratitl. D. ad l. Iul. de adulter. n. 21. & in §. 4. versic. sed eadem, n. 2. Institut. de public. judic. Treutler. lib. 2. disput. 32. thesi 3. litera f. Petreus conclus. criminali 95. Harprechtus in d. §. Item lex Iulia de adulteriis 4. n. 23. Instit. de publ. judic. De Keyser Opilius Macrinus, als hem gheclaget worde / dat twee Soldaten de Dienstmaechdt hares Weerdes / daer se by ghelogeert waren / verkracht hadden / heeft laten twee groote Ossen levendich op snijden / en de in elcken een Soldat stecken / doch / dat se de hoofden daer wt holden / ende met malcanderen spreken konden / vertellet Obrechtus, d. disputat. de militari disciplina, thesi 943. alwaer he in volghenden thesibus claget / dat de Krieghs-luyden sick huyden daghes vast meer roemen van de veelheydt des Vrouwenschendens ende overspeels / als der Veldtslachten / ende manlicken daden / de se bedreven hebben.

Woh men oversi den ghenen / de sick onderstaet eene jonghe Dochter / die noch niet Manbaer is / tho verkrachten / straffen sal / daer van besie Menochium de arbitrar. judic. lib. 2. casu 294. Antonin. Tessaur. decis. 148. ende Petreum d. conclus. 95. de welcke alle neffens anderen / de se mede allegeren, segghen / dat in sulcken fall een Richter de straffe nae gheleghentheyt der personen / ende circumstantien des feyts arbitreren solle.

d) Overspeel wort in Godts Wett verboden Exodi 20. versu 14. Deuter 5. vers. 24. Levit 18. vers. 20. ende Levit. 20 vers. 10. ende

Deuter.

Deut.22.v.22. bevelt Godt expres/dat men beyde/den Overspeelder en Overspeelderse aent leven straffen/en haer niet verschoonen sal. De Keyserlicke Rechten setten oor/dat sulck laster met den Sweert sal ghestraft worden / §.Item lex Iulia de adulteriis, 4. Institut. de public.judiciis.l. quamvis,30.§.1. C.ad l.Iul.de adulter.Cujacius lib.20 observat.18. Welcke straffe oock expres statueert Keyser Carl in de P.H.O.art.120.

Hier maken nu de Rechtsgheleerden een onderscheydt tusschen overspeel/dat met een ghetrouwede Vrouwe/ende tusschen t'ghene/ dat met een vrije Vrouws persoon / schoon door een gheyplickt Man/bedreven wort/noemende dat eerste / adulterium proprium, ende dat ander improprium , ende holdent daer voor/ dat de halsstraffe alleen plaets hebbe in den eersté cas/maer niet in den anderden. Iulius Clarus §.adulterium, & omnes Criminalistæ passim. Overst desen onderschepdt kennet de P.H.O.d.art.120.niet/ woh inghelijcken die Theologi niet daraf holden : waer van ghy besien mocht Petrum Martyrem in locis communib.classe 2.cap.2. sect. 27. & seqq. ende wederleghet sulcken onderschept oock met veelen ende vasten argumenten Basilius Monnerus in tract.de matrimonio, cap.5. met welcken ouer een stemmet Ioannes Corasius , memorabilium SCtotum Curiæ Tholosanæ,Centur.1.cap.81. Is oock onder den Canonisten van ghelijcker meeninge Hostiensis in summa. tit. de adult. n. 4. Dann overmits by ons Syne Gen. een Placcaet onder den Regiment heeft laten publiceren Anno 1601.den 1.May/waerinne Syne Gen. ordonneert / dat de eerste species van Overspeel/ soo wel aen Mans als Vrouwen / nae inholt deses onses Articulbriefs sal ghestraft worden. Maer aengaende de ander species, te weten/ Echte Mans met vrije persoonen hun vermengende/ dat deselve voor de eerste reyse/door des Provosts Dienaer openbaerlic twee uhren lanck aen eenen pael ghebonden / ende voor de tweede reyse by den Hencker aen denselven pael ghebonden/ende daerenboven ten ewigen daghen wtten Lande/ ende vant Regiment ghebannen sollen worden/staet by de Richters / tot naerder dispositie daerinne niet te veranderen. Alleen behooren de Richters te weten/ dat overspeel niet alleen bedreven wort met een getrouwede Vrouwe/ dann oock met een verloovede Bruyt/l. si uxor,13.§.Divi.3,D.ad l. Iul. de adult.ende verclaert sulcx post alios seer fijn Harprecht. d. §. 4 n.7,& seqq.Institut.de public.judic. Petreus conclus. criminali 91. Iulius Clarus d,§,adulterium, n, 8, Schwartz majerus lib, 2,miscellan.

iurus,

juris, cap. 3. in fine. Flaminius de Rubeis in tractatu de adulteriis, cap.3.

In wat voeghen dit laster by verscheyden natien plechde ghestraft te worden/ mach men lesen by Damhoud. in pract. crimin. cap. 91. de adulterio, alwaer he sulcx int langhe à n.53. usque ad 109. verhaelt / ende Flamin. de Rubeis in d. tractatu de adulteriis, cap.7. & 16. Welckes oock eensdeels doet Corasius d. cap. 81. ende M. Antonius Peregrinus, consil. 87.n.3. Doch is seer singulier, t'gene Schwartzmajerus schrijvet lib.1. miscellaneor. juris, cap. ult. in fine, verclarende/ sulcx van verscheyden Joeden ghehoort te hebben/ dat by deselve de ghebruyck is/ als een Joedinne in Overspeel wort bevonden / dat se in volgender maniere ghestraft werde / te weten/ dat se viertich daghen nae een ander/ ende s'daechs een half uhre/ naecket / totten Navel toe/ s' Winters in kolt water / ende Somers in een Mieren nest/ sitten/ ende daerenboven een heel Jaer langh sonder hembt gaē ende s'nachts buten huys by de doere slapen moet.

e) De Brandtstichters/ ofte Mortbranders / soo men se oock pleghet te noemen/ worden nae de Keyser Rechten/ in dien se moetwilliger wijse branden/ somtijts tot pulver verbrandt/ l. qui ædes, 9. D. de incendio, ruina, naufragio: somtijdts andersins aent leven ghestraft/ l. ult. D. eod. l. capitalium. 28. §. incendiarii, 12. D. de pœnis, l. si quis dolo, 10. D. ad l. Cornel. de sicariis. Iulius Clarus in pract. criminali. §. fin quæst. 68. n.20. Mynsing. Centur. 6. observat. 88. n. 6. Gayl lib. 2. observat. 22, n. 6. Paulus lib. 5. Sentent. tit. 3. in fine, & ibi Cujac. Damhoud. in pract. crimin. cap. 105. de incendiariis, al waer he verscheyden sorten van straffen settet. Ende vertellet oock Cuiacius lib. 5. Feudor. een constitutie van Keyser Frederick / by de welcke gestatuceert wort / dat men sulcke Brandtstichters dat hooft sal afslaen. Keyser Carl overst in de P. H. O. bevelet expres art. 125 dat sulcke booshaftighe Branders met den vuyre vant leven ter doot sullen ghebracht worden.

f) Dieverye verbiedet Godt Exodi, 20, vers. 15. Deut. 5. vers. 25. Levitici 19. vers. 11. Exod. 22. in princ. beveelt Godt / dat een Dief voor een Ossen/ den hy ghestoolen heeft / vijf Ossen sal weder gheven/ ende voor een schaep/ vier schape / ende in dien de Dief niet heeft om weder te gheven / dat men hem vercoopen sal. In de Keyser Rechten/ ofte men wel geen expresse texten heeft/ dat men die Dieven aent leven straffen solle/ ende in Novella, 134. cap. fin. §. pro

furto

furto, verboden wort / dat men yemandt om Dieverye eenighe Leden sal afhouwen : Soo is nochtans door een generale ghewoonte/ ende door de Ordinantie van Keyser Carl in de P. H. O. die Dieverye huydens daechs capitael. Waeromme dann alle Criminalisten sick nu ter tijdt nae desulve Ordnungh ghemeentchlick reguleeren/ ende schrijvet Zasius in §. ex maleficiis, 18. Institut. de actionib. dat men in Duytslant in actione furti niet veel libellen overgevet / maer dat men de expeditie met der Galgen pleget te doen.

Het wort in de voorsz. Halsgerichts Ordnung onderscheydt ghemaeckt tusschen den eersten/anderden / ende derden Diefstal. Oock tusschen Diefstal/ de met Wapenen gheschiet / ende daer toe men instijget ofte breecket/ende tusschen andere/ de sonder Wapenen gheschieden/ ende daer men niet toe inbreecket ofte stijget.

In de 157. Articul wordt ghesettet / Als yemandt voor de eerste reyse steelet / onder de weerdye van vijf Gulden (waer by nochtans aen te mercken/dat al daer niet alsulcke Gulden/ ghelijck se in dese vereenichde Provincien gangbaer zijn/by alle Rechts gheleerden verstanden worden/maer solidi, alse se andersins in jure ghenoemt worden / welcke by Daniel. Moller. lib. 1. Semestr. cap. 37. n. 3. calculeert worden/ elcken solidus op 40. Grosschen / de onser Munte hier tho Lande omtrent 3. Guld. 18. st. maken/ nae welcke calculatie vijf solidi wtbrenghen solden omtrent 19 Guld. 10 stuy. Regnerus Sixtinus in tract. de Regalib. cap. 10 n. 40 æstimeert de solidos ghelijck den Goltguldens/nae wiens taxatie vijf Gulden soliden wtbrengen solden 13. Guld. 10 stuyv. ofte daer omtrent. De Doctoren overst holden den solidum voor een Hungarisch Ducaet/ waer van de vijfe nae onse Munte maken 18 Guld. 10 stuyv.) ende tho denselven Diefstal niet inghebroken heeft / ende daerover niet betrapt wort/eher he ter plaetsen komen is / daer he den Diefstal ghedencket te brenghen/hem oock niet nae gheroepen/ofte naeghejacht wort/dat sulcx een heemelicke ende gheringhe Diefstal zy / de welcke van den Dief dobbelt weder sal betaelt werden. Ende in dien de Dief soo veel niet heeft/dat he dobbelt restitueren mach/sal men hem voor eene tijdtlanck op sijn selfs kosten met Ghevanckenisse straffen.

In de 158 Art. wort gheseght/ Dat als de Dief met gemelten eersten Diefstal / onder de weerdye van vijf Gulden soliden be-

 trapt

trapt wort/ofte dat hem naegheroepen ofte naegejacht wort/ dattet alsdann een openbaer Diefstal zy/de den Dief meer beswaeret/ als de heymelicke/ende dat daeromme den Dief om alsulcke openbare Diefstal sal aen den Kaeck ghestupet/ende s'Landts verwesen worden/ende dat he voor all dem beschadigten den Diefstal/ofte de weerdye daer voor/in dien het in zijn vermogen is/restitueren solle. Indien overst de Dief sodane persoon ware/ daer beterschap by te verhoeden/sal hem alsdann de Richter / doch met voorweten ende consent van de hooge Overicheyt daer toe holden/ dat he den Diefstal vierveldich betale / ende inghevalle den Dief soo veel middelen niet heeft/ hem met ghevanckenisse straffen moghen.

De 161 Art. ordonneert / Als yemandt thom anderen mael steelet/doch sonder instijghen ofte inbreecken/ende dat he niet op der daet betrapt/oock hem niet naegheroepen/ oftenaegejacht is / ende de beyde diefstalen de weerdye van vijf Gulden soliden niet wtbrenghen konnen/dat alsdann de dief opentlick aen den Kaeck gestelt/ ende wt den Lande ghebannen sal worden.

Wanneer overst een dief betrappet wort/secht de 162 Art. de thom derden mael gestoolen heeft/de sal gehangen ende ghewortcht worden. Wente van alsulcken dief is geen beterschap te verhoopen/ende heeft deselve alsoo door de ghewoonte te steelen eenen habitum acquireert, ende van dem steelen een Ambacht ghemaeckt. Want dit delict beswaert den dief meer door die frequentie, als door de grootheyt des diefstals/secht Damhoud. in præct. crimin. cap. 112 de furto, n. 36. Clarus §. furtum, n. 8. Farinacius tit. de delictis, & pœnis, quæst. 23. n. 4.

Nu worden veele ghevonden / de welcke sick beduncken laten/ dattet een seer onbehoorlick dinck zy/dat men eenen Menschen om tijdtlick goet/dat he ghestoolen heeft/vant leven brengen sal / principalick/overmits noch in Godts Woort/noch by de olde Keyserlicke Wetten sulcx niet bevolen wort : ende vermeinen daeromme/ dat dese straffe in den Dieven al tho rigureus zy / maeckende sick daerover conscientie/omme daernae te richten / ofte se te laten executeren. Van welcke meeninge mede schijnt te zijn Thomas Morus, lib. 1. Vtopiæ, verghelijckende/folio (mihi) 57. De Overicheyt/ die de Dieven aen den hals straffen / den quaden Schoelmeesters/ de haere Schoelkinders liever slaen willen / als leeren. Den-

selven wil ick kortlick te antwoort gheven / dat men dese straffe/ ghelijck se ghesettet is/achtervolghen sal / om datse van de hooghe Overicheydt is bevolen. Ende sullen de Richters hier wederomme sick in memorie trecken/t'ghene ick hierboven wt Daniele Mollero verhaelt hebbe/te weten/dat se niet gestelt zijn/om van de wetten/ofte de wel/ofte qualick ghestatueert zijn / maer om nae de Wetten/soo als hun de voorghschreven worden/te oordeelen. Tot welcken eynde Baldus, ghelijck he van Afflicto decis. 321.n.2. ghe allegeert wort/seer fijn ghesecht heeft/ Conscientiam legis vincere consciẽtiam hominis, dat de conscientie des Wets gaet boven de conscientie des Menschen. Waermede he heeft willen te verstaen gheven/dat de genen/de tot Richters ghestellet zijn/weiniger haer conscientie besmetten/wanneer se in criminale ofte civile saken/ nae inholt der hun voorgheschreven Wetten richten/dann se doen solden/ wanneer se sick wt een ontijdighe barmhertichepdt ofte medelijden/ weet niet wat voor een conscientie selvest maken / ende alsoo milder ende sachtsinniger zijn wilden/als de Wetten / ofte de Wetghevers selvest zijn/segt Mollerus d.lib.1.cap.37.n.7.

Wien dese reden niet genoech zijn/den wil ick vermaent hebben/ dat he bedencke/dat dese onse Articul-brieff voor de Kriechsluydẽ/ geordonneert zy. Nu worden de Kriechsluyde niet daeromme angenomen eñ bestellet/eñ ontfangen niet daeromme haer Soldye/dat se eenem anderen dat sijne nemẽ sollen/maer veel mehr daeromme/ dat se demselven dat sijne helpen beschutten ende verdedigen. Soo misdoet dann een Kriechsman veel mehr/wanneer he in de Provincie/ daer he van betaelt wort/ende tot wiens defensie he / soo wel voor goet/als voor bloet aenghenomen is/Dieverye pleghet/ als een ander ghemeen Dief. Daeromme behoort he oock des te harder eñ strengher ghestrafft worden. Waeromme dann oock de vermaerde Kriechs Vorst Pescennius Niger van meeninghe gheweest is / dat geen dinck ter Werelt zy/ daer een goet Kriechsman mehr affschouwent van behoore te draghen/ als van Dieverye/ende de Dieverye aen sijnen Kriechsluyden seer strengelick ghestraft heeft. Zwingerus in theatro vitæ humanæ,vol.18.lib.5.fol.3454.

De Richters willen oock betrachten / met wat strengigkeydt de olden Romeynen de Dieverye in den Kriech ghestraft hebben. Als se Kriechsvolck aen namen / moeste elck Soldaet int particulier/ Man voor Man/jae so wel hoere Knechten/ (de doch by hun

lijfeygen waren/)als se selven/eenen eedt sweeren/ dat se in den Legher niet steelen wilden / ende/ in dien se by aventure wat vinden mochten/dat se datselve in handen van haer Capiteyn wilden brengen Lipsius, ex Polybio, de militia Romana, lib. 5 Dialogo 15 Obrechtus disputat. de discipl. militari, thesi 952. Alwaer se beyde de rigoureuse straffen/de den genen overquamen/de teghens desen Eedt deden/ vertellen. Waer van oock by alle Historyschrijvers vele ende verscheyden Exempelen te vinden. De formule overst van den Eedt macht ghy sien by Gellium lib. 16 noctium Atticarum, cap. 4.

Ick hebbe onlanghs van een gheleert Man hooren sustineren, dat de pœna suspensionis, ofte laquei, waer van vermeldet wort in constitutione Frederici, de pace tenenda, & eius violatoribus, §. si quis quinque solidos in usib. feudorum. (Van de welcke veele in meeninge zijn/ dat de ghewoonte/ de Dieven te hanghen/ haren oorsprongh hebbe) een Longobardische straffe zy/ ende behoore van de strappe corde verstaen te worden. Maer alsoo alle Rechtsgheleerden/ de ick twaer noch ghesien hebbe/ ende principalick Farinacius in tit. de delictis & pœnis, quæst. 19 n. 11, seer expres / rechtsgronden ende authoritates allegerende, verst aen pro pœna mortis naturalis, ende alsoo van der Galghen/ kan ick/ soo langh ick niet beter informeert worde/ geen ander interpretatie van maken.

Ofte overst de eerste Diefstal/ tho den welcken men niet inslijget ofte inbreecket/ de oock niet met Wapenen en geschiet/ in dien he groot/ ende alsoo ver te boven vijf Gulden soliden stege / Jae eene aensehenlicke somma aentreffen mochte/ om sijner groothepdt willen aent leven/ met de ghewoonlicke straffe der Dieven / te weten/ met den stroppe/ solle ghestraft worden / twijvelen de Rechtsgheleerden seer. Ende twaer/ de P. H. O. settet in den 160 Art. Dat sulcke Diefstal hooger/ als de gene/ de van gheringer werdye is/ gestrafft sal werden/ maer drucket niet wt/ met wat straffe. Dann beveelt de Richters/ dat se wel vlijtich op alle circumstantien letten/ ende by de Rechtsghelerden raet plegen sollen. Ick solde hier inne volghen Clarum in §. furtum, n 9. Fachineum lib. 9 controversiar. juris, cap. 91. Petreum conclus. criminali 45. Farinacium tit. de delictis & pœnis, quæst 23 n, 3. ende andere/ dese allegeren, welcke seggen/ dat men sulcke eerste Dieverye/ schoon groot zijnde/ niet aent leven/ maer extraordinem, met een sware Lijfstraffe nae gheleghentheydt der saken straffen sal. Wente in dergheliicke vallen heeft arbitrium judicis.

judicis plaets/ende niet/wanneer van de Wetten een wtgedruckede ordinaris straffe ghestelt is/wch ick hiernae in desen Art. sub litera n, breeder verhalen sal.

Doch/als de eerste Diefstal met Wapenen gheschiede/dat een Dief in een ander mans hues/om te steelen/met Wapenen ingaet/ ofte/'t zy by dach ofte by nacht/daer in stijget/ofte inbreecket/alsdā settet de P. H. O. in den 159 Artic. dat men sulcken Dief/die mehr eenem Gheweltdoender/als eenem Dief te verghelijcken is / met de stroppe aent leven straffen/ofte ten geringesten/ nae t'arbitreren van den Richter/eene sware Lijffstraffe aendoen sal.

Indien yemant syn eyghen Broodtheeren besteelt / in wiens huyse he woonet/sulcken dieffstal is swaerder/als een ander gemeen dieffstal/ende wort daeromme swaerder ghestrafft. Petreus conclus. crimin. 47. Ioannes Faber seght § alia deinde, 6 Instit. de public. judic. dat een dienstknecht/die zijnen eygen Heeren besteelet/wort op ghehanghen om de eerste Dieffstal/waer mede ouer een stemmet Iulius Clarus §. furtum, n 22. Boërius decis. 316 n. 6. cum n. seq. ende Ioannes Paponius lib. 23 tit. 6. aresto 2. vermeidende/ dat aldus in een groote Dieffstal by een domestique persoon geperpetreert, de ouer 1500. Pundt Tournois ghestoolen hadde / gesententiert is worden. Wente sulcke Dieffstalen hebben een aert van verraderye/seght Petrus Gregorius in Syntagmate juris universi, lib. 37. cap. 12. n. 3. Ende wel solde sick voor sulcke domestique dieven wachten konnen/wanneer de groothept der straffe se niet van sodanighen steelen afhielde: secht Ioannes Bernardus Diaz in pract. crimin. Canonica, cap. 90. n 2 & ibi Ignatius Lopez in addit. litera c. Het holdet oock Ioannes Faber d. loco, daer voor/dat/als een vreembde eenen Dienstknecht helpet steelen/dat he ghelijckvals/al isset sijn eerste Dieverye/so wel als de Dienstknecht/sal opgehangen worden.

In dien yemant in so groote honghers noot viele/dat he sick/ zijn Wijf ende Kinder/andersins honghers niet verwehren konde/ den latet de P. H. O. in dē 166 art. toe/dat he moge etel waeren stelē. Doch dat de Richters daer vlijtich achtung op geven sollen/ofte he oock onder alsulcken schijn mehr/ als propere nootdrust ghestoolen hebbe/ende/wanneer sulckes geschiet ware/dat men hem daeromme behoorlicken/ende nae inholt der voor vertelleden Articulen straffen solle. Welckes oock settet/andere allegerende Petreus concl. crim. 42 Tiraq. de pœn. temp. causa 33 per tot. Francisc. Aviles, de syndicatu Prætorum, cap. 17. in gl. verbi, a raçonables precios n, 15 eñ redenen van dese toelatinge gevende Rainald. Corsus lib. 1. indagation, juris, cap. 18.

Het is oock van meeninghe Theodorus Petreus conclus. crim. 46 dat men een Dief / van dem welcken men dat ghestoolen goet wederomme gekregen heeft/soo hardt niet straffen sal/als den ghenen/de dat ghestolen goet omghebracht heeft / segghende/ dat veele Richters hierinne sick groflick buten gaen.

Eens moet ick hier noch verhalen / dat Fabius Arcas decisione criminali 25. schrijvet/dat/wanneer een Edelman / ofte een Man van groter qualitept (waer onder men in onse materie de Officiers mede verstaen mach) steelet / dat men denselven niet alleen niet verschoonen sal/maer sal hem/sijnen staet ter ehren / noch een hoogher Galgen oprechten/omme daer aen te hanghen/ als anderen/ Item/ dat Philippus Camerarius lib.1. Operar. succisivar. cap. 87. circa finem,wt Gonzal. Oviedo lib.5.cap.3. historiarum Indicarum , verhaelt/dat by de Barbarische Indianen/in dat Eylant Hispaniola, die Dieverie soo verhatet is/dat se den genen/ de se ooc in de geringste Diefstal betrappen/eenen pael door t'lijf sterken/ende hem alsoo henleggen laten / tot dat he van sick selfs stervet. Wel mehr van dese materie van Dieverye begehret te weten / mach lesen tractatum Ioannis Bonifacij de furtis, in de welcke he alle quæstien hier toe dienende/int langhe/ ende seer aertich beschrijvet.

g) De Straetenschenders worden in Latijn ghenoemet Grassatores. Van de welcke mē lest in l.capitalium,28.§.Grassatores,10 D. de pœn.alwaer bevolen wort/dat/wanneer se sulcke stratenschenderye bedrijven/om yemants te beroovoen/ (wente / als se wel daertoe om t'leven brenghen/sint openbare Mordenaers) dat se sollen capitaelick ghestraft worden. De P.H.O. settet in den 126. Art. dat men se men den Sweerdt straffen sal/ofte andersins / nae yedes Landes ghebruyck/doch aent leven. Farinacius vermeldet tit. de inquisitione,quæst.7.n.10. dat men se allenthalven / waer men se oock betrappet/executeren moghe / schoon se t'seyt ter plaetsen/ daer se gheapprehendeert worden/niet bedreven hebben : ende settet Damhoud.in pract.criminali, cap. 104. de latrocinio simplici,n.8. dat een Richter/de zijn ampt niet/ofte oock niet allerdings nae behooren doet/ int straffen van de straeten schenderye / opt hooghste selvest te straffen zy.

Onder de straetenschenderye wort mede begrepen Latrocinium, dat is/openbare Moordt/als de Straetenschenders niet te vreden

zijn/

zijn/den passerenden luyden haer goet alleen af te nemen / maer deselve oock daerenboven om t'leven brenghen / waer van de Keyserlicke Rechten schrijven / in d.l.capitalium,28.§. famosos, 15 Keyser Iustinianus Novella 134 cap.finali, ende Keyser Frederick in tit.de pace tenenda, & eius violatorib. §. publici,in usib.feudor. ende schrijvet de P.H.O.art.137. dat sulcke Moordenaers gemeenlijck gheradbraeckt worden/daer van besie oock Damhoud.in pract. criminali,cap 88.de latrocinijs. Van dese Moordenaers bevelt Keyser Leo,Novella 70.dat soo wel de Medehelpers/ende de t'samen in een compaignie bevonden worden/al hebben se haer handen aen den verslaghenen niet gheleght/als de principael handtdadighe/ met ghelijcker straffe ghestrafft sullen worden. Woh men sulcke Moordenaers stueren/ende de straeten suyveren sal/ mecht ghy Lesen by Cujac.lib.19 observat 11.

h) Hier wort verstanden vis publica , ghelijck als onder dem volghenden woort/Ghewelt/vis privata te verstaen is. Waer van men vindet in den Keyserlicken Rechten / in Digestis twee verschepden titulos lib.48.De eerste/tit.6.ad l.Iul.de vi publica. ende de ander tit.7.ad l.Iul.de vi privata. ende in codice eenen / ad l. Iul. de vi publ.& privata,libro 9 tit. 12. Van de onderschepdt tusschen vim publicam & privatam,hebben de Rechtsgheleerden verschepden opinie,welcke eensdeels te vinden by Menochium lib. 2. de arbitrar. judic. casu 394. alwaer he n 8.prijset Cuiacij distinctie, de he settet in notis ad Paulum.lib.5.sentent.tit.26 eñ in Paratitl.ad tit. D.ad l. Iul. de vi publ.te weten/dat vis publica te verstaen zy/ wanneer den ghenen/de in een publicq ampt/oft Magistraet is/jemant ghewelt doet: privata overst / wanneer een privaet persoone dergheliјcke ghewelt bedrijve/t'zy dann/dattet ghescheђe met Wapenen/ofte sonder Wapenen. Welcke distinctie,mijnes erachtens / men niet quaelick op onse Kriechswesen accommoderen konde/ dat vis Publica, ofte force soo als se de Articul-brief noemt / alsdann ghescheђe / wanneer een Beveelhebber yemant ghewelt doet : vis privata overst/ welcke de Articul-brieff slechtes Ghewelt noemet / wanneer het ghschiet door een ghemeen Soldaet. Dese distinctie Cujacij wordt wedervochten van Antonino Tessauro, decis. 35. de welcke holdet/ dat vis publica alsdann ghescheђe/als ghewelt bedreven wort aen dingen/ de dat ghemeene beste concerneren : vis privata overst aen eenes yegheliјcken privee Have ende Goederen. Welcken onderschept oock mede settet Cujacius in Recitationib, in Codicem, d, tit, ad l. Iul. de vi publ.

vi publ. & privata, met volghenden woorden / Concludamus igitur, vim publicam esse, quæ contraria est rei, jurive publico. privatam, quæ est contraria rei, jurive privato. De ghemeene distinctie is / dat vis publica met Wapenen: priuata overst sonder Wapenen gheschiet. Petrus Friderus Mindanus lib. 1. de processibus cap. 23. trecket vim publicam, op de violatie van den Landtvrede. Het welcke oock doet eenigher maten Harprecht. in §. item l. Iulia de vi publica, 8. n. 4. Instit. de public. judic. Treutler. lib. 2. disputat. 31. thesi. 4. letera a maket sulcken onderscheydt / dat vis publica is / de eintweder met Wapenen gheschiet, ofte door een publique persoon / t'zy met / ofte sonder wapenen / ofte de oock door een priuate persoon met / ofte sonder Wapenen / overst aen een publique persoone gheoffenet wort: ofte eintlick / de van elck persoon / tzy publicq oft priuaet, oock op wat maniere / te weten / met ofte sonder wapenen gheschiet / in dsen het alleen gheschiet op alsulcke wijse / de priuaet persoonen te doen verboden is. Priuata vis overst ghesche he alleen van priuaet persoonen / ende aen denselven / ofte hare goederen / doch sonder wapenen.

Daer wort oock vis publica bedreven / als men teghens recht yemant met tormenten, ofte slaen ydtwas te doen dwinghet. l. & eum, 6. D. ad *l.* Iul. de vi publ. Oock / wanneer een Magistraet oft Beveelhebber sijn ampt misbrucket / ende daer door eenen anderen sijn recht te brucken verhindert / l. 7. D. eod.

In wat voegen vis publica, woh oock priuata, in den Keyser Rechten ghestrafft wort / mocht ghy in den gheallegeerden titulis, ende by den ghenoemeden Doctoren besien. Om tot onsen Articul-brieffe te komen / overmits daer inne alle t'ghene / dat teghens Recht / ende met Gheweldt gheschiet / ende alsoo beyde / vis publica ende privata, in dese beyde speciebus, force ende Gewelt / verboden / ende met der doot te straffen bevolen wort / zyn vast alle de voorgeallegeerde distinctien, ende wat mehr disputen, dien aengaende / by de Doctoren vallen mogen / in den Kriechsghterichte meestendeels onnutte ende vergheefs. Ende mach daeromme by ons / nae mijn beduncken / doch onverkort eenes yeghelicken beter verstandt hebbenden meeninghe / vis publica, ofte / als se hier ghenoempt wort / force, ghedefiniert worden / alle t'ghene / dat teghens Recht / ende ghewaltsamer wijse / wt eyghener authoriteyt, t'zy door Beveelhebber / oft gemeen Soldaet / alleene / ofte met hulpe van anderen / met wapenen gheschiet. woh inghelijcken ick in onse materie, vim priuatam, ofte / als de Ar-

de Articul-brieff hem name geeft/ Ghewelt / achte/alle t'ghene/dat in voeghen/als voorn/sonder Wapenen/teghens Recht/ door Bevelhebber ofte Soldaten / ghewaltsamer wijse ghe'chiet Doch wien de voorgaende distinctie beter ghevalt/te weten/dat force van den B. veelhebberen/ende Ghewelt/van de ghemeene Soldaten/ te verstaen zy/mach die behoulden.

Alle dese Ghewelt/t'zy in wat maniere/op wat plaetse / van wat persoonen/aen wat persoonen/ende derselver goederen / se ghepleghet mach worden / deselve wort in Kriechs rechte billich aent Leven ghestraft / overmits de Soldaten daerom me dienen / ende aenghenomen worden/als ick hierboven sub litera f. oock verhaelt hebbe/niet/dat se yemandt dat syne nemen solle/ofte dat se yemande sollen ghewelt doen/maer om dat se de Landen / van den welcken se bestelt zijn/ende alle de Ingesetenen van dien/voor onrechtelic gewelt verdedigen ende beschutten sollen / soo veel aen hun is/ al solde het geschieden met pericul van haer selfs Lyf ende Leven. Wante se de Overicheydt van denselven Landen/ende consequentelick alle derselven Onderdanen/sulcx te doen/ende hun ghetrouw ende holt te zijn/geswooren hebben.

i) Wat hier door verstanden wort / ende wat Ghewelt / ofte vis privata zy/is hiernaehst ghenoechsaem vermeldet / ende onnoodich/weder te verhalen.

k) Valschept wort bedreven met consent/met woorden / met schriften/met misbrucken/ende met der daet. Harprechtus §. item lex Cornelia de falsis,7.Instit.de public.judiciis,num.2.

By consent wort valschept bedreven/als men yemandt bedriegeghet in eenighe Contracten / als by Exempel / Wanneer men een ding aen verscheyden luyden tweemael verkofft / ofte als men wetens ende willens een ander mans goet verkofft. l. qui duobus, 21. D.ad l.Cornel.de falsis. Damhoud.in pract.criminal, cap. 122. de falsitate per consensum. Harprechtus d.§ 7.num.3.

Met woorden wort valschept begaen / principalick op tweyerley wijse/ wowol Damhoud.in pract crimin. cap. 123. de falsitate in verbis,n.2. vijferley aert van dese valschept settet/die by hem te sien.) Eerstlick/als een Richter ghecorrumpeert door giften ende gaven/

ofte andersins wt quaethept / ende voorsaetlicker wijse tene sententie sprekt/die tegens de Wetten/eñ constitutien / daer op he gesworen is / ende alsoo tegens recht ende billichept strijdet .1.§.3. D.ad l.Cornel.de falsis. Damhoud. d.cap. 123.n.8. Harprecht.d.§.7.n.9. Ten tweeden wort dese valschept begaen / als pemandt voor recht staende/wetens ende willens valsch ghetupchenis ghevet/teghens de waerhept. d.l.1. in princ. D. ad l. Cornel. de falsis. VVesembec. in Paratitl. D.eod.tit. n.4. Damhoud.d.cap.123.n.4. Harprecht. d.§.7.n.12. Ofte oock/die ghevraghet zijnde in Recht/de waerhept verswijghet/ende secht/dat he daer niet af weet. c. 1. vers. uterque. Ext.de crimine falsi. Menoch. lib. 2.de arbitrar.judic.casu 310.n.14. Oock/als pemandt gelt/ofte ander gheschencken ghenomen heeft/ om gheen ghetupchenis te gheven/ ende de waerhept te verswijgen. d.l.1.§.sed & si quis, 2. D. ad l.Cornel.de fals.Harprecht.d.§.7.n. 13. Van valsch ghetupchenis hebt ghy oock in Godts Wett / Exodi 20,vers.16. Deuteron.5,vers.26. Ende Deuter.9,vers.19. 20. ende 21, wort verboolen / dat men een valsche Ghetupghe straffen sal pœna talionis, dat is/ met alsulcker straffe/in de welcke he den onschuldigen/tegens den he valsch ghetupchenis ghevet heeft brenghen willen. Welckes oock alsoo ordonneert Kepser Carl/P.H.O. art. 68 & art.107,versic. Wo einer durch seinen falschen Epd.

In schrifften geschiet valschept / als men valsche Brieven ende instrumenten maket / dicteret, int nette stellet / ofte als men instrumenten, Registers/Reerkenínghen/acten, libellen, cautien, Handtschriften/ende andere Brieven/ tot schade van een ander / willens ende wetens corrumpeert, verandert/pets daer bp voeghet daer van wat afnemet/raseret,wtleschet/onderteyckent / een valsch Petschier daer op drucket/ofte een valsch Seghel daer aen hanghet ofte oock ander lupde handen nae contersept/ ofte petwas anders derghelycken bedrijvet/dat de waerhept daer door verdupstert worde d.l.1 l.2 l.instrumentorum,16.l.quid sit falsum,23,& passim, D. ad l. Cornel. de falsis.l, damus,23, C. eod. Paulus lib. 5,Sentent. tit. 25, & ibi Cujac. Damhoud.in pract.criminali, cap.124, de falsitate scriptorum,per. tot. Harprechtus d.§.7.n 24. Cujacius in paratitl. C. ad l. Cornel. de falsis. Ioannes Althusius lib. 1, Iurisprudent. Romanæ, cap. 65, versic. scriptura. P.H O.art.112. Hier setten nochtans de Rechtsgeleerden een limitatie,dat/in dien door sulcke valschept niemandt schade gheschiet/den ghenen/die se bedreven/met de pene der valschept niet te straffen zp,Gayl.alios allegans lib. 1, observat. 100, n. 7. Curtius

Iunior

Iunior in tract.feudor.parte 4.n.15. Paulus de Castro consil.130, n. 1.lib.1. Clarus §. falsum,n.35. Harprecht.d.§.7.n.25. Petreus conclus.crimin.175.

Valschept gheschiet door misbrupck/als men willens ende wetens in Rechte sick behelpet met valsche ghetuyghenisse/ofte valsche Instrumenten/Brieven ende Segelen. l.maiorem,4 l.qui falsos,8. C.ad l.Cornel.de falsis. Paul.lib.5.sent.tit.25.§.9. & ibi Cujac. Harprecht.d.§.7.n.28. Oock/als men valsche mate/ellen/ ghewichte/ ende wahre brucket ende wtslijtet. l.hodie,32.§.1.D.ad l.Cornel.de falsis. Damhoud.in pract.criminali,cap.125. de falsitate per abusum. Harprecht.d,loco,n.39. P.H.O. art.113. Welckes Godt verbiedt Deuter.25.vers.13.& seq. Proverb.11.vers.1.& 16.vers.1. & 20, vers. 10.& 23. Oock/als men sick Titulen aenmatet/ die eenen niet betaemen/ alse/wanneer sick yemandt wtghevet voor eenen Ridder/ Edelman/Doctor,ofte een Man van hooger staet / ende is het niet: Oock/die eenes anderen Wapen oft merck tot sijnen spijt ende schade voeret/l.falsi,13.l.eos qui,27.§.fin.D.ad l.Cornel.de falsis Damhoud.d.cap.125,n.10. & seq. Harprecht.ibid.n.40. Ofte oock/ als men sick met een ander name/dann men heeft/ noemen latet / l. unica,& ibi Dd.C.de mutatione nominis. Waer van wy oock wat breeder beneden art.96.seggen willen.

Laetstlick wort valschept begaen met der daet / als men goldene ende sulvere Munte verbalschet/verringert/ofte selvest valsche Munte slaghet. l.quiconque,8.l.qui falsam,19.D.ad l.Cornel.de falsis. toto titulo,C.de falsa moneta. Paulus d.tit.25.in princ. P.H.O. art.111. Damhoud.in pract.crimin.cap.65,de monetæ adulteratorib. Harprechtus d.§.7,n.41. Petreus conclus. criminali 170. Sulcke valsche Muntmakers worden ghemeenighlick verbrandt l.2,C.de falsa moneta.P.H.O. d.art.111,versic.Solche Muntzfalscher. Doch/wanneer se gheringe Munte/als stuyvers/ende gheringhere sorte ghemunt hebben / worden se met den Sweerdt gherichtet. Harprecht.d.§.7.n.49 Met ghelijcker straffe worden ghestraft de genen/de sulcke valsche Munte willens ende wetens opwisselen en wtgheven. P.H.O. d.art.111.d.versic.Solche Muntzfalscher/ibi, oder dieselbigher. Hippolytus de Marsiliis in l.qui falsam.19.n.71.D. ad l.Cornel.de falsis. De pœnis huius criminis vide plura apud Ioannem Aquilam, in tract. de potestate & utilitate monetarum. & ibi Matth. Boiss. in addit. Cuiac. in Recitationib.in Codicem, tit. de falsa moneta; & omninò Daniel.Moller.lib.2.Semestr.cap.35.

Wat nu voor straffe in de Keyser Rechten verordonneert zy op alle dese sorten van valschept/mocht ghy nae der lenge by den geallegeerden Doctoren lesen. Soo veel onse Kriechsghrichte aengaet/ouermits de Articul-brief expres secht/dat alle moetwillighe valschept met der doot sal gestraft worden/achte ick/dat men in de gheallegeerden specien van valschept/ (behalven de eerste/ouermits deselve seer weynich/ende vast in saken van gheringher weerdye by den Kriechsvolck voorvallet) sonder veel disputerens de voorghestelde Wet volghen sal: mits nochtans regard nemende op de circumstantien van't feyt/ende indien deselve eenich bedencken mede-brachten/mochte men alsdann met voorweten ende advijs van den Kriechs-Oversten/ofte de hooge Overichept de straffe arbitreren.

1) Hieronder mach men verstaen dat delict, dat by den Rechtsgheleerden assassinatus, ofte assassinium ghenoemt wort / welcker is een ghehuerden dootslach/als yemandt ten versoeck ende begheerte van een ander/om loon/ofte door bede/ eenen Menschen doodtslaet. Damhoud.in pract.criminali,cap. 85.de assassinis,& assassiniis, num. 1. Clarus §. assassinium, n.1. Vivus in communibus,verbo, assassini,n. 1. Gribaldus in tract.de homicidio,cap.de proditorio homicidio. n. 20. Dit laster is soo enorm/ende wort soo verhatet/dat den ghenen / die sick hueren laet om een Menschen doot te slaen / ende begint het int werck te stellen/schoon dat hy tot den effect niet komen kan/ nochtans aent leven ghestraft wort. Harprecht.§ Item lex Cornelia de sicariis,5.n.138.& seq. Institut.de public judic. Damhoud.d. cap. 85. n.2. Menoch. lib.2.de arbitrar.judic. casu 360, n. 42. Clarus d. §. assassinium,n.7. Waer wt dann ghenoechsaem af te nemen / dat/ wanneer de dootslach vollentoghen wort / men den assassyn sonder eenighe ghenade behoore aent leven te straffen.

Noch mach men hieronder verstaen andere mehr delicten / die in desen Articul-brieff niet wtghedrucket zijn / ende doch wel van Kriechslupden plegen mede geperpetreert te worden/ als daer zijn/ bigamia,raptus,sacrilegium,plagium.

Bigamia is / als een Mann twee ofte mehr Ehevrouwen/ofte een Vrouwe twee/ofte mehr Ehemannen/op eene tijde heeft. Welckes laster strijdet tegens de insettinghe Godts/ die den Echte staet daer toe inghesettet heeft/dat een Man maer eene Ehevrouwe/ ende een Vrouw maer eenen echten Man/ ende niet meer / op eene tijdt hebben sal.Genes.2,vers. 22,& seqq.Matth.19. vers.5,& seqq. Marc 10 vers.7.

vers.7.& seqq. 1.Cor 7.vers.3. & 4. Dit laster bevelt Keyser Carl in de P.H.O.art.121.soo wel aen Mannen ende Vrouwen/gelijck als Overspeel / aent leven te straffen. Ioannes Althusius lib.1. Iurisprudent.Romanæ,cap.58.vers.bigami. Welcke straffe Ioachimus à Beust.in tract.de matrimoniis,cap.5. oock extendeert, op de ghenen dewelck op eene tijdt met twee verlovet hebben/ indien de vleeschlicke conversatie daer op ghevolghet is/schoon de Echte andersins door den kerckganck/ende copulatie voor de Ghemeente Godts / niet vollentrocken ware. Welckes de Chuervorst Augustus van Sachsen/ met expresse constitutie in 4. parte novarum constitutionum,constit.20.versic. Wir wollen auch: also te achtervolgen bevolen heeft / ende is van ghelijcker meeninghe Hermanus Vultejus lib. 1. Iurispr. Romanæ.cap.48.n.59. Die mehr van bigamia, ofte polygamia begeert te weten / mach lesen Petrum Martyrem in locis communibus, classe 2.cap.10,sect.4.& seqq. Theodori Bezæ tractatum de polygamia. Hieron. Zanchium de operibus Dei, parte 3. lib. 1. cap. 1. fol. (mihi)660 & ead.parte 3.lib.4,cap.1.fol.1010. & seqq. ende Menoch. lib.2 de arbitrar.judic.casu 420 , al waer hy num.103.& seqq. oock settet/dat men de bigamos metter doot straffen moghe.

Raptus, ofte ontschackinghe ghesch iet / als men een onbesprocken Dochter/die noch onverlovet/ofte oock/die alrede verlovet is/ ofte eene onbesprockene Weduwe teghens haren willen / onredelicker wijse / ende teghens den wille des Vaders / ofte des ghenen/ dien het aengaet/ontvoeret/t'zy dat men se vleischlick bekent / ofte alleen onderstaet sulcx te doen/al volbrengt ment niet. Waer van inde Keyserlicke Rechten ein besonder titulus,in lib. 9. C. tit. 13. de raptu virginum, te vinden. al waer bevolen wort / dat men sulcke raptores, ofte ontschackers aent leven straffen sal/schoon dat de ontschackede persoone daerin consenteert heeft : waer mede over een stemmet de P.H. O.art.118. Damhoud.in pract.crimin. cap. 97. de raptu. Iulius Clarus §.raptus.n.2. Harprecht. §. item lex Iulia de vi publica,8,n.8. Institut.de public.judic. Menoch.lib.2.de arbitrar.judic.casu 291,n.1. Met ghelijcker straffe worden ghestraft alle de gene / die daer toe raet ende daet verleent hebben. l.unica. §.2.C. d.tit. Oock / als een Bruydegom sijn eyghen Bruydt teghens haren willen ontschackt. d. l. unica , in princip. Damhoud. d.cap.95,num.19. Doch / wanneer eene Hoere / ofte onehrlicke Vrouws persoon ontschackt wort / segghen de Rechtsgheleerden/dat de ordinaris straffe van ontschackinge gheen placts

hebbe/maer dat den ontschacker ordinaris / nae arbitreren van den Richter ghestraft worde. Clarus d.loco,n.5. Petreus conclus. crim. 100. Menoch d.casu,291.n.3.& seqq. Welcke extraordinaris straffe oock settet Albericus Gentilis in tract,de nuptiis,lib.5,cap.3. in den ghenen/de eene olde Vrouw/waer van natuyrlicker wijse gene kinder mehr moghen ghebooren worden/ontschacket/allegerende tot dien fine Decium consilio 234. Welckes consilium Decij noctijtans / ende de redenen/ de daer inne ghe allegeert mogen worden/ick niet ghesien hebbe/ende twyvele daeromme aen dese sijne decisie, om dat in.d.l. unica,alsulcke distinctie oft limitatie niet ghevonden wort. Et, ubi lex non distinguit,ibi nec nos distinguere debemus.arg. l. de pretio, 8. D.de Public.in rem act.&.l.1.§.generaliter,1.D.de legat.præstand.

Sacrilegium, ofte Kerckroof is/ als men Kercken / ofte t'ghene/ dat tho den Godesdienst ghehoort/ofte oock Almissen/ Gasthuesen/ende ander Armen huesen/besteelt. P.H.O. art.171,172,173. & ibi Georgius Remus, & 174. Damhoud. in pract.crimin.cap.113, de sacrilegio. Iulius Clarus,§ sacrilegium. Menoch. lib.2. de arbitrariis judicum, casu 389. De gene/de sulckes perpetreren, worden aet leven ghestrafft/somtijts met den vuyre/somtijts met den sweerdt/ somtijts met der Galge/nae gelegentheydt en grootheyt des delicts, l.sacrilegii pœnam,6.& l.sacrilegi,9,in princ.D.ad l.Iul. peculatus, & aliis jurib.allegatis. ende ordonneert sonderlick de P. H.O.d.art.174 in fine,dat men met de Kerckroovers weyniger mededlijden hebben/ ende hun weyniger barmherticheyt bewijsen sol/ als andere gemeene Dieven. Doch/in dien de Kerckroove wt hongers noot / ofte onnoselheyt begaen mochte worden / seght de volghende 175. Art. sal men int straffen behoorlick regard / ghelijck in andere Dieveryen/daer op nemen.

Plagium is/ als yemandt eenen Menschen / sonder ghewelt/ steelswijse wechvoeret/ende om gheldt verkofft/ ende hem alsoo in slavernye brenget/welckes in de Wett Godts / Exodi 21,versic.16. ende Deuter.24 vers.7. verboden wort : ende beveelet Godt aldaer/ dat men sulcken Menschen dief met der doot straffen sal. Hier van hebt ghy oock in de Keyser Rechten in Digestis, & Codice, ad l, Fabiam de plagiariis, ende in de constitutie van den Landtvreden / §. Nach dem vp den Alten. Iure Digestorum pleghte men/ de plagiarios,ofte Menschendieven met gelt te straffen/ l. ult. D.ad l,Fab. de plagiar. Overst in Codice is de Gheldtstraffe in Halsstraffe veranderet/

andert / l.fin. C.eod. Cujacius in Recitationibus in Codicem.d.tit. VVesembecc.in Paratitl. D. d. tit.n.4. Clarus §. fin. quæst.68.n.31. Harprecht.§.est & inter publica, 10. n. 13. Institut. de publ. judic. Ioannes Bonifacius in tract.de furtis, §. mobilis. n.7. VVesembecc. in §.ult.Institut.de public.judic.trecket dit delict, eñ sijne straffe mede op de Koffers ende Koffsters / die de jonghe Dochters verleyden/ende te vall brenghen / den welcken daerinne volghet Ioannes Althusius lib.1.Iurisprudentiæ Romanæ, cap. 64. versic. hoc crimen. Op wat wijse dit delict by verscheyden natien pleghte ghestraft te worden/mocht ghy vinden by Petrum Gregorium in syntagmate juris, lib.36.cap. 31 ende Menoch.lib.2.de arbitrar.judic. casu 536.

m) Onnatuyrlicke misbruycken zijn / Paricidium , incestus, Sodomia.

Paricidium wort gheperpetreert , als yemandt sijnen Vader/ Moeder/Groot-vader/Groot-moeder/Soon/Dochter/Broeder/ Suster/Oom/Moeye/ Stiefvader / Stiefmoeder / Stiefsoone/ stiefdochter/Neve/Nichte/Ehevrouwe/Eheman/Soonsvrouwe/ dochterman of andere/ die hem met nahe bloetvrientschap oft swagherschap verwandt zyn/doodet.l.1.D.ad l.Pompejam de parricidiis. l.unica. C.de his,qui parentes vel liberos occiderunt. §. alia deinde lex, 6.Institut.de public.judiciis. Damhoud.in pract. criminali,cap.89.de parricidio n.1. Dese pleghten by de olden Romeynen eerstlick met scherpe Roeden ghegeisselt / ende daer nae levendich in een Leeren sack ghenaeyt/met vier levendighe Beesten/ te weten / een Hundt/ een Haen/een Aep/ende een Serpent/ende alsoo in de See / ofte Rivière geworpen te worden. l. pœna parricidij,9.& ibi Gothofr. D.ad l.Pompej.de parricid.d.l.unica. & ibi Cujac. in Recitationib. Damhoud.d.cap.89.n.3. Clarus §.parricidium, n. 5. Ioannes Althusius lib.1.Iurisprud.Roman.cap.54.versic. si quis eas personas. Harprecht. d.§.alia deinde,n.13. & seqq. Welcke straffe nochtans huydens dages niet ghebruyckelick is / maer worden sulcke enorme Doot-slagers/nae ghewoonheyt yedes Landes / met den Sweerdt onthalst/ofte met vuyre verbrandt/ofte int Water verdrenckt / ofte levendich begraven/ofte in vier stucken ghesettet / ofte gheradbraecket/ofte andere sware straffen aenghedaen/welcke Harprechtus, alios allegans,d.loco n.27. vertellet. Dit laster is soo enorm / dat oock bevolen wort/den genen/ de Venijn gekofft heeft/om sijn Vader ofte Moeder daer mede om te brenghen / al heeft he t'feydt niet volbracht/met ghelijcker straffe/ als oft volbracht ware/ te straffẽ/ d.l.1.

d. l. 1. in fine, D. ad l. Pompej. de paricidiis. Wesembecc. in Paratitl. D. d. tit. n. 7. Harprecht. d. loco, n. 11. Waer mede over een stemmet Godts Wett/ in de welck bevolen wort Exodi 21. vers. 15. dat men den genen/ die syn Vader ofte Moeder gheslaghen heeft/ (all is de doot daer niet op gevolcht) niet sal leven laten.

Incestus is / als yemandt oncuyschepdt bedrijvet met synselfs Dochter/ Stief-Dochter/ sijnes Soons Ehevrouwe/ Jae ooc met zyn selfs Moeder/ Suster/ ofte andere dergheleycken / die hem met sibbe ofte Swagherschap soo nae verwandt zyn/ dat he deselve niet mach te echte nemen. Waer van ghy lesen mocht in Godts Woordt/ Leuit. 20. vers. 11. & seqq. ende Deuteron. 27. vers. 20. & seqq. Item in de P. H. O. art. 117. Damhoud. in pract. crimin. cap. 96. de incestu. Iul. Clar. §. incestus. Modestin. Pistoris parte 2. quæst. 92. & consil. 35. vol. 2. Iacob. Thoming. decis. 42. Theodor. Petre. conclus. criminali 208. by de welcke ghy int langhe sult vinden / woh die delict nae Keyserlicke Rechten ghestraft wort. Ende soo veel onse Articul brieff aengaet/ is claer ghenoech/ dat het met der doot behoort gestraft te worden.

Sodomiam beschrijvet de P. H. O. art. 116. dat gheschiet / als een Mensch met een Beest/ Man met Man / ofte Wyf met Wyf/ onkuyschept bedrijvet. Die sulcx doen/ worden ghemeentlijck met Vuyr verbrandt. d. art. 116. Maer alsoo/ Godt loff/ dese onnatuyrlicke sonde by ons niet veel bekandt is/ wil ick oock weynich woorden daer van maecken/ ende remitteren dē genen/ die breeder instructie daer van begeert te hebben/ tot de Criminalisten, ende insonderheyt Damhoud. in pract. criminali. cap. 98. de peccato contra naturam. Clarum §. sodomia. Petreum conclus. criminali 112. ende andere/ die by hun gheallegeert worden.

n) Dese woorden bevelen den Richters ghenoech / wat se doen sollen. Daeromme se niet lichtelick van de straffe de hun voorgestelt is/ behooren af te treden. Daer zijn twaer de Rechtsgheleerden van meeninghe/ dat een Richter/ door sonderlinghe redenen beweget/ wel moghe in delicten / neerstich nochtans betrachtende de circumstantien der persoone/ der plaetsen/ des tijdes/ der ghelegentheyt/ der grootheyt ofte cleynheyt/ ende des wtganghs des gheperpetreerden feyts/ de straffen vermehrderen ende verminderen. Inmaten men lesen mach by Petreum conclus. criminali 212. Daniel. Moller.

Moller. lib. 3. Semestr. cap. 20. Andr. Gayl lib. 2. observat. 110. num. 41. & seqq. & lib. 2. de pace publica, cap. 9. num. 22. alwaer he/ woh oock d. num. 41. de redenen/ die een Richter daer toe solden moveren konnen/ int langhe vertellet / Mynsing. Centur. 2. observat. 30. Prosper Farinac. tit. de delictis & pœnis, quæst. 17. abundè per tot. Nochtans onse Richters in Kriechs-gerichte behooren wel te weten/ dat hun so juyst datselve te doen niet geoorloft zy / in maten sulcks in simili Damhoud. in pract. criminali, cap. 153, de relegatione ad ergastula, seu vincula nautica, à num. 52. usque ad 59. tracterende van den Edictis, die by eenen Prince / ofte sijnen hooghen Raedt ghearresteert worden/ (ghelijck men bekennen moet/ dat desen onsen Articul-brief niet anders is/) met veler redenen verclaert. Jae/ het staet te besorgen/ indien onse Richters sich dese macht/ de straffen in den Articul-brief uytghedruckt/ te moghen veranderen/ aenmatighen mochten / dat gheene delicten, ofte gewis seer weynich / naer exigentie solden ghestraft worden. Went se selfs moeten bekennen / dat den grootsten hoop van hunluyden niet ghestudeert hebben / ende daeromme der Rechten onervaren zijn/ ende also consequentlick dat temperament/ ofte de rechte mate / die in alsulcke veranderinghe moet ghehoulden worden/ qualick sullen treffen konnen.

Waeromme dan ick hun nochmahlen wil vermaent hebben/ dat se betrachten / dat dese Articulen hunluyden van hare hooghe Overicheyt met rijpen voorgaende deliberatie ende consultatie voorgheschreven / ende van punct tot punct wel stricktelick te onderholden bevolen zijn : Oock dat se de selve Articulen beswooren hebben/ ende daeromme se die te achtervolgen schuldich zijn. Ende wil haer solche distinctie (welcke volghende/ se/ naer mijn gheringhe verstandt/ niet dwalen sullen) voorstellen/ te weten: Waer in den Articul-brieff met expresse woorden staet / dat de delicten sollen met der doodt/ ofte aen't leven ghestraft worden/ oft / waer expresselick ghesettet wordt/ dat den delinquant ghehanghen worden sal/ ofte oock/ waer andere woorden / expresse hals-straffe te verstaen ghevende/ gheschreven staen/ dat se die selve uytghedruckede straffen niet moghen veranderen/ ten zy/ in dien int feyt eenighe circumstantien voorvallen/ die het wat verlichten mochten/ dat sulcks geschiede met voorweten ende consent van Sijne Ghenaden/ oft des ghenen / die zijne plaetse in zijn absentie vertredet/ ende dat in Sijner Ghenaden absentie oock niet lichtelick/ maer alleene / wanneer de circumstantien seer notabel ende bedencklick zijn.

Waer overst sulcke straffen aent leven gaende / niet wtghedrucket zijn/daer moghen de Richters / die circumstantien van t'feyt sulcx suaderende, vrp de straffe arbitreren, ende behoeven daeromme Sijne G. oft yemandt anders niet vraghen. Dese distinctie wort eenigher maten approbeert door Andream Gayl d.cap.9.n.22. al waer he judices minores (onder de welcke ick niet twijvele/dat onse Richters in Kriechs justitie sick geerne mede rekenen werden) vermanet/dat se de ordinaris penen/de door de Wetten/ofte statuten ghesettet zijn/ sonder voorweten van den Prince/ oft de Overicheydt/ niet veranderen sullen. Welckes oock doet Iulius Clarus in § fin.quæst.85.n. 10, Fabius Arcas decis.criminali 55. ende andere meer/die se allegeren.

In dien overst de Richters sick imagineren mochten/dat in den Articul-brieff sommighe straffen/al tho streng / ende alsoo grooter zijn als de delicten selfs/ wil ick haer daer teghens vermanen/ dat se hun wel te ghemoete voeren sollen/dat deselve straffen/ al schijnen se grooter ende strenger te zijn/als nae behooren / van mijn Heeren Staten Generael niet vergeefs/ maer wt grooten beweghlicken oorsaken/ende met rijpen rade also gestatueert zijn/ ende dat se Richters daeromme in sulcken val met dem groten Rechtslehrer Vlpiano, in l. prospexit, 12.§.1. ubi omninò Gothofredum vide, D. qui & à quib. manumissi, segghen sollen ; quod quidem perquàm durum est. sed ita lex scripta est. Het is twaer mehr als hardt ende strengh. Doch/ de Wett heeft het alsoo gheordonneert : ende met Baldo, in l. non omnium 20 D. de legib. (als he van Damhoud. in d. cap. 153. n. 55. allegeert wort) Sufficit, sic fuisse statutum, het is ghenoech/ dattet alsoo ghestatueert is. Wente/als de Keyser Iustinianus secht / Novella 82, cap. 10, Iudex non debet videri clementior lege, quæ hoc vel illud disponit, Een Richter sal niet barmhertigher aenghesien worden/als de Wett/ die dit ofte dat alsoo insettet : ende/ als Symmachus schrijvet in Epistolis, Corruptæ esse videntur sententiæ, si sint legibus mitiores, Die Sententien schijnen ghepronuncieert te zijn door corruptien, als se milder zijn/ dann de Wetten selvest.

Hier vallet oock een quæstie voor / welcke noodich is / dat de Richters eenich bericht daer van hebben. Ofte sick gebeurde/dat yemandt by sententtie ghecondemneert wort/om met den Sweerde gherichtet/ofte aen de Galgen ghehangen te worden/ ende int executeren worde den ghecondemneerden door den Scherprichter dat hooft in eenen slach niet afghesllaghen/oft de stroppe brecket/ alsoo dat

dat de condemneerde van der Galgen afvallende het leven beholdt/ Oft in sulcken ghevalle men de sententie voortaen ter executie stellen/ofte/dat men den condemneerden, als die sijn recht al wtgestanden/ ende door dat gheluck verlost zy / loopen sal laten ? Veele Rechtsgheleerden zijn van meeninghe / dat den condemneerden in sulcken vall behoore vry te gaen. Overst Iulius Clarus in §. finali, quæst. 98. n. 9, secht/dat den condemneerden sulck geluck/nae rechte/ weynich helpen moghe/om reden/ dat de sententie behoort in voeghen se wtghesproken is / ter executie ghestelt te worden. Ende twaer/wanneer sulcx niet gheschiet / wort dat Recht illusoer ghemaeckt/ende schrijvet oock Ioannes Paponius lib. 24. tit. 17. Aresto 14 dat he in Vranckrijck alsoo heeft sien practiseren, dat de sententie voorts gheexecuteert wort / ende bestedighet datselve oock Hieron. Muscornus in tract. de jurisdictione, n. 93. ende Ioannes Gœddæus, parte 3, disputat. 13. thesi 8. litera f. met welcken ick / om de gheallegeerde redenen/tho holde.

Woh overst / als een vrije Vrouwspersoon den condemneerden tho Echte begeert/sal men hem daeromme vry laten / ende de sententie niet exequteren ? Ick holde/niet tegenstaende / dat op verscheyden plaetsen contrariè gheschiet/dat men hem daeromme niet sal vry laten/maer met de executie voort varen. Et ita Masuerius in pract. tit. 37. de pœnis. n. 30. Iulius Clarus d. quæst. 98. n. 6. Schneidewin. Institut. de obligat. quæ ex delicto naseuntur, in princ. n. 3. Petreus conclus. criminali 216. Gœddæus d. disputat. 13. thesi 8. lit. c.

IIII.

Niemandt en sal eenighe Weduwen/gehoude ofte ongehoude Vrouwen/Craemvrouwē / ofte bevruchte Vrouwen/ofte jonge Kinderen/eenige overlast doē slaen/stooten/ofte dreygen/ ofte ooc oneerlicken aentasten/op pene van gecasseert te werden sonder gelt ofte Paspoort/ofte oock aen den Lijve ghestraft naer gheleghentheyt van der saecke a. Ende sullen mede alle gemeene Hoeren voor d'eerste reyse met schandē wt dem Legher gedreven/ende voor de twеyde reyse

daer bevonden zijnde/strenghelick ghegeesselt ende ghebannen werden. b)

a) Dit eerste punct van desen Articul is in sick selvest klaer ghenoech / ende bedarf gheener grooten interpretatie. Die reden overst/waeromme dit alsoo ghestatueert / ende in Kriechs-disciplijne alletijdt ghcobserveert is / moeghen zijn dese. Dat eenen Kriechsman / gantsch niet wel aen en staet/ zijne dapperheyt ende Manlickheyt te verthoonen in stooten ende slaen / veel weynigher te dreyghen / aen Vrouwspersoonen/ende jonghe kinderen / die van natuere bloode zijn/ende sich niet verweeren konnen. Waeromme de Kriechslupden solche persoonen / die defensie en voorstant van doene hebben/schuldich zijn te defendeeren / ende niet te offenderen. Boven dat / en betaemt het eenen ehrlievenden Kriechsman niet/ehrlicke Vrouwspersoonen / (want der oneerlicken ghesel schap behoort he met allen vlijte te mijden /) oneerlicken aen te tasten / wente sulcks gheen eerlicker Kriechs lupden (die sich als dappere Mannen/in allen dinghen eernstachtich behooren te draghen) werck is/dan is wel Potboeven werck/niet weerdich / daer soo een Man/die sich in soo een Manlicken staet/als Kriegswesen is/begheven/nae dalen sal.

Tho deme/isser groote pericul daer by/als men bevruchte Vrouwen slaet ofte stoot / datter een misdracht af ghecauseert worde/ ende in ghevalle sulcks gheschiede/ordonneren de Rechten / dat den ghenen/die door zijn slaen oft stoeten / oorsaecke tot de misdracht gheeft/indien de vrucht alreede levendich is/ghelijck eenen Doodtslagher aent leven : maer / wanneer se noch niet levendich ware/ arbitrarlick extra ordinem ghestraft solle worden. argum. l. si quis, 38. §. qui aborationis, 5. & l. Cicero, 39. D. de pœnis l. si mulierem, 8. D. ad l. Cornel. de sicar. l. Divus Severus. 4. D. de extraordinariis criminib. Exodi 21. vers. 22, & seq. P.H.O. art. 133. Clarus §. fin. quæst. 68. num. 2. Petreus conclus. criminali 138. & seq. Damhoud. in Enchiridio parium, verbo, Aborsus, & ibi Nicol. Thuldænus. Harprecht §. Item lex Cornelia de sicarijs, 5. num. 9. & seqq. Instit. de public. judiciis.

b) Het ware wel goet / dat dese Wet beter gheobserveert worde/alst nu gheschiet/ende dat de Hoeren niet alleen upt den Legher/ dan oock upt den Garnisoenen in Steden ende Fortressen mochten met ernst ghedreven worden. Leo Imperator seght/de apparatu bellico,

lico, cap. 20. num. 145. dat de Hoererije is een schadelick en schandtlick laster in een Kriechsman.

De olden Romeynen/ghelijck sulcks verhaelt Alexander ab Alxandro lib. 1, Genialium dierum, cap. 12. Iustus Lipsius lib. 5. de militia Romana, dialogo 18. fol. (mihi) 344. ende Georgius Obrechtus disputatione, de disciplina militari, thesi 945. lieten niet toe / dat in hare Leghers eenighe Vrouspersoonen/ (oock gheene echte Vrouwen) mochten ghevonden worden. Doch wat segghe ick vanden olden Romeynen? De olde Duytschen/ (ten is noch soo heel langh niet gheleden: wente Fridericus primus is An. Christ 1152. Keyser ghewozden / ende heeft 38. Jaren gheregeert) hebben oock ghedaen. By den Poët Gunthero, die desselven Keysers Frederici primi daden beschrijvet/ hebt ghy dese Wet:

Non erit in nostris nobiscum fœmina castris.
Qui reus exstiterit, spoliis undatus abibit
Turpiter, & naso mutilabitur illa resecto.

Daer sal/secht hy/in onse Leger geen Vrouspersoone gevonden worden. Die hier teghens doet/versta/den Man/een Vrouwe by sich hebbende/den sullen sijne kleederen met schande weghetrocken/ ende de Vrouwe haer nuese afghesneden worden. Help Godt/ als dese ghebruyck noch in eeren ware / gheene Vrouwens in den Legher te dulden/wil niet segghen van alle Vrouwen / maer alleene van de oneerlicke: Woe vele solde men nu allenthalven sonder neuse vinden? Sijne Genade heeft twaer ernstlick by Placcate/ in date 1. May. 1601. belastet / dat alle Capiteyns / elck onder sijn Vendel/alle Vrouwen/die van den Kriechsluyden niet wettelicken ghetrouwet zijn/ afschaffen / ende hen wech doen sullen. Overst/ wat ghschiedt? Vele Capiteyns vermeynen/dat sulcks haer ehre ende reputatie veel te nae gaen solde/ wanneer se solchen bevel achtervolghden. Waeromme? Ick en weet geen ander oorsake / dan dat se veellicht daer mede willen te verstaen gheven / dat se liever dicht by de Hoeren/dan verre daer van zijn. Doch/de vromen/de welcke ghehoorsaem zijn/ende over de Hoererije soo wel / als over alle andere onordnunghe yveren/en zijn hier mede niet ghemeynet.

V.

Die yet ghedaen ofte gheconspireert heeft tegens

de Heeren Staten/het Landt / Steden ofte plaetsen dessels/ofte eenighe Gouverneuren ofte Capiteynē van dien/waer door de ghemeene Landen in eenige schade ofte pericul solden moghen komē/mitsgaders die daer toe sullen consenteren/sullen sonder eenighe genade ghehangen worden.

Dit laster wort in Latijn ghenoemt Perduellio, ofte crimen majestatis. Wowol sommighe Rechtsgheleerden van meeninghe zijn/dat crimen maiestatis anders niet/ als teghens den Roomschen Keyser / ende dat Romische Rijcke gheperpeteert worde. Andere overst holdent daer voor/dat het oock teghens andere Princen en Steden/die genen Overheeren erkennen/ begaenghen werde. Hieronymus Gygas in tract. de crimine *læsæ* maiestatis, lib. 1. Rubr. qualiter & à quibus crimen læsæ majestat. committatur, quæst. 28. Clarus §. Læsæ majestatis. n. 2. Hier van mocht ghy boven die verhaelde auctores, ende de genen/die se allegeeren, nae der langhe lesen Scipionem Gentilem lib. 1. de conjurationibus. Dit delict wort nae Keyser Rechten met den Sweerde ghestraft / ende daer noboven des delinquanten goederen gheconfisciert. l. quisquis, 5. C ad l. Iul. maiest. Dan door ghewoonte worden de genen/die het perpetreeren, huydensdaechs in vier stucken ghelecht. Clarus d. §. læsæ majestatis. n. 8. Onse Articul brief beveelt/dat mense hanghen sal. Dat overst de Articul-brief ghelijcke straffe settet den ghenen/die yets ghedaen ofte gheconspireert hebben teghens de Gouverneurs ofte Capiteynen/als den/die sulcx tegen de Heeren Staten/ ofte het Landt / ende derselven Steden ende plaetsen selfs ghedaen hebben sulcx stemmet ouer een met den Keyser Rechten/d. l. 5. in princ. l. 1 §. ibi, quo quis magistratus populi Romani, ubi Gothofred. D. ad l. Iul. maiest. Ende dat de gene/die daer toe consenteren, den delinquanten ghelijck gheholden worden / hebt ghy oock in tit. *D.* & C. ad l. Iul. maiest. passim te vinden. Ende vermeldet daerenboven d. l. 5. § 2. dat niet alleen die delinquanten, maer oock die jenighe/die voor se intercederen, sonder ghenade sullen ghestraft worden. ubi tamen omninò vide Scipionem Gentilem.

VI.

In ghelijcke straffen sullen vervallen/alle de genē/ die yet

die yet fulcx geweten/ende hare Capiteynen ofte Oversten dat niet te kennen en sullen gegeven hebben.

Hiermede stemmen de Keyser Rechten in allegatis titt. ende insonderheyt d.l. 5 § 6. ende de Rechtsgheleerden / die van dese materie schrijven/oock over een/behalven/dat sommighe onderscheydt maken in den genen/die sulcke conspiratie, ofte ander feyt teghens dat welvaren van t'ghemeene beste strijdende/ghe weten heeft/ ende ghelijckewol geen middel hebben kan/ om deselve in cas van ontkenninghe te bewysen / den welcken se vermeenen niet schuldich zijn alsdan met sijn selfs pericul sulcks te openbaren. Mynsing. Centur. 5. observat. 40. Petreus conclus. criminali 83. Harprecht. §. publica autem judicia, 3. Instit. de publicis judiciis, n. 31. Van welcke quæstie ghy benevens anderen oock lesen mocht Iulium Clarum §. fin. quæst. 87. n. 2. Octavian. Cacheranum decis 80. ende Hieron Gigantem d. tract. de crimine læsæ maiestatis, lib. 3, Rubr. de pluribus & variis quæstionibus, quæst. 2. Overst Scipio Gentilis d. lib. 1. de conjurationibus, cap. 9. verbo consciis, secht / dat dese distinctie gheen plaets hebbe. Welckes oock Clarus d. n. 2. examinerende onder anderen Bartolum in l. utrum. 6. D. ad l. Pompejam de parricid. den denselven ab impetitione Baldi defenderende, ghenoeghsaem te verstaen geeft. Besie oock hier van Andr. Fachineum lib. 9. controversiar. juris, cap. 86. Wat jammer ende onheyl overst tho yeder tijdt wt die conspiratien erresen is / heeft seer fijn beschreven Antonius Contius in Indice conjurationum: ubi videre licet.

VII.

Niemandt en sal eenige Muyterije verwecken/oft maken onbehoorlicke vergaderingen/ op heymelicke bedeckte/ofte eenige andere voornemen / omme wat saken dattet oock zijn/sonder beveel van syne Oversten ofte Beveelhebberen/Op pene van gehangen te worden.

Muyterije / ofte seditie, is een groote sware misdaet / secht Damhoud. in pract. criminali, cap. 63. de seditionibus, n. 6. Eñ twaer / wat het voor een werck zy/ende wat voor quade vruchten het met sick brenghet/niet alleen in Borgerlicke saken/maer oock / eñ veel meer

meer in Kriechswesen/gheven de exempelen / soo van olden tijden/ als huydensdaeghs/die bekent genoech zijn/so klaerlic te verstaen/ dat niet noodich is/veel daer van te schrijven.

Muyterije is verboden in den Keyser-rechten / l. si quis,30.§. auctores,1. D.de pœnis. Paulus lib.5. Sentent. tit.22. §.1.l. 3. §.4.D. ad l.Cornel.de sicariis. l.3.§ qui seditionem, 19.l. ult. in fine. D. de re militari.tot.tit. C.de seditiosis. P.H.O. art. 127. ende wort in l. 6. §. quid tamen. 9, D. de injusto, rupto, irrito. onder anderen vermeldet/dat muyterije een sulck delict sy/wiens straffe niet veel vertochs lijden kan: Ende seght Modestinus expres in l constitutiones. 16. D.de appellationib. dat men de Muytenters datelick sonder eenich vertoch/straffen sal.

Om sulcke muyterije voor te komen / zijn de onbehoorlicke vergaderinghen/ ende die sonder consent van den Bevelhebberen ghescheiden/den Kriechsluyden verboden / wente uyt sulcke vergaderinghen konnen lichtlick muyterijen ontrijsen.

De olde Romeynen pleghten in groote muyterijen dat Kriechsvolck te straffen per decimationem , dat se uyt den gantschen hoop den thienden Man herupt namen/ende om brenghen lieten. Petrus Gregorius Syntagm.juris universi,lib.31.c.27.n.4.& lib.35.cap.6.n.5. Petrus Faber lib.1 , Semestr. cap.18.Georg.Obrechtus disputat. de disciplina militari. thesi 1002. waer door de vreese allen ghelijck / ende de straffe weynighen overquame / seght Cicero in Orat.pro Cluentio. Het vermaent overst Damhoud.d. cap.63. num.8. & seqq. seer wel/ datmen in muyterije vlijtich achtinge gheven solle/waer uyt se ghesproten zy. Ende indien de Officiers oorsaecke daer af zijn/ datmen alsdan de straffe modereren sal. Van muyterije besie wijders Baltassarem Ayalam lib.3. de jure & offic. bellicis,cap.14.

Hier is oock te merrken t'gene Francisc. Aviles de Syndicatu Prætorum,cap.1.in glossa verbi,Derechamente. num.14. schrijvet/dat in muyterije gheoorloft is/de Wetten te overtreden / ende de Muyteniers laten ophangen/sonder hun proces te maken / insonderheyt alsser perijckel voorhanden is. Eñ dat Philippus Camerarius lib.2. Operar.succisivar.cap.32. uyt Annibale Scoto, vermeldet / dat een Kriechs-Overste / om voor te komen / dat in sijn Legher gheens muyterije verwecket werde/sijn Krieghsvolck niet sal ledich gaen laten/maer hun alletijdt werck geven:waer mede over een stimmet Leo Imperator de apparatu bellico,cap.6.n.3.& 4.

Van

VIII.

Van ghelijcken sullen mede gestrafft worden alle de gene/die haer onder sulcke vergaderinge vinden/ ofte yemanden aenroepen/opkloppen/ofte verweckẽ sullen/omme onder sulcke vergaderinge te komen: a) Welverstaẽde/dat d'Officiers/die haer in sulcke vergaderinge sullen vervoegen/voor alle d'andere Soldaten/ (die geen autheurs daer van en zijn/) sullen ghestraft worden b.

a) Dit is te mael billick / wente / soo de vergaderinghe niet geoorloft zijn/in maten uyt den voorgaenden Articul/ ende t'ghene daer by ghesecht is/ghenoechsaem blijcket/wel solde seggen/ dat yemants vryͅ stonde/andere op te reytsen/ende aen te porren / omsich by solcke vergaderinghe vinden te laten/ ende se ghelijcksaem met den hayren daer by trecken? Ende ghewis / men heeft bevonden/ wanneer solcke aenhitsers ende toestokers niet en waren/daer soldẽ vele muyteryen onder wegen blijven.

b) Officiers behooren met aller neerstichheydt daer nae te trachten/dat se alle oproer/ende wat oorsaeck daer toe gheven mach / in tijdes stillen sollen. Wente alsoo is het alletijdt in Kriechswesen gheobserveert/ende als men de Historien doorleset/salmen vele vinden/die daeromme geprezen worden/om dat se sich in dit stuck kloec ende voorsienich gheholden hebben / waer van Zwingerus in theatro vitæ humanæ, vol. 7. lib. 3. fol. 1808. & seq. eenige exempelẽ verhalet. Waeromme dan ooc de Officiers/indien se haer ampt niet betrachten/ende meer tot oproer/ eñ muyterye te verwecken/als de selve te stillen/geneyget zijn/voor anderen / welcken se met goeden exempel voorgaen sollen/billick behooren ghestrafft te worden.

IX.

De ghene/die quaet spreken sullen van de Staten Generael ofte Particulier/de Raden van State/ofte

andere Overichept/ofte de yet sal seggen/ in spijt ofte spot van dese lve/sal aen Lijf ende Leven/sonder genade/ghestraft worden.

Quaet spreken van zijne hooghe Overicheydt / is een van de aller grootste Lasters/die men teghens zijn Overichept bedrijven kan/secht Ioannes Bernardin. Muscatellus in pract.criminali, Rubr. si quis Imperatori maledixerit,num.4. welck/mijnes erachtens/ niet qualick ghesecht is. Wante/ wat solde de ghene / die sick niet en schaemt / zijnes herten ghedancken met quaet spreken te openbaren/niet dersen onderstaen / teghens zijne Overicheydt te doen/ indien he de occasie hadde sulex int werck te stellen ? In de Keyser Rechten is twaer gheen seeckere pene daer op ghesettet. Wentel,unica, C. si quis Imperatori maledixerit. druckt gheen pene wt. Jae / het schijnt bykants / dat de Keysers aldaer gantz gheen werck van sulck quaet spreken maecken / ende het nergheut voor achten. Waer mede tho stemmet l. famosi.7. §.3. D.ad l. Iul.maiestat. Overst om dat d.l.famosi,§. fin. secht / dat alle t'gheene / dat Kriechslupden feytelick teghens haer Overichheydt attenteren, aen hun strengher ghestraft werde / als aen ander ghemeene persoonen / ende dat door dien / als Gothofredus te recht ibid. seght / quia stipendijs Imperatoris vivunt, om dat se van s'Heeren gheldt leven : mach men wel in simili oock segghen / dat om deselve oorsake het quaet spreecken van zijn Overicheydt/ ende sijn tonghe niet weten in toom te holden / aen den Kriechslupden oock mehr / als aen ander luyden behoore ghestrafft worden / ende dat daeromme de Articul brief seer wel/ ende met goeden recht sulcke sware straffe op dit delict ghestatueert hebbe. Doch wort by eenighe Rechtsgheleerden sulcken onderschepdt ghemaket/dat in dien yemants van zijne hooge Overichept/soo veel alleen haer persoon aengaet/yets quaets spreecket/ dat men hem daeromme niet sal straffen per.d.l.unic. C. si quis Imp. maledix. In dien he overst op de regieringhe van deselve onbehoorlicker wijse spreket / dat men hem dann niet sal ongheſtraffe laten hengaen / overmits he door sulckes in der daet bedrijvet crimen læsæ maiestatis. Ludovic. Gilhausen in tract. de injur. & famos. libell.§.4.n.2. Ghelijck mede die ghenen/die het niet alleen by het quaet spreecken blijven laten/ maer oock sick verstolten/ datselve in schriften te brenghen / gheensins ongheſtrafft behooren te blijven. Muscatell.

Muscatell. d. Rubr. si quis Imperat. maledix. n. 20. vertellende daer van n. seq. een Exempel / dat tho Neapolis ghebeurt is. Besije oock hier van int langhe Menoch. lib. 2. de arbitrar. judic. casu 377. per tot.

X.

Die eenige woorden tot oproer/muyterie/ofte ongehoorsaemheyt tenderende/sal ghesproken hebben/ oft de selue gehoort sal hebben/en die niet terstont te kennen ghegeuen synen Capiteyn/sal met der doodt gestraft worden.

XI.

Ghelijck mede ghestraft sullen werden/ de ghene/ die eenige soodanige woorden int bywesen van particuliere Soldaten/uyt hem selven/oft van anderen/ sal verhalen/ofte yetwes aenrichtē/daer door eenige muyterije ofte beroerte eenichsins solde konnen ontstaen.

Dese beyde Articulen hanghen aen den voorgaenden sevenden ende achsten/ ende zijn in sick selfs claer ende verstandich ghenoech. Doch/wat by deselve gesecht is/ mach hier by oock getrocken worden. In summa/ de discipline ende goede ordnung in den Oorloge bestaet principalick in ghehoorsaemheydt. Daeromme verbieden dese/ende die voorgaende Articulen by swarer halsstraffe/alle t'gene/dat tegens deselve ghehoorsaemheyt met woorden ofte wercken/ directelick ofte indirectelick/mach voorghenomen worden/ende laten niemandt / oock den ghenen / de alleen dat aenhooren daer toe ghedaen heeft/vry/ende ontschuldicht / ten zy / dat hy sulcx sijnen Capiteyn ofte Bevelhebber terstont / ende sonder eenich vertoch/ ofte bedencken / sal te kennen gheven hebben. Hem soo soo wel straffende / als ofte he selfs schuldich daer aen ware/

wanneer hij't men slichter dings naesegt by particulier Soldaten/ ofte op andere plaetsen/ alsser eenighe beroerte door zijn naesegghen daer wt ontstaen mach. Redenen hier van kan men met vier woorden gheven/ quia stipendiis Ordinum vivunt: sy leven van s'Heeren ghelde.

XII.

Niemandt en sal/ het sy uyt besette oft beleghерde plaetsen/ ofte andersins/ eenighe sprake oft gemeenschap hebben/ metten Vyant/ nochte aen hem bootschappen/ nochte brieuen senden/ ofte van hem ontfãghen/ nochte aen yemandt van syne bondtgenooten/ t'zy heymelic ofte openbaer/ sonder voorgaende consent van sijnen Gouverneur ofte Capiteyn/ ofte henluyden tselue terstont daer naer te kennen gegeuen te hebben/ ten zy/ dat he daer toe geauthoriseert zy/ ofte oock den Vyandt toevallen/ ofte eenighe hulpe doẽ/ alles op lijff-straffe.

Hier wordt verboden / dat men met den Vyandt / ende sijne Bondtghenooten/ ghene correspondentie holden sal/ t'zy by monde/ door boodtschappen/ ofte brieven/ ofte door wat voeghe sulcks ghescheiden mochte. Wente uyt sulcke correspondentien ontrijst anders niet/ als verraderije. Verraderije overst behoort billick/ ende sonderlick aen Krieghsluyden seer strengelick ghestraft te worden: wente de Verraders worden als Vyanden gheachtet/ ende daeromme ghemeynlick aent leven ghestraft. l. proditores, 7. D. de re militari. l. si quis, 38. §. 1. D. de pœnis, l. omne delictum. 6. § 4. D. de re militari. Harmenopul. lib. 6. tit. 8. P.H.O. art. 124. Ayala lib. 3. de jure & officiis bellicis, cap. 13. num. 3. & 4. Petrus Faber lib 1. Semestr. cap. 18. De olden Duytschen pleghen de Verraders/ woe oock de Overloopers/ aen een boom op te hanghen. Tacitus de morib. Germanorum. Dese straffe kan men ontvlieden/ wanneer men eint weder van den Vyandt aengheporret om correspondentie te holden/ ende hulpe eñ assistentie te doen/ ofte door ander occasie daer toe ghekomen zijnde/ sulcks sijnem Gouverneur/ Capiteyn / ofte ander Overicheydt te kennen geeft. De quo vide Ioannem Cephalum consilio, 696.

Nie-

XIII.

Niemandt en sal mede spreken/ oft gemeynschap holden met eenighe Trompetter ofte Tromslagher van de Vyanden/ofte andere die in bootschap is gesonden/dan de ghene/die daer toe verordineert is.

Waeromme dat? Om dat de Vyandt door sijne Trompetters/ Tromslaghers/ofte andere boodtschappen / die hy somtijdts uytsendet/groote verraderijen int werck solde konen stellen/ indien het sonder onderscheyt/eenen yederen vryostonde/ met den selven spraeck te holden. Daeromme mogen de Oversten/ende de ghene/den de Leghers ende Garnisoenen bevolen sijn / wel toe sien/ wien se daer toe verordineren/omme sulcke van den Vyandt bootschappen brenghende/aen te spreecken. Wente men heeft exempelen ghenoech/ dat door Trompetters ende Tromslagers/ onder t'decxsel van ghevanghens te soecken/ofte andere boodtschappen over te brenghen/ dickwils andere dinghen gepractiseert zijn.

XIV.

Niemant en sal mede int aentrecken/aftreckẽ/stille ligghen/monsteren/ofte in besette plaetsẽ/dẽ inwoonderen der geunieerde Provintien/heure toestanders/ ofte bondtghenooten verdrucken ofte berooven/ofte eenighe eetware/ gheldt / ofte andersins affdrucken/ sonder de eetbare waren/ofte andere/behoorlicken te betalen: a) Noch ooc ter neder worpen ofte bedarven eenighe Water-molens/ofte Water-wercken/ oft de selue/ofte andere huysen/ofte oock int optreckẽ t'Legher aen brant steecken/sonder speciael bevel van dẽ generael/oft ander hooftofficier/alles op lijffstraffe b.)

a) De Keyser Leo schrijvet cap. 9 de apparatu bellico, num. 1. Als ghy met den Heyrleger marcheert in u eygen Landt / so beveelt

den Kriechslupden wel ernstlick/dat se niet rooven/noch den Lande schaden doen. Wente andersins sult ghyt daer hen brengen/dat u eygen volck vyant teghens u worden sal. De Keyser Alexander Severus, schrijvet Fulgos. lib. 2. cap. 2. wanneer he vermane / dat ergents een van zijn Soldaten/marcherende te Lande / in een huesmanscoppen liep/ (alst de Soldaten nu noemen) heeft he hem terstont wel dapper slaen laten/hem daer by vragende / oft he wel solde verdraghen konnen / dat men alsoo met zijn goet omsprongh e? Ende eodem cap. 2. settet Fulgos. ex Vopisco, eenen brief / den de Keyser Aurelianus, aen een van zijne Capiteyns/volgendes inholts/ geschreven heeft : Si Tribunus esse vis, aut potiùs, si tibi, ut vivas, curæ est, fac militum manus ab alieno contineas. Nemo alienum pullum accipiat, alienam ovem tangat, ab aliena vinea uvam decerpat , aliena sata calcet, oleum, salem, ac ligna petat: taxato ei commeatu contentus maneat. Wilt ghy/schrijft he/een Capiteyn zyn / Jae veel mehr/ begeert ghy te leven/soo verschaft dat uwe onderhebbende Soldaten hare handen van ander luyde goede afholden. Niemandt en sal eenem anderen een Hoen nemen. Niemandt en sal een ander mans schaep aentasten, wt een ander mans Wijnberch eene druyve afplucken/een ander mans besaeyede Acker schadelicker wyse betreden. Niemandt en sal oly/solt ofte holt van een ander begeren: maer sal te vreden blijven met de Proviandt/die hem sal toegeleeght worden. Woh verre zijn onse Kriechslupde daer nu af? Obrechtus secht/ sæpè d. disput. de disciplina militari, thesi 962. & seq. (ende men moet bekennen/wowol met gheringhe roem/dattet alsoo toegaet) dat huydens dage een Soldaet / de een ander dat zijne nemet/ laet sick beduncken/he neme zijn eyghen / ende he misdoe daer niet aen/sick ontschuldigende met de ghewoonte/ door welcke de Soldaten seggen dat hun alle t'gene/dat hun bejeegent/ als se te velde trecken/het en hoore oock vrunden ofte vyanden toe/ van rechts wegen thokome. Die Keysers Valentinianus ende Valens hebben twaer ghestatueert in l. cænaticorum, 3. C. de erogat. militar. annonæ, lib. 12. dat die Soldaten den Huysluyden niet afdrucken sullen / waer van oock schrijvet Cujacius ad Novell. 130 ende Damhoud. in pract. crim. cap. 83. de armigeris, militib. & stipendiariis, n. 32. Overst Bartolus settet daer by in d. l. 3. dese woorden : Adde, quòd hoc hodie non servatur. Merck/dit wort nu niet ghobserveert. Maer wat is onbehoorlickers/als dat die Soldaten die gener/daer se dagelicx hoer onderholdt van hebben sollen / beschadighen/berooven/beplucken/ ende haer/soo te segghen/wtsuyghen ende wtpu ten ? Waeromme ontfangen

ontfangen se anders haer Soldye/als dat se daer af leven/ende t'ghene se tot haer onderholt van doen hebben / met ghelt koopen/ende niet rooven sollen? Het ware wel goet/dat op dit poinct beter regard/als noch geschiet/genomen worde.

b) Molens bederven / ofte nederwerpen / is alletijdt by de Kriechs disciplinc verboden gewest / ende ick het be wel van olde Kriechsluyden gehoort seggen / dat men eertydes sulcx wel soo rigoureus plechte te straffen/als ofte daer eē dootslach geschiet was. Wat nu de water-wercken aengaet, weten die genen/den deser Provincien ghelegentheyt bekant is / wel/ wat schade daer af komen kan/als men die bederbet. Dann huysen in brandt stecken / sonder noodige oorsake/ofte consent van de Overicheyt/in vrunden Landen/is capitael/ende ghehoort onder de brantstichtinghe/waer van hier boven in den 3.art.sub litera e, gesecht is. Wort oock niet sonder oorsaecke t'Legher int optrecken in brandt te steken / verboden/ want somtijts occasien sick præsenteren, dat sulcx te doen gheensins geraden is: ende/om dat de Hutten ghemeinschlick van s'Landts inghesetenen goederen ghemaeckt worden/is billich / dat se deselve/ soo veel mogelick/wederomme genieten mogen.

XV.

Niemant en sal mede yetwes doen mogen/ nochte aenrichten/teghens eenige Persoonen/Stedē / Vlecken/Dorpen/Sloten/Havenen/ofte andere goederē/ die met Paspoorten/Saulvegardē / ofte andere versekerheyt van wegen de generaliteyt voorsien zijn/op Lijfstraffe.

Saulvegarde breecken / is de Wetten der Iustitie violeren , secht Damhoud. in pract criminali, cap. 109. de publicæ fidei, Salvaguardiæ, sive securitatis violatione, in princ. ende de sulcx doet/ siende de Saulvegarde gegeven van den Prince/ofte hooge Overicheyt / (ghelijck alle Saulvegarden eñ verseeckerheyden/de van weghen de Generaliteyt ghepasseert worden/zijn/) de wort aent leven ghestraft. Damhoud. d. cap. 109. n. 1, Guido Papæ, decis. 418. n. 1. & ibi addit. Guilielm. de Cuneo, in tractat . de securitate, numero 32. Ioannes Faber in l. denuntiamus, 4. numero 7. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt.

Franciscus

confugiunt. Franciscus Aviles de syndicatu Prætorum, cap. 6. in gl. verbi, Propres. n, 26. De Sauvegarden overst werden niet inghebroken slichts met woorden / dan daer moet wat feytelicks by komen. Damhoud. d. cap. 109. num. 4. Plura de hac materia vide apud Masuerium, in pract. tit. 12. de assecuramento Menochium de arbitrar. iudic. lib. 2. casu 338. Eberhard. Speckhan, Centur. I. quæstionum juris, quæst. 2. Prosper. Farinacium, tit. de carcerib & carceratis, quæst. 29. Petrum Gregorium Syntagmate juris universi, lib. 35. cap. 9.

XVI.

Die uyt de eene Compagnie in d'ander/ofte elders sal willen vertrecken/ofte hem van t'Vendel begeuẽ/ sal gheholden zijn daer toe behoorlick Paspoort van synen Capiteyn ofte Hopman te hebben/ eñ anders doende/sal metter doot ghestrafft worden.

De ghene / die sonder verloff van hare Compagnien gaen/ worden in Latijn ghenoempt desertores : waer van in den Keyser-rechten in tit. D. de re militari, ende in tit. C. de desertorib. & occultatorib. eorum, lib. 12. veel vermeldet wort/ welckes aerdtlick te samẽ vatende verhalet Ayala lib 3. de jure & officiis bellicis, cap. 12. per tot. vermeldende in fine capitis, dat Aufidius Cassius pleght den ghenen/ die haer Vendel verliepen/ indien se weder betrapt worden / eene nieuwe straffe invoerende / handen ende voeten afhouwen laten/ verclarende daer by/ dattet meer exempel statueren solle / wanneer solche misdadighen miserabel leven/ als oft se ghedoodet worden.

Dese desertie ofte ontwijckinghe van sijn Vendel/ is een aert van verraderije/ seght Obrechtus disput. de disciplina militari, thesi 1063. Doch schrijvet Menander in l. non omnes, 5. in princ. D. de re militari, datmen niet alle wechloopers met eenerley straffe straffen sal, maer dat men regard sal nemen/ ofte se grootе oft kleyne besoldinghe verdienen/ (te weten/ na onse maniere van spreken/ of se Bevelhebbers/ Adelborsten/ Corporaels/ oft ghemeene Soldaten zijn) oft se sich te vooren wel ghedraghen hebben/ oft se alleen / of andere met sich nemende/ wech loopen. Ende Modestinus in l. 3. §. 9. D. eod. seght : dat men den jonghen Soldaten/ die noch niet lang ghedient en hebben / indien se wech loopen/ pardonneren sal : maer als se ydt anderwerff doen/ dat men se dan straffen sal naer behooren. De verscheydene

straffen

straffen/die eertijdts den wechloopers plechten aengedaen te worden/vint ghy by Obrechtum, d. disputat. à thesi 1075. usq; ad 1094.

Dit delict, dat in sich selfs swaer genoech is/wort huydesdaechs weynich ghestraffe/ende loopen de Soldaten/sonder schromen/vast uyt de eene Compaignie in de andere/ja ontloopé heuren dienst heel ende all/ende niemandt is / die daer nae vaelt. Of dit de Kriechsdiscipline versterctket ofte vernielet/gheve ick den ghenen te bedencken/die ydt behooren ende konnen remedieren.

XVII.

Alle Capiteynen/die eenige Soldaten aennemen sullen/sonder wettelick verlof van heuren voorgaenden Capiteyn/sullen aen't leven gestraft worden.

Hier mach men wel segghen / t'ghene hier voorer art. 14. uyt Bartolo geallegeert is/ Adde, quod hoc hodie non servatur. Maer ten is te beter niet. Ende ghewis/ wanneer dese Articul nae behooren geobserveert wiert/ten solden so vele wechloopers niet zijn.

XVIII.

De Soldaet/ofte Ruyter/die sijnen Weert/ Weerdinne/Knecht ofte Maerte sal ghestoten ofte geslagẽ hebben/ sal voor d'eerste reyse dry dagen te water eñ te broot ghestelt werden/eñ voor de tweede reyse een honorable amende doen/ eñ in de volle vergaderinge van de wacht gevaliseert werden/ende gebannen uyt de Compagnie: Ende by so verre/datter eenich lidt vermincket is/ofte bloet gestort / sal hem de hant afgehouwen werden.

Hoe sich de Soldaten tegens hare Weerden / daer se by ghelogeert zijn/ behooren te holden/hebt ghy eeniger maten in tit. 41. de metatis & epidemicis, lib. 12. C. ende tit. seq. de salgamo hospitib. non præstando/oock by Petrum Gregor. lib. 19. Syntagmat. juris, cap. 8. per tot. ende Ayalam lib. 3. de jure & officiis bellicis, cap. 3. Hier wordt mede by ghevoeght/hoe se sick oock tegens der selver huysgesinde

holden sollen. De Articul is anders in sick selfs claer ghenoech: Wolde he men wat beters geobserveert worden.

XIX.

Soo wie eenige vivres/ofte andere waren komẽde nae den Leger/Garnisoen/ ofte eenige Stedẽ ofte plaetsen / onder t'ghebiet van de Generale Staten staende/sal afghewórpen ofte berooft hebben / de sal gehangen worden.

Petrus Perondinus in vita Tamerlanis, cap. 20. prijset onder anderen den Tamerlanem seer/dat he ydt door de strenghe disciplin/ die he in sijnen Leger plechte te holden/daer toe gebracht heeft / dat de Kooplupden ende Soetelaers / allerhandt noodighe waeren met sick brenghende/ nae sijnen Legher pleden/niet anders/als oft se op een Jaermarckt trecken wilden. Ende ghewislick het is te prijsen. Oock worden die genen/die vivres ende waeren nae den Legher ende Garnisoenen gaende / afwerpen / billich opghehanghen. Wente boven dien/dat se Dieverye ende Stratenschenderye bedrijven/ (waer van hier boven in den 3. art. nae nottruft ghesecht is/) gheven se oock oorsake / dat niemandt den Legher ende Garnisoenen yetwas tho voeren wil. Waer door hongher / dieren tijdt/oproer/ende ander onheyl lichtlick ontrijsen kan.

XX.

Niemandt en sal mede mogẽ aenvallen buytẽ den Legher ofte Garnisoen/ofte voor op koopen/ eenige vivres/oft waeren aldaer komende / aleer deselue ter behoorlicke verkoop plaetse gebracht/ende gheschat sullen zijn a/ ofte oock berooven eenige Winckel/Tẽte/Soetelaer ofte Koopman/de tot hulpe van de Leger ofte Garnisoenen aldaer zijn b/ op Lijfstraffe.

a) Die genen/die vivres / ofte ander waeren voor op koopen/ om deselve wederomme nae haer eyghen appetijt te verkoopen / bedrijven monopolium, waer van l. unica, C. de monopoliis. Ioannes Berberius

Berberius in viatorio juris, parte 1. Rubr. 28. Ægid. Bossius in tract. criminali, Rubr. de unionib. & colligationib. eñ Damboud. in pract. crimin. cap 134. de monopolio, vermelden. Desen voor te komen / is in Kriechswesen seer wel gheobserveert, ende in desen Articul ghestatueert, dat niemant eenighe waeren/insonderheyt in den Legher/ koopen ende verkoopen moge/ aleer deselve door den Provoost generael/ofte den genen/de particuliere last daer van heeft / gheschattet/ende op behoorlicke prijse gestellet zijn.

b) Soetelaers/Kooplupden/hare Winckels / Tenten beroo-ven/is Dieverpe/ ende somtijts oock ghewelt : ende behoort / principalick in Legers ende Fortressen/daer men andersins alle dingh/ soo wel als in Steden / niet kan te koop krieghen / rigoureuselick ende sonder connivventie/doch alletijdt behoorlick regard genomen op de circumstantien van t'feyt/gestrafft te worden.

XXI.

De wt het Quartier van sijn Vendel/ ofte Garnisoen sal gaen/ voorder als de scheute van een Canon draecht/sonder verlof van sijnen Capiteyn/sal aẽt leven gestraft worden.

Desen Articul schijnet al te rigoureus te zijn : ende zijn veele der meeninge/dat men die Soldaten alsoo niet insperren moge / als men ehertijdes den Monnicken ghedaen heeft / ende laten sick beduncken/een Soldaet moghe by dage/als he sijn wacht niet heeft/ sonder consent/wel gaen daert hem lust/ als he slichter dinghs niemandts quaet doet/ende s'nachts sick by sijn Vendel / ofte in sijn Garnisoen vinden laet. Overst / goede vrient/bedencket u recht/ ghy sult met my bekennen moeten / in dien ghy anders u een weynich opt beleyt van Oorloghe verstaet/dat dese Articul seer billich ende recht zy. Wente/ick vrage u / waeromme worden de Soldaten aenghenomen/ende elck onder een besonder Vendel / ende niet onder veele Vendels tseffens ghestellet ? Gheschiet het niet daeromme/dat met eenen yeden/als men hem van doen heeft / wete te vinden ? Ick achte/ghy sult my daer gelijck in geven. Nu overst is bekent genoech/oock den genen/die van den Oorloge geen verstant hebben/dat men/al heeft men sijn Garnisoen verre van den Vyant

gheene ure versekert is/dat sick een oft ander occasie lichtelick presenteren konne / daer men de Kriechslupden grootlicks van doen heeft. Soo is oock billick/dat se niet gaen mogen/nae haer eygen appetijt/waer se selvest willen/maer dat se blijven ter plaetse / daer men se/haren dienst van doen zijnde/ vinden kan. Ende overmits se door cracht van den Eedt/dien se gheswozen/verplichtet zijn/alle ooghenblick berept te zijn/ om dienste te doen / alst haer afgheepscht wort/ (gemerckt se nae gedanen Eedt hoerer selfs niet meer machtich zijn/secund. Obrecht. disput. de militari disciplina, thesi 424. & seqq.) motten se oock stedes by der handt zijn: Waeromme dan mit rechte niemandt over de rigoureusheyt van desen Articul te klagē heeft/maer ter contrarie / sal elck Soldaet al sijn dinghen daer nae richten/ dat he sick teghens desen Articul/dien hy soo wel / als alle d'ander/besworen heeft/niet vergrijpe.

Ten is oock niet nieuwes / alst sommighe wel vermeynen/dat den Soldaten solcke strenghe Wetten ghegheven worden / Wente Lipsius vermeldet ex Appiano,lib.4. de militia Romana , dialogo 4. fol. (mihi) 163. dat eertijdts de ghene/die soo verre van sijn Vendel ginck/dat he de Trompet niet hooren konde / worden dien/ die sijn Vendel verloopt/gelijck gheholden.

XXII.

De uyt den Legher/belegherde Stadt ofte Huys/ sonder special consent van synen Hopman/ofte Overicheyt loopt/om eenigerhande oorsaken/ het zy om voederinge ofte anders/sal ghehangen worden.

Wt den Legher / ofte belegherde plaetse / sijnes gheballens/ sonder consent/te gaen/is grooter delict / als upt een ander Garnisoen/die niet beleghert is/sulcks te doen. Daeromme / woe veel grooter dat delict is / soo veel grooter ende affschoulicker behoort oock de straffe te zijn. Van desen ende den voorgaenden Articul/ moeght ghy oock lesen in l.tribuni,11.& l.nemo miles, 13. in fine, C. de re militari,lib.12.l.officium,12.§.1.D.eod.tit. Jae / het was by olden tijden capitael/als de Vyant voorhanden was / eenen Soldaten/ergens te gaen / verloff te geven l. 1. C.de commeatu,lib.12. Hier van besiet oock Ayalam lib.3.de jure & officiis bellicis , cap. 2. num. 6. & seq.

Die

XXIII.

Die eenich Vee oft Beest sal nemen in de Landē/ onder de gehoorsaemheyt van de Generaliteyt staē-de/sal als een Dief gestrafft worden.

Dit laster wort in Latijn ghenoemt abigeatus, waer van ghy hebt in D. lib.47. tit. 14. ende in C. lib. 9. tit. 37. Nae Keyserrechten wort den ghenen/die 10. Schapen / 4.ofte 5. Verckens/ 1. Peerdt/ 1. Osse ofte Koe ghestolen heeft/voor een Veedief gheholden/l. oves, 3. in princ. D. de abigeis. Paul lib. 5. Sentent. tit. 18. §. 1. & ibi Cujac. Damhoud. in pract. criminali, cap. 115. de abigeatu. num. 1. Ioannes Althusius lib. 1. Iurisprud. Romanæ, cap. 59. vers. numerus. Maer schapen onder dit ghetal stelende/wordt voor een simpel Dief gheholden. d.l. oves, l. aut facta, 16. §. 7. D. de pœnis. ten ware/dat he oftermaels een nae dat ander steelt/in welckē cas he mede voor Veedief gheholden wordt. d.l. oves, §. 2. ende wort ghestraft nae Keyserrechten pœna metalli; (welcke straffe men nu ter tijdt met de Tuchthuysen wel mach vergheliïcken) naer costume overst / met der Galghen. Damhoud. d. num. 1. Andere straffen / die den Veedieven pleghten aengedaen te worden/sijn by Petrem Gregorium lib. 37. Syntagmat. juris, cap. 5. te vinden. Vide etiam Ioannem Bonifacium in tract. de Furtis, §. mobilis, num. 23 & seq. Damhoud. schrijvet. d. cap. 115. n. 4. dat de ghenen / die Hoenders / ende Voghelen / Gansen/ Pauwen/ ende derghelijcken domesticque Beesten stelen / worden arbitralick naer de grootheyt der Dieverije/de qualiteydt van der persoone/eñ de circumstantien vant'feyt/ghestraffet. Leo Imperator de apparatu bellico, cap. 8. num. 9. settet dusdanighe Wet. Indien yemandt eenich Vee/ofte etwas anders/kleen oft groot/ vindet/ ende dat selve sijnen Hopman niet sal overantwoordt hebben / sal he / woe oock mede de ghene/die daer wetenschap af hebben/als Dieuen gestrafft worden. Onse Articul-brieff maket de Vee-dieven anderen Dieven in de straffe oock ghelijck/ Waeromme dan t'ghene hierboven/ art. 3. sub litera f. ghesecht is/op desen Articul mede ghetoghen mach worden.

XXIV.

De gene/die marcherende te Lande nae den Oorloge/oft int wederkeeren/sijn Vēdel/oft Cornette sal

verlaten a/sal sonder alle ghenade met der doot ghestraft worden.

a) Verstae/ sonder verloff: Werte dit zijn die rechte desertores, van welcken hier boven art. 16. gesecht is / Insonderheyt die genen / die haer Vendel / ofte Cornette / verlaten / als men nae den Oorloghe/ ofte nae den Vyandt trecket. Want / wat zijn sulcke anders/als Ehr ende Eedtvergetene luyde / die teghens haren ghedanen Eedt/ op de tijdt/als men haer best van doen heeft / ende als se voor haer ontfangene Soldye dienst doen sollen / sick absenteren/ ende alsoo die Heeren/ den se dienen/bedriegen/ende die ontfanghene besoldinge affsteelen? Waeromme men oock met hun gantz geene commiseratie behoort te hebben?

XXV.

Ende de gene/ die hem buten merckelicke sieckte/ sijnen Hoopman ofte Beveelhebberē wel bekent/sal begeven onder dē tros/ofte bagagie ofte op die Wagēs/sal in de volle vergaderinge van de Compaignie gedevaliseert/ende sonder ghelt ende Paspoort wt de Compaignie gebannen worden.

By de olde Romeynen was het een Soldaet een groote schande / sick onder den tros ofte bagagie te begeven. Jae / men heeft Exempelen/dat die Kriechs-Oversten den Soldaten / die sick niet wel ghequeten hadden / voor een straffe oplechten / dat se voor een tijdt lanck onder den tros verblijven/ende by andere Soldaten niet komen mosten. Overst nu is de disciplinе by onse Soldaten dermaten verdorven/datter veele zijn/die sick willens liever onder den tros/dann in de tochtordnung vinden laten: Die welcke oock niet beter weerth zijn/dann dat men teghens haer / sonder conniventie/ naer inholt van desen Articul procedeere.

XXVI.

De sijn Wacht/ofte eenige dienste hem bevolē/ sal versuymen/sal metter doot gestraft worden.

Sijn

Sijn Wacht versuymen / is in den Oorloghe een groot delict. Wente niet alleen de Veldt-Overste / maer oock dat geheele Leger / slaepet / op die ooghen der ghenen / die de Wacht hebben / sick verlatende / secht Iacobus Comes Purliliarum, lib. 2. de re militari, §. 24. Ende is alletijdt capitael geweest / alst blijcket in l. qui excubias, 10 in princip. de re militari. ende wort in l. desertorem, 3. §. 6. D. eod. met desertie ofte ontloopinghe vergheleecken. Vide Ayalam lib. 3. de jure & officiis bellicis, cap. 17. Soo is oock elck Soldaet schuldich / t'ghene hem bevolen wort / vlijtich te vollentrecken / ende anders doende / alst hem bevolen is / wort aent leven gestrafft. d.l. 3. §. 15.

XXVII.

Den Soldaet / die op sijn sentinel / ofte schiltwacht slaepende gevonden wort / sal aent leuen / sonder eenige genade / gestraft worden.

Epaminondas, Veldt-Overste van de Thebaner, als he op een tydt die Wacht besichtiget / ende een van sijn Soldaten op de schiltwacht slaepende vant / heeft he hem daetlick doorsteken / segghende / ick hebbe hem ghelaten / als ick hem ghevonde hebbe. Alex. ab Alexandro, lib. 1. Genial. dierum, cap. 12. statuerende daermede anderen een Exempel. Wente / wat is schandelicker / jae / wat vreeders mochte ghebeuren / dann dat door quade opsicht van een Menschen / een gantze Stadt / jae een gantz Legher door de Vyandt mochte verrascht werden? secht Iacobus Comes Purliliarum d. §. 24.

XXVIII.

Den Soldaet / die van sijn schildtwacht by dage / ofte by nachte sal gaen / daer hy by sijnen Corporael / ofte Rotmeister gestelt sal zijn / sonder by denselvigen daer af geroepen ofte verlost te zijn / sal metter doodt gestraft worden / sonder ghenade.

Suetonius schrijvet van den Keyser Augusto, in ejus vita, cap. 24. dat he plechte / de soldaten / die haer Schiltwacht verlieten / aent leven straffen. Waer wt blijcket / dat dese straffe niet nieuw is.

Van

van welcke oock vermeldet l.3,§.qui stationis,5,D. de re militari/alwaer gheseeht wort/dat men die ghene/die haer schiltwacht verlaten/nae de grootheyt van haer delict/straffen sal. Ende sal sich hier niemandt verwonderen/dat in solcken delictis militaribus de straffen soo hart ende streng zijn: Wente de ghene/die den Oorloghe volghen/weten wel/wat aen een schiltwacht ghelegen is: Daer toe/soo eysschet de Kriechsdisciplne harde ende sware straffen. Wente de macht der Kriechslupden bestaet in de Wapenen/ende wanneer se van den rechten wech aftreden/moeten se onderdrucket worden/oft se onderdrucken andere/seght Valerius Maximus,lib.2.cap.2. welches Lipsius,lib.5.de militia Romana, dialogo 18, fol.(mihi) 345. met weynich woorden seer aerdich uptghedrucket heeft/indien he seght/terrent, nisi timent. De Kriechslupden/als se gheene vreese hebben/(te weten/van haer Overicheyt/) doen se andere verschricken. Doch ick solde achten/datmen in desen/woe oock in anderen Krieghs delicten, wat ooghluyckinghe met den nieuw aenghekommenen Soldaten hebben moghe/ende de selve voor de eerste reyse niet soo streng/als de ghene/die lang ghedient hebben/straffé. arg.d.l.3,§.9. D. de re militari.

XXIX.

Niemandt en sal den Vyant/ofte yemant anders de Lose openbaren/ofte te kennen geven/ofte eenich ander woort geven/dan hem by den Officier ghegeven is/op Lijffstraffe.

Een Soldaet behoort de Lose soo wel ende sekerlick te weté/als syn eyghen name/ende anders doende/is straffens weerdich. Die overst de Lose den Vyant openbaert/wat is die beter/als een Verrader? Want door sulcks kan Verraderye/meer ende bedeckter/als door yet anders gheyractiseert worden. Behoort daerom de ghene/die dat doet/billick/als een Verrader ghestraft worden/van wiens straffe hier voren art.12. wat aengeroert is. De tessera, ofte van de Lose/woe se van oldes pleghte uptghedeylt te worden/beste Iustum Lipsium lib.5.de militia Romana, dialogo 9.

XXX.

Die hem absenteren sal uyt de corps de garde/oft

Wacht-

Wachthuesen/bouē die twee vhrē s'daechs/ ofte sonder verlof van synen Corporael ofte Rotmeister/ ofte des nachts eenichsins/sal aent leven gestraft wordē.

Dit is eensdeels daeromme ghestatueert / op dat men alletijdt weten moghe/ woh sterck de Wacht zy / ende woh veele men sick daer op moghe verlaten. Ander deels / op dat die soldaten hier door oock lehren obedieren, door dien se soo hardt gheholden worden/dat se op de Wacht bescheydē zijnde/oock by lichten dage/ sonder verlof van haer Corporael/ de nochtans de gheringeste Beveelhebber is/nerghents gaen moghen/ ende dat se de Regul lehren practiseren, welcke luydet/dat alle onghehoorsaemheyt/de een Soldaet eenichsins teghens syn Beveelhebber betoont/capitael zy. l.omne delictum,6.§.contumacia,2.D. de re militari.

XXXI.

Niemandt en sal sonder wettelicke oorsake eenige oploop/ofte alarme maken/ ofte een Roer by nachte afschieten/ofte groot getier maken / ofte yet anders doen / daer door sulcx sonder oorsake solde moghen ontstaen/op lijffstraffe.

Dese Articul/ woh oock veele volghende / zijn in sick selvest verstantlick ghenoech. Se dienen overst onder anderen daer toe/ om die Soldaten in den toom te holden / ende obedientie te lehren. Wente niemandt geoorlovet is op sijn eyghen handt alarme te maken. Soo kan oock wel bedeckter wijse/onder schijn van alarme/ by nachtlicker wijle/wat anders gheprzactiseert worden / daer van dat Legher/Garnisoen/ ende ghemeene beste schade lijden mochte. Doch is in allen geval in dit cas te considereren,ofte de alarme door moetwillen/onversiens/ofte andersins/aengerichtet wort/ende nae die circumstantien de straffe te matighen.

XXXII.

De ghene/die hem vervorderen sal binnen beslotē

Leger/Stadt/ofte Quartier/ofte plaetse/daer hy in Garnisoen/ofte ooc naer besette Wacht sijn geweer wt te trecken a/sal het Lijf verbeuren/ende desgelijcken buyten den Leger/Stede/ofte plaetse/ by so verre hy t'selve doet sonder verlof van syn Overicheyt.

a) Verstae/om sijnen mede Soldaet/ofte eenen anderen / de gheen Vyandt is / te offenderen. Die Soldaten overst behooren onder sick selvest/ofte onder die Vrunden / haer gheweer niet te brucken/maer t'selve sparen/tot dat se aen den Vyandt komen/ende haer Manlicheyt ende dapperheyt alsdann verthoonen.

XXXIII.

De gene/die yemant sal slaen mettet sweert in de schepde/met een Stock/Steen/ofte andersins a/dat het bloet daer nae volcht/sal sijn handt verliesen.

a) Als by Exempel met een Mes/welck een Diefsche Moorderische weer is. Gœddæus in l. armorum, 41. n. 13. D. de verbor. significat. ende daeromme van een Soldaet / om sick daer mede te wehren/niet behooret ghebrucket te worden. Den Inhol van desen Articul hebt ghy oock in l. omne delictum, 6. §. si quis commilitonem, 6. D. de re militari. Saxo Grammaticus schryvet lib. 10 historiæ Danicæ, dat de Koning van Denemarck / Kanutus de tweede des namens/manck sijnem Kriechsvolck dusdanige Wet gestatueert/ ende daer over seer strictelick gheholden heeft / Dat den Soldaet/ de sijnen mede Soldaet/ met der hant/met gheweer / ofte met een stock verletset/ofte hem yetwes ghewaltdadigher wijse wt sijn handen rucket/als eenen/die een capitael delict begangen hadde/wt den Lande/ende wt den Regimente verbannen sal worden. Wente denselven Koning/schrijvet Saxo d. loco, pleghte die Soldaten niet aent Leven te straffen: maer jaechdese/in capitael delicten / ten Lande wt/hoer verclarende onweerdich/om den Oorloghe wijders te volgen. Welcke straffe dann by sijnem Kriechsvolck veel swaerder ende ondraechlicker gheholden was / als oft haer t'leven benomen worde. Soo grote ehre was doen ter tijdt een Kriechsman te zijn/ dat nu veele voor schande holden.

XXXIIII.

Die yemant een vuyst ofte soufflet gheuen sal / sal weder in præsentie van de Compaignie diergelijcke vuyst ofte soufflet ontfangen van den geintereſſeerden/ende bouen dien gedevaliseert/ende wt de Compaignie gebannen worden.

De Soldaten behooren sick onder maelcander lief te hebben/ ende onderlingh soo eenich ende lieflick te zijn / als Broeders: welcke liefde vlijtich moet gheobserveert worden / op dat manck hun gantz geene/oock de geringste twist ende wederwillen niet ontstae/ secht Obrechtus disputat. de disciplina militari, thesi 989. Tho deme is gantz onbehoorlick/dat een Soldaet den anderen een soufflet geven sal/want Mannen / de daechelicx met de wapenen ommegaen/ sullen sick schaemen sulcx te doen/dat Jonghens werck is. Wort daeronme den ghenen / de sick niet ontsiet teghens desen Articul/ ende teghens het welstaen der Kriechslupden / sijnen mede Soldaet met de vuyst te slaen/billick ex lege talionis ghecondemneert, dat he wederomme een soufflet ontfanghe: ende wort daerboven/als de gravitept der Kriechslupden schendende/niet onbillick wt de Compaignie ghebannen.

XXXV.

Dat mede die Soldaten ofte Rupteren sonder expres bevel van hare Oversten/ Capiteynen/ofte Bevelhebberen/geen gemeen en sollen holden/ofte vergaderinge maken/t'zy om gelt/ofte yet anders te eyschen/ofte hem daer onder laten vinden/op pene van alles metter doot gestraft te worden. Welverstaende/ dat die Capiteynen ofte Bevelhebberen/die sulcx buten tijde/ofte onbehoorlicker wijse sullen laten ge-

schieden/andere ten Exempel/metter doot / voor alle die Soldaten sullen gestraft worden.

Hier van is mede daerboven Art. 7. ende 8. ghesecht worden/ welckes men hier repetieren mach : wente de Articul is andersins klaer ende verstantlich ghenoech.

XXXVI.

Soo wie om gelt sal roepen/ alsmen voor den Vyant/ofte op eenigen aenslach trecket/sal metter doot sonder genade gestraft worden.

Die om gelt roepen / als men aen den Vyant sal / zijn niet weerdich/dat se Soldaten genoemt sullen worden / ende zyn niet beter/als Verraders. Wente hebben se gheen achterdencken op haer Ehr ende Eedt in sulcken tydt/ wat solden se niet/in dien haer ghelt van den Vyant gepræsenteert worde/onderstaen derven?

XXXVII.

Item / oft ghebeurde/dat de Maent gagie op den verschijnen dach niet en quame / oft betaelt werde/ ofte den Soldaten ofte Ruyteren om eenigher hande oorsaecke/het zy door belet des Vyants / ofte andersins/niet en konde toegheschickt werden / soo en sal niemandt daeromme eenighen oproer maken/ofte oproerighe woorden spreecken/ ofte sijnen Capiteyn tot betalinghe van dien pooghen te dwingen/ ofte des te weyniger sijne tochten ofte wachten doē/ ende waer nemen/maer hem contenterende met een redelicke Leninge/ tot dat t'gelt kome/ofte mach comen/

men/alles doen/dat goede Soldaten ende Rupteren schuldich zijn te doen/ende so wie ter contrarie doet/ ofte hem daer onder laet vinden/ sal aent leuen ghestraft worden.

Dit poinct is seer wijslick in den Articul-brieff gesettet / wente daer door/als door eenen contract / obligeren sick Rupter ende Soldaten/in tijdt van noode / met eene redelicke Leeninghe willen te vreden zijn. Ende twaer / se hebben sick ouer de Generaliteydt van quade betaelinge niet te beclagen/wilde men slichts sommighe Capiteynen wat beter op die handen sien.

XXXVIII.

Dat geene Capiteynen/Lieutenanten/ ofte Vendrichs en sullen vertrecken van de plaetsen/daer hare Compaignien in Garnisoen liggen/t'zy omme de betalinge van hare Compaignien te solliciteren/ofte om haer eygen affairen/sonder verlof van hare Oversten/ofte Gouverneur/op peyne van aen Lijf eñ Leuen gestraft te worden.

In dit cas zijn die Capiteynen ende Bevelhebberen niet mehr gheprivilegiert/als ghemeene Soldaten. Wente eben die reverentie ende ghehoorsaemheyt/die een Soldaet sijnen Bevelhebber ende Capiteyn schuldich is/die is deselve Bevelhebber eñ Capiteyn sijnem Oversten ofte Gouverneur schuldich. Overst hoe wel sommighe Capiteyn en ende Bevelhebber dit achtervolghen / weten se selfs wel. Se sien wel scherpelick op die faulten/ die by haren Soldaten gheschieden/moghen oock seer wel lijden / dat die ghestrafft werden/insonderheyt als die Soldaten niet obedient zijn: hebben overst niet gern/dat men oock achtung gebe op haer eygene faultẽ.

XXXIX.

De ghene/die in eenigen twist/ofte ghevecht/ofte

andersins / sijn natie sal te hulpe roepen/ofte vergaderinge maken/sal gehangen eñ geworcht worden.

Alsoo men nu ter tijdt niet wel kan kriech voeren / ten zy/ dat men Soldaten wt veelerhandt ende verschepden natien by een brenghe/ die welcke twaer meesten deels/elcke natie à part, onder een besonder Regiment/ghestelt worden/komen overst eintweder int Legher by heelen Regimenten/ofte in Garnisoenen Vendels wijse te samen: maer behooren niet te min/al zijn se van tonghe ende natie verschepden/nochtans / om dat se eenen Heeren dienen / ende t'saemender handt voor eene saecke strijden / als Broeders met maelcanderen eenich zijn/ghelijck eensdeels hierboven art. 30. ghesecht is: Soo wil sick geens wechs ghebueren / dat se teghens maelcander twisten/ ofte vechten/veel weinigher/dat se in sulcken twist ofte ghevechte haer natie te hulp roepen / ofte onbehoorlicker wijse vergaderinghe maken. Wente dit streckt alles tot oproer / de in den Oorloghe/als de quaetste ende venijnichste Peste behoort geschouwet te worden.

XL.

Den ghenen/de men vinden sal by daghe ofte by nachte wt den Legher/ofte belegerde plaetse/ sonder verloff van synen Capiteyn/ sal aent leven gestrafft werden.

Dese Articul stemmet meest over een met den voorgaenden 22. ende heeft/weghen sijner claerheydt / gheene wijdere wtlegginghe van doen.

XLI.

De op een vrybuyt sal gaen/ende foulen/ extorsiē a/ ofte dieveryen b doen/sal gehangen ende ghewortcht worden.

a) Hiermede stemmet over een die Constitutie van den Landt-

Landtfreden/§. Und als viel Reisig. Andreas Gayl de pace publica, lib. 1. cap. 4. n. 39, ende in lib. de arrestis Imperij, cap. 9. n. 12. daer hy die Vrybuyters recht weerdich zijn/dat se met allerley swaere straffen vervolcht ende ghestrafft worden. In l. 1. & 2. C. quando lic. unicuique sine judice se vindic. wort eenem yeden ten platten Lande wohnende toeghelaten / sulcke Vrybuyters / als se hare foulen int werck stellen/te moghen doot slaen / principalick / als se hem eerst met wapenen aenvallen / ofte bedrouwen. Van desen wort oock ghesecht in l. 3. C. de desertbrib. lib. 12, dat sulcke ghesellen die strenghe straffe des Richters niet ontgaen sollen. Hier onder worden mede begrepen die Schuymers / die alle daghe ten platten Lande loopen/in die huysen om schuymen / ende den Luyden afdringhen/ wat se selfs willen/die allene daeromme onder den Soldaten schuylen/ (welcke name se nochtans niet weerdich zijn te voeren/) op dat se nae haren appetijt ende moetwillen die Bueren plagen moghen/ daer se doch selvest van Bueren afkomen zijn. Woh insghelijcken die Seeroovers/ofte Vrybuyters ter Zee/ (welcke Baldus in Authent. navigia, n. 2. C. de furtis, & post eum Polydorus Ripa in tractatu de nocturno tempore, cap. 26. n. 1, noemet die aller quaetste ende grouwelickste Vyanden/ hostes scelestissimos, & nefarios) hier onder mede verstanden werden. Van dese Seeroovers besije oock Ioannem Bonifacium, in tract. de furtis, §. furtum, n. 51. & seqq. ende andere/ die he aldaer allegeret.

b) Dat hier ghesecht wort van Dieverye / is niet van simpele Dieverye te verstaen/waer van hier boven art. 3. sub litera f. gesecht is: maer van alsulcke/die op de Vrybuyt/schuymerye/ ende op die Keese-jacht/als sulcke Boeven hem nu naemen geven/ geschiet.

XLII.

Den Soldaet/de eenen anderē sal beroepen omme te slaen/sonder verlof van den genē/ die in dat quartier commandeert/sal aent Leven ghestraft worden.

Voor alle dinghen moet men sorghe draghen / dat die Soldaten sick niet veel slaen ende balghen / wente wt sulcken kyven ende vechten can lichtelick een oproer ontstaen/secht Iacobus Comes Purliliarum, lib. 2. de re militari, §. 21. Waeromme dann met grootē voorsienicheyt

sienichept in desen Articul by halsstraffe verboden is / dat niemant den anderen beroepen sal omme te slaen / sonder verloff van den ghenen / de commandeert. Want veel slaens verblijvet daeromme / dat die Soldaten / die haestichept voorby zijnde / sick ontsien hare Overichept om sulcke oorsaeck aen te spreken / ende schoon se die aenspreken / wort hun eintweder haer versoeck ontsecht / ofte die querelle wort met behoorlicken middelen gheappaiseert. Waeromme overst die militaria delicta by soo sware pene verboden worden / is hierboven by den 28, art. vermeldet.

XLIII.

Den Corporael / ofte andere commanderende ouer die wacht / die twee Soldaten sal latē wtgaen omme te vechten / sal sonder ghenade aent leuen ghestrafft worden.

Wanneer dese Articul wel gheobserveert worde / alst wel behoort / solden veele dootslaghen verhindert worden. Duncket u / dat den Corporael niet moghelick is / sulcke opsicht te hebben / ende dat he niet konne den heelen dach staen schilderen ? Antwoorde ick u / wil he een Corporael zijn (als anders die Kriechs disciplíne in ehren is) soo moet he ydt wel doen / ofte moet verwachten ende verdraghen / dat hem de straffe overkome. Wente dat vallet onder anderen mede op sijn ampt / te moeten responderen van alle t'ghene dat in sijne wacht teghens recht ende behooren gheschiet. Martin. Laudensis in tract. de milite, n. fin.

XLIIII.

Den Soldaet / die met woordē ofte werckē te kort sal geschieden / sal hem voegen by den ghenen / die int Quartier sal commanderen / die na aēhooren van de redenen van Partijen / sal doen reparerē het ongelijc den geintéresséerden gheschiet / met blooten hoofde / ende in tegenwoordichept van de volle wacht / eñ in

dien de redenen daer toe dienē / den ongelijck doende wt cracht van desen doen devaliseren van sijne wapenen / ende bannen wt de Compaignie.

Dese Articul is in sick selvest claer ghenoech / ende behoeft geener interpretatie. Derghelijcken ordonneret oock Leo Imperator de apparatu bellico, cap. 8. n. 3.

XLV.

Ende soo verre daer gheen ghetuygen en zijn van de querelle / sal de gene / die daer cōmandeert / Partijē doen vereenigen eñ accorderen in sijn præsentie / ende soo se niet en willen vereenicht syn / sullen beyde / ofte de gene / die weygerich is / die wapenen afghenomen / ende wt de Compaignie gebannen worden.

Billick dat. Wente / wat kan men goets verwachten van den ghenen / de sick met sÿnem mede Soldaet / van dem he alle daghe / jae / alle uhre ende ooghenblick / teghens sÿnen Vyandt hulpe ende assistentie van doen heeft / ende met den welcken he stedes ghemeen ghevaer wtstaen moet / wt obstinaetheyt niet wil vereinighen? Ghewißlick niet. wil ghesweijghen / dat een Soldaet niet behoort replicque te maken / als sÿne Overicheyt dit ofte dat voor goet aēsiet. Welckes Clearchus Veldt-Oversten van de Lacedæmoniers sÿne Kriechslupden sehr fÿn gheleert heeft / in dien he hun alletÿdt desen spreuck voor een lectie gaf / dat een Kriechsman sÿne Overicheyt mehr behoort te vreesen / als synen Vyandt / als sulcx verhaelt Valerius Maximus lib. 2. cap. 2.

XLVI.

Den Soldaet ofte Bevelhebber / die wt den Leger Stadt ofte Forte sal gaen / ofte lancx eenen anderen wech innekomen / dann door de Porten eñ ordinarise

weghen/sal ghehanghen ende ghewrocht worden.

Dit wort oock verboden in l. desertorem, 3. §. 17. & 18. D. de re militari. Harmenopul. lib. 6. tit. 14. Iacobus Comes Purliliarum settet overst lib. 2. de re militari, §. 7. eene fijne limitatie daer by / nulla hostium urgente necessitate, als hem de Vyants noot niet daer toe dringhet. Ende ghewislick/die sonder noot/ ende moetwillich een ander wech ghebrucket/maeckt sick selvest suspect van verraderye/ ofte ten weynichsten/dat he andere daer mede instrueert/ om sulcke occasie waer te nemen.

XLVII.

Den Soldaet/ die weygeren sal het beveel van sijnen Capiteyn/ofte andere over hem ten dinste vā de Staten Generael commanderende / ende t'selve niet naekōmen/ sal aent leven gestraft werden a/ ghelijck mede ghestraft sullen werden / die eenich beveel met Trommele ofte Trompette by den Generael gedaē ommeslaen/ overtreden sullen b.

a) Hier van besije l. omne delictum, 6. §. contumacia, 2. D. de re militari. Harmenopul. d. tit. 14. Ayalam de jure & officiis bellicis, lib. 3. cap. 10. Georg. Obrechtum, reden ghevende/waeromme dit delict soo swaer ghestrafft wort/disputat. de militari disciplina, thesi 969. & seqq. Leon. Imperat. de apparatu bellico, cap. 8. n. 8. alwaer he daer by voeget/dat in dien eenem Bevelhebber belastet is/eenem Kriechsman yetwes aen te segghen/ende te doen bevelen/ende denselven Bevelhebber doet sulcx niet/dat he alsdann soo wel sal ghestraft worden/als de Kriechsman/die t'bevel / hem aengesecht zijnde/niet achtervolghet hadde. Wt desen Articul mach men eeniger maten/definitionem delicti militaris nemen/ welckes Arrius Menander in d. l. 6. in princ. D. de re militari, alsoo beschrijvet/dattet is / alle t'ghene dat van eenem Kriechsman anders ghedaen wort / als de Kriechs-discipline ereyschet/ende als hem te doen expres bevolē is.

b) In den Kriech præsenteren sick vast alle daghen / ende insonderheyt in die Leghers / occasien, dat men nieuwe bevel ende edicten

delicten moet publiceren, die welcke alletijdt met Trommel/ ofte Trompette/ofte oock in die Leghers met Trommel ende Trompette t'samen ghekondighet ende gheboden worden/ waer van niemandt kan ignorantie prætenderen, overmits elck Soldaet alletijdt in den Legher/ende by sijn Vendel/ (ten zy/dat hy behoorlick verlof hebbe/) behoort præsent te wesen/ ende ghemerckt / als hierboven veel maelen verhaelt is/die Kriechs-discipline meest bestaet in obedientie, in dien he sulcke bevelen overtredet, kan he de wterste straffe geensins ontgaen,

XLVIII.

Alsser alarme gemaeckt wort/ sal een yegelick tot sijn Vendel/ofte Cornette loopen/ eñ so wie daer niet en komt buytẽ merckelickẽ lijfsnoot/oft elders loopt buytẽ consent ende speciael bevel sijnes Overstens a/ ofte ooc/so haest daer niet en is/als sijn Venderich b/ sal aent leven gestraft werden.

a) In tijdt van alarme/ende als de Vyandt voorhanden is/ heeft men die Kriechslupde best van doen/ ende ontfanghen alle andere tijden/ al doen se anders daer niet veel voor/ als opwachten/ haer Soldye/tot dien eynde/ dat se in tijdt van noot alsulcke dienste doen sullen/als de gheleghentheydt ereyschet. Waeromme dann mehr als billick / dat een yeder in sulcken tijdt sick vinden laet ter plaetse/daer he mach ordre ontfanghen / wat dienste he doen sal/ ende aldaer sijnen yver/ende manlicheyt verthoonen. Waer toe in den Legher/ende oock in sommighe Garnisoenen/ principalick in den genen/die op de frontier van den Vyant liggen / een besonder alarme plaetse gedestineert is.

b) Dit moet men verstaen / als die Juristen seggen/ cum grano salis: niet dat een yegelick soo baldt by t'Vendel zijn moet / als de Venderich/die t'Vendel alletydt by sick in sijn Logement heeft/ alst niet op de wacht is: maer dat he sick soo baldt op den Alarme plaets by t'Vendel moet vinden laten/ als sijn Vendrich.

XLIX.

Een yegelick sal bystandt doen ende beschermen sijn eygen Vendel by daghe ende by nachte/ ende sal niet d'eerste waerschouwinghe hem daeronder voeghen/sonder daer af te scheydē/voor dattet gebracht is in behouder hant/op lijf straffe.

Die sijn Vendel niet beschermet / is niet weerdich/dat heden naeme van een Soldaet draghen sal. Woh insghelijcken de ghene/ die sijnen Oversten ende andere over hem ghesette Bevelhebberen niet nae sijn vermoghen bystaet/ende denselven verlaet / nae ghelegenthept vant feyt/ aent leven/ofte sonsten met ignominie behoort ghestrafft te worden. l.3.§.fin.l.6.§ 8.& 9. D. de re militari. Ayala de jure & officiis bellicis, lib.3.cap.10. n.4. Wat schande het overst is/ sijn Vendel te verliesen/is den ghenen/die oock buyten den Oorloghe zijn/ghenoechsaem bekandt.

L.

Soo wie sonder nootelicke oorsaecken/ eñ die den Officier te kennen gegeven te hebben / sal breecken wt der ordre/ofte gelit/daerinne hy gestelt is /die sal aent Lijf gestrafft worden.

Hier van besije Lipsium lib. 4. de militia Romana,dialogo 4.l.3. §.sed qui agmen,16. D.de re militari. Ayalam lib.3. de jure & offic. bellicis,cap.11.n.2.alwaer he neffens anderen/een fijn exempel verhaelt van Lysandro. dem Veldt-Oversten der Lacedæmonier , de welcke/als he op een tijdt eenen Soldaten straffet/om dat he wt der ordre gingh/ eñ de Soldaet seyde / he waer niet om wat te rooven ofte te steelen wt de ordre gaen/hem gheantwoordt heeft / Jck wil oock niet hebben / dat du dy tieren solst / dat men suspitie mochte kriegen/dat du yet rooven ende steelen willest.

Die

LI.

Die eerst eenige vlucht maeckt in een Slach ofte Storm/die sal vryelick op de daet van eē yeder dootgeslagen worden/ eñ ontkomē zijnde/ sal schelm verclaert/ende aen lijf ende leven/ sonder eenige genade/ gestraft werden.

Concordat.l.6.§.qui in acie,3. D. de re militari. Ayala d. lib.3 cap.15. Desen mach men oock verghelijcken den ghenen/de sick wt breese van den Vyandt kranck maecket / d.l.6. §.sed & caligatus,5. Ayala d.cap.15.n.5. Het were overst te wenschen/dat de ghene/die eerst vlucht maeckt/van eenem anderen neffens hem staende/datelick dootgeslagen worde/ ende dat nimmermehr eenighe van sulcke schelmen ontquemen. Wente dat solde die anderen veel moets geven/ende men worde niemandt/ofte ghewis/seer weynich/ vinden/ die om de vlucht dencken solden.

LII.

Niemant gestelt zijnde tot beschermінghe van eenige bresse/schans of loopschans/t'zy Capiteyn ofte soldaet/en sal deselve gewillich niet blatē/ noch door eenige valsche ofte versierde oorsaken/ ofte ontschuldinge hem daer van absenterē/ sonder genoechsaem bevel ofte bescheyt in den Kriechsraet voor goet opgenomen/op Lijffstraffe.

Vide l.3. §.4.ibi,is qui à fossato recedit. D. de re militari. Ende in desen Articulen/ die sonsten in sick selvest claer ende verstandtlich ghenoech zijn/oock den ghenen/ die voor een geringe tijdt den Oorloghe ghevolcht/bekent/is dit sonderlick te mercken/ dat woh die persoone/die daer teghens doet/van mehrder qualiteydt is / ende grooter bevel bedient/soo veel grooter eñ swaerder straffe behoort haer oock aenghedaen worden.

LIII.

Niemandt en sal opgheven/ ofte den Vyant overleveren/ eenige plaetse/die hem is bevolen/ofte belast te bewaren/op lijffstraffe.

Dem Vyandt eene plaetse/die hem bevolen is/overleveren/is crimen læsæ majestatis,l.3.D.ad l.Iul.maiestat. Hier van mocht ghy lesen Ayalam d.lib.3.cap.18 per tot.alwaer he al t'ghene/dat tot dese materie dient/seer aertig ende met goeden Rechtsgronden verhaelt/ Insonderheyt n.4.& 5.dese limitatien settende / dat in dien men den ghenen/dem die plaetse bevolen is /in tijdts gheen ontset thoschicket/ende wanneer de plaetse van alle menschelicke hulp/ende hoope van ontset verlaten is/ende men des Vyandts gewelt niet langher ophouden kan/dat alsdann beter ende proufitelicker is voor t'ghemeene beste/sick selvest/ende die Soldaten/die men by sick heeft/die in kumpstigen tijden noch mehr diensten doen konnen / die plaetse overghevende te r:tten/als met de plaetse in der Vyanden handen/ ende den gewissen doot te brenghen.

LIIII.

Niemant en sal mede in een belegerde plaetse van sijn Quartier loopen/om appointement roepen/ofte daer van spreken/onwillich zijn te vechtē/ ofte te arbeyden/ofte haer Quartier te bewarē/ofte yemande in eeniger wijse van sulcx onlustich makē/ ofte in sulckē plaetse yetwes doen/daer door die bescherminge desselfs mochte eenichsins verachtert werden/op pene van metter doot sonder genade gestraft werden.

De : Commandeur / dem eene plaetse te bewaren bevolen is/ kan se alleen niet bewahren / maer moet se holden met hulpe van den Soldaten / die met hem ine Garnisoen ligghen. Dieselve Soldaten zijn den Heeren so wel met Eede verplichtet/als de Commandeur selvest. Nu strijden alle die poincten / die in desen Articul ver-

cul verboden worden / expres teghens den Eedt / door cracht van welcken die Soldaten verplichtet zijn/ dem Heeren ghetrouw ende hold te zijn/ ende hem met all t'zijne voor Vyanden ende ander ghewelt/ nae haer vermoghen/ verdedighen. Welcke poincten in sich anders niet zijn/ als beginselen ende effecten vã muyterye ende verraderye/ ende worden billick met de uyterste ende swaerste straffen/ doch alletijdt regard nemende op die circumstantien / qualiteyten ende quantiteyten van t'feyt/ ghelijck men schuldich is in allen delicten te doen gestraft.

LV.

Ist dat yemandt tot den Vyandt ouer loopt / ofte van de Vyant int ouergaen gevangen wort / de sal metter doot gestraft worden.

Concordat l.3.§.10.& seq. D. de re militari, & l. proditores,7. D. eod. alwaer dese rede daer by ghevoecht wort: nam pro hoste, non pro milite habentur. wente se worden als Vyanden / ende niet als Soldaten gheachtet. Welcke rede oock gheft l. postliminium, 19.§.4. D. de captiv. & postliminio revers. ende Novella Leonis 67. in fine. In l.3 §.ult. D. ad l. Cornel. de sicariis, wort vry gelaten / dat men die Overloopers allenthalven/ waer men se betrapt/ als Vyanden/ doodtslagen moghe. Vide Ayalam d. lib.3. cap.13. n.1. Obrecht. disputat. de militari disciplina, thesi 1051.& seqq. Petrum Fabrum lib. 1. Semestr. cap.18. ende Iacobum Comitem Purliliarum, lib.2. de re militari, §.5.

LVI.

Die Capiteynen en sullẽ elck anders knechtẽ niet debaucheren ofte ontvreembden/ op pene van aent leven gestraft te werden.

Dese Articul stemmet eenigher maten over een met den 17. ende is claer ghenoech. Alleen is te beklaghen/ dat he by sommighen niet beter geobserveert wort.

LVII.

Die met woorden/ofte metter daet/ hem bemoeyẽ sal met den Sergeant Major/doẽde sijn ampt/t'zy Capiteyn ofte Soldaet/ sal aent Leven sonder ghenade gestrafft werden/gelijc mede gestraft sal worden/die hem niet en sal laten ghenoegen met t'quartier ofte Logijs/ dat hem by dẽ Quartier-meister ofte Forier sal toeghevoecht zijn / ofte oock een anderen in t'sijn verstooren.

Wat des Sergeant Majors, ofte des Wachtmeisters ampt zy/is ghenoechsaem bekent/ ende wort beschreven by Obrechtum disputatione de militari disciplina, thesi 250. & seqq. & 389. & seqq. Desen/ als he sijn ampt doet/moeten alle obedieren / soo wel Capiteynen/ als Soldaten/ ende wanneer sick yemandt teghens hem settet/met woorden ofte wercken/die heeft den hals verbeurt. Van de Quartier-meisters ampt schrijvet Obrecht. d. disputat. thesi 183. & seqq. Item thesi 244. & 401. cum seqq. ende van de Foriers ampt thesi 496. & seqq. ende wort oock daer van vermeldet in tit. C. de metatis & Epidemicis, lib. 12. Ende wort hier scherpelick bevolen / dat een yeder met alsulcken quartier/ofte Logijs/als hem designeert is/te vreden zy. Wente de een ander in sijn Quartier ofte Logijs verstooret/die doet ghewelt / ende wort daeromme nae inholt van den Articul gestraft.

LVIII.

Den Soldaet wesende vã der wacht/ die hem niet en sal in sijn volle geweer laten vinden/ by het Vendel/omme naer de plaetse te marcherẽ met d'andere/ sal voor d'eerste reyse drie daghen ghestelt worden te water/ende te broot/voor die tweede reyse gedevaliseert van sijne wapenen / eñ den tijt van drie Maenden

den gebannen wt de Compaignie: ende voor de derde reyse mette wapenen gestraft werden.

Het staet eenem Soldaet niet wel aen/ten tijde van sijne wacht/ achter nae aen te komen / als t'Vendel al vertrocken is ter plaetse/ daer het bescheyden wort. Ende dit is een van de principaelste poincten/daer men een Soldaet aen kennen leert. Wente ghewis/ die in dit cas geen lust heeft/sick met sijn volle gheweer / op sijn behoorlicke tijdt ende plaetse vinden te laten/van denselven is gheen hoope/datter een goet Soldaet in steckt: ende sulck een dienet mehr om ghelt/als om ehre. Hier is oock te mercken / dat een kleen ende gheringhe delict/als men't vaken perpetreert / laetstlick capitael wort. Welckes oock ex Polybio verhalet Lipsius lib. 5. de militia Romana, dialogo 18. fol. (mihi) 345. De straffe metten wapenen/daer hier van vermeldet wort/is/als men eenen arquebuseert/ ofte door die spietsen jacht. Welcke straffen den ghenen/ die den Oorloge volghen/ bekent zijn.

LIX.

Een yegelick/van wat conditie he zy/ sal van stonden aen/ ende voor den avont/by den ghenen/die int Quartier commanderen sal/te voorschijn brengē alsulcken ghevangen/ als van den Vyant ghevangen genomen sal zijn/op verbeurte van den seluen / ende aent leuen gestraft te worden.

Niemandt is gheoorlovet / den ghenen / den hy in dese onse Oorloghen/t'zy op een scharmutsel / in een slacht/op een aenslach/ ofte andersins ghevanghen heeft om te brenghen / maer behoort denselven voor een behoorlic rantsoen vry te gaen laten. Om sulcx te bequamer te onderholden/ende alle frauden voor te komen/ is desen Articul wel ende nuttelick gestatueert. Wente andersins mochten die ghevanghens versteeken / ende boven behooren met rantsoen beswaert worden. Tho deme / is somtijts veel daer aen gheleghen/ dat de ghene/die commandeert / ghevanghens krieghe/ ende kan een gheringhe tijdt/daerinne se opgheholden / ende niet te

voorschijn ghebracht worden/wel groote occasien verhinderen.
Besiet van t'ghene hier gheseght is/Ayalam lib. 1, de jure & officiis bellicis, cap. 5. n. 28. & seq.

LX.

Ende in dien yemant een Veldt-heer/ofte Overste van den Vyant/ofte andere gequalificeerde Heeren gevangen kreghen/de sal ghehouden zijn/ den selven ter stont aen die Heeren Staten Generael / ofte die Raden van State præsenteren, ofte doē præsenteren, eñ oock overleveren/mits daer van/als oor van andere gevangenen/die deselve sullen willen naer heur nehmen / genietende een redelicke vereeringhe naer advenant de qualiteydt/ofte macht der selver/nochtans niet excederende die somme van vijf duysēt guldens/waer mede d'selve ghevanghene sal blijven ter dispositie van de voorsz Heeren Staten / sonder dat de vanger daer op eenich voorder recht sal moghen prætenderen.

Dit bewijset met Rechtsgronden ende Exempelen Ayala d. cap. 5, n. 27. welckes claer ende verstantlich ghenoech zijnde / eeysschet geen naerder interpretatie.

LXI.

Niemandt en sal mede eenige ghevanghenen moghen doen dooden/ofte op rantsoen stellen/ofte oock naer t'rantsoen betaelt/mogen laten vertreckē / sonder oorlof van de Generael/ofte den ghenen / die int Quartier sal commanderen / op pene van sijne wapenen gedevaliseert/ eñ wt de Provincien gebannen te werden.

Dat

Dat men gene gevangens dooden mach/ is hier boven art. 59/ geseght/ ende disputeert daer van ooc int lange Albericus Gentilis lib. 2. de jure belli, cap. 16. Ende gheft Leo Imperator de apparatu bellico, cap. 16/ n. 11. daer van dese reden/ dattet niet gheraden is / voor de wtgang des Kriechs die ghevanghene / insonderheyt persoonen van qualiteyt/ om te brenghen / om dat sick t'speel bald verkehren kan/ ende van uwer sijde oock sulcke / ofte andere ghemeene Luyde konnen ghevangen worden/ met die welcke de Vyanot dann procedeert in allen voeghen/ als ghy eerst ghedaen hebt. Mede/ dat ghy den ghevanghens/ ende boven al/ Luyde van qualiteyt / behoort te holden/ om andere van uwe zijdt ghevanghen zijnde/ daer mede te verwisselen: waer van men in den Admirante van Arragon noch een versch Exempel heeft. Den reste van desen Articul aengaende/ heeft he alsdann plaets/ als aen beyden zijden gheen quartier / die ghevanghens te rantsoenen/ ghemaeckt is. Doch mach ment oock verstaen van de ghevanghens / die men van den Vyandt krieghet/ dat gheene soldaten zijn.

LXII.

Ende ingevalle bevonden wert eenen gevanghen lancx den Leger ofte plaetse vant Garnisoē te wandelen sonder verlof vā de Generael/ ofte de daer commandeert/ den genen/ die denselven ghevangen thoekompt/ sal hem verbeuren/ ten proufijte van den genen/ de sulcken ghevanghen eerst sal aengrijpen.

Dit is te verstaen nae inholt des 59 Articuls/ als die ghevanghen noch niet overlevert is. Wente overlevert zijnde staet he tot pericule van den ghenen / die hem te verwahren heeft: ten were/ dat de ghevanghen door den Generael/ ofte den/ die commandeert/ dem ghenen/ die hem ghevangen/ ende dem he thokomt/ in bewaernis ghelaten worde/ in welcken valle dese Articul plaets heeft.

LXIII.

Noopende goede buyten/ die deselue brengen/ sullē

die den Generael/ofte den genē/de int Quartier commandeert/te kennen gheuen/binnen drie vhren naer heur aenkomen/op dat se mogen behoorlicke gheregistreert werden / op pene van confiscatie derseluer/ ende oock aent Lijf gestraft te worden.

Dit wordt huydēs daechs weynich obserueert. Maer is daeromme te beter niet. Ende wederomme in treyn ghebracht zijnde/ solden veele/dien heure goederen aengetast ende ghenomen werdē/ beter aent heure gheraecken moghen.

LXIIII.

Wie dattet zy/die den vyant eenich afbreuc gedaē heeft/ende t'selue niet en sal te kennen gegeuen hebben/soo voorsz is/om opgheteyckent te werden/ende daer naer vercocht in den Legher / ofte in de plaetse vant Garnisoen/maer sal de verkoopen/ofte doē verkoopen in de byliggende plaetse/ofte Steden/ sal aēt leuen sonder genade gestrafft werdē / om in alles beter ordinantie te holden / eñ dat niemant in sijne gerechtichejt vercort werde.

Van desem/woh oock van den naest voorgaende Articul besije Ayalam lib.1.de jure & officiis bellicis,cap.5.à num.4. usque ad 16.

LXV.

Als eenich Soldaet eenich misbruyck/ofte faulte sal gedaen hebbē/sal sijnen Capiteyn gholdē wesen/ (op pene vā gesuspendeert te werden van sijn ampt/ den tijt van drie Maenden)denseluen te stellē in handen van den Generael/ofte den genē/die int quartier comman-

commandeert a/de mette præsente Capiteynē/ Lieutenanten/ eñ Venderichē b/ daerouer op de informatie/die he daer toe sal doen nemen c/sal oordelen/volgende dese Ordonnantie ende Articul-brieff d.

a) In den Oorloghe moet yederman helpen Regiment holden: ende sijn insonderheydt die Capiteynen ende Bevelhebberen verplichtet/die faulten/die se onder haere Compaignien vernemen/ niet te verswijgen/of daer mede te conniveren. Wente anders doende/vallen se in de straffe van suspensie van haer ampt/den tijdt van drie Maenden: ende dat niet onbillick / overmits se alsdann/nae rechte/gheholden werden als Herbergiers der delinquanten: waer van men lesen mach in tit. D. de receptationib. ende in C. de his qui latrones occultaver. Damhouder. in pract. crimin. cap. 136. de receptione delinquentium. Prosper Farinacius tit. de carcerib. & carceratis, quæst. 30. n. 95. & seqq. Doch is hier te mercken de limitatie, die l. 2. D. d. tit. ubi Gothofred. vide, ghesettet wort/dat in dien de delinquant des Capiteyns/ofte Bevelhebbers / (wente tot onsen intent mach men met rechte deselve legem wel trecken/) bloetsverwandte ofte swagher is/men hem/denselven niet overleverende / met dese ghestatueerde pene niet mach straffen: mits dat men hem oock niet gheheel absolvere / maer een andere gheringhere straffe oplegghe. Waer van Damhoud. oock d. cap. 136, n. 4, ende Tiraquell. de pœnis temperand, causa 18. 19, & 20. vermelden.

b) Hier hebt ghy expres/ wat Richters in Kriechsghrichte behooren te sitten. Doch is men juyst niet aen dese hier ghenoemde Bevelhebberen verbonden: dann mach oock wel nae gheleghentheyt/ende als men Capiteynen / Lieutenanten ende Vendrichen in suffisante nombre, insonderheyt in Garnisoenen ligghende/ niet hebben kan/Sergeanten/Adelborsten/Corporaels / Jae in tydt van noode oock wel gemeene Soldaten/doch alsulcke/die Mannen van verstandt zijn/ende die langen tijdt gedient hebben/ daertoe nehmē/ als ghenoechsaem bekent is.

c) Sonder voorgaende informatie sal men over gheen feydt richten. Wente een Richter moet eerst verseeckert zijn / datter een delict gheschiet is/eher hy daer tegens procederen kan. Blancus in pract. crimin. in princ. n. 1. per l. 1. §. item illud. 24. D. ad SC. Syllanian.

Hier valt overst de vraghe voor/in dien eenich soldaet besaemt is van een delict / ende men heeft daer gheen pertinente informatie af/kan oock gheene ghetuyghen / die daer wetenschap van hebben moghen/krieghen/ofte men teghens denselven Soldaet / soo wel/ als teghens andere ghemeene delinquanten/ met de scherpe examinatie/ofte met de torture/om de waerheydt wijs te worden / procederen moghe ? Ick weet wel/ende is anderen oock ghenoech bekent / wat vast alle hoochgheleerde Doctoren van dit poinct holden. Ende ofte schoon sommighe zijn/die gern sustineren wilden/ dat men die Soldaten niet behoore te pijnighen/door seeker privilegie/dat se ehrtijdes ghehadt hebben / waer van Modestinus in l. 3. § 1. in fine, D. de re militari, ende die Keysers Diocletianus ende Maximinianus in l. milites, 8. C. de quæstionib. vermelden. Soo voeghen se nochtans int eynde daer by/dattet nu ter tijdt in onse Soldaten gheen placts hebbe/ ende niet mehr in ghebruyck zy. Clarus §. finali, quæst. 64, num. 18. Bossius in tit. de indiciis, num. 108. Franciscus Casonus in tractat. de tormentis, cap. 10 num. 14. Ioannes Zangerus in tractat. de quæstionibus cap. 1. num. 25. Prosper Farinacius tit. de indiciis & tortura, quæst. 41. à numero 3. usque ad 37. al waer he in fine dese woorden settet: quicquid sit de jure, de facto milites torquentur, absque ulla prærogativa, het mach nae rechte toeghelaten zijn/ofte niet/die Soldaten worden nochtans ghepijniget/sonder eenighe prærogative, ofte privilegie te moghen ghenieten.

Niet te min/om int korte mijn meyninghe te segghen / holde ickt daer voor/dat men die Soldaten niet lichtelick pijnighen sal / ende dat / boven dat hier voor gheallegeerde privilegium, om volghende redenen. Vlpianus secht in l 1. §. quæstioni, 23. D. de quæstionibus, dat de Torture is / res fragilis, & periculosa, & quæ veritatem fallat, een onbestandich/ periculoes / ende bedriechlick ding. Welckes men moet bekennen / dattet wahrachtich van hem ghesecht is / ende ick hebbe sulcx selvest in der daet alsoo bevonden. Tho deme / soo verliest een Soldaet ter torture ghestelt zijnde/schoon he onschuldich bevonden wort / eenigher maten daer door sijn reputatie. Wente ghy sult den ghemeenen Kriechsluyden qualick konnen persuaderen / dat de ghene / die onder des Henckers handen gheweest / ende van hem ghepijnicht is / ehrlick zy. Oock worden die Luyden door de Torture meesten deels bedorven / ende in haere ghesonde Leden ghekrencket. Dem nu sulcx wedervaret / of wort he vry ghekent/ wat diensten sal hy daer nae doen konnen ? Boven dat alle be-

weghet

weghet my auctoritas Ioannis Corasij, de in Centuria 1. memorabilum SCtorum Curiæ Tholosanæ, cap. 58. schrijvet / dattet eenes Tyrannen inventie is / de verborghene waerheydt door tormenten te ondersoecken / welcke waerheydt in sulcken val / noch de gheene/die in tormenten verharden kan / noch oock de gheene/ die door de grootheydt van pijne overwonnen wort / aen den dach sal brenghen. ende aldaer concludeert het wt Ioanne Ludovico Vive in annotat. ad Augustinum, de Civitate Dei, lib. 19 cap. 6/dat sulcke tormenten by den Christenen niet behooren ghedulder/ maer afgeschaffet worden. Doch solde ick die tormenten niet heel ende all wt den Kriechsgherichte wech daen / dann solde de onderscheydt willen holden/dat men se anders niet / als in groote excessive delicten, te weten/in Verraderye/Moordt/Stratenschenderye / ende derghelijcken ghebruycken moghe. Oock / als yemandt een delict/dat bekentlick/met hulpe van anderen bedreven heeft / ende nochtans wt obstinactheyt sijne complicen niet melden wil/in sulcken vall/principalick / alst notoir is / dat den delinquant t'Leven verwerckt heeft/solde ick hem/sonder schroemen/ter torture stellē laten/om hem daer tho te constringeren/dat he sijne complicen opēbare. Ende dit is hierinne mijn meyninghe/ waer mede ick nochtans niemandt ghepræjudiceert hebben / maer my anderer oordeel gern onderwerpen wil.

Woh overst / als starcke præsumptien voorhanden zijn / ende een ghemeene roep is / dat yemandt een delict / dat straffens weerdich is / bedreven heeft / dann daer is niemandt / die daer over claghet / sal men hem daeromme alsoo hen loopen laten / ende daer mede door die vingher sien ? Men secht in een gheemeen spreeckwoordt / Waer gheen Clagher is/daer is gheen Richter. Datselve wederleghet met veelen gronden Franciscus Duarenus lib. 1. anniversar. disputat. cap. 38. Ende twaer het behoeft niet veel disputerens. Wy hebben in Novella 128 cap. 21. een claren wtghedruckeden text / in den welcken allen Richters bevolen wort / tàm militaribus, quàm civilibus, dat se wt sick selvest/ende van ampts weghen / sonder aenclaghe te verwachten/alle de ghene/die eenich delict perpetreren / vervolghen / apprehenderen/ende nae behooren straffen sollen. Waermede oock over een stemmet de P.H.O. art. 214 aliàs 215. met desem woorden: Woh der beschedight nicht peinlich klaghen wolt / soo sol dennoch

die

die Oberkeit den Thäter nicht desto wenigher van Ambts wegen rechtfertigen/vnd nach gelegenheit der person/ vnd vberfahrungh/ straffen lassen. Hier van besije Petreum Heigium, parte 1, quæstionū juris, quæst. 39. alwaer he dese materie sehr fundamentlich tracteret.

Een Richter mach oock wel een delinquanten straffen / met de ordinaris straffe/schoon dat de delinquant sick met den ghenen/ den he gheoffendeert heeft/ofte met andere gheinteresseerden/heeft verdraghen. Prosper Farinacius, post aliorum sententias ab ipso allegatas, tit. de inquisitione, quæst. 4. n. 34. alwaer he nocheans in fine desē onderschepde maket/ dat in gheringhen delicten sulcx staet tot arbitrie van den Richter. Overst in grooten delicten / als daer zijn moetwillighe dootslaghen/moordt/straetenschenderye/ende dergelijcke/ behoore een Richter gheensins / al isser verdrach ghemaket/ ende als men secht/ dat bloet ghesoont / van de ordinaris straffe aftreden. Welckes oock alsoo holdet Petrus Heigius d. quæst. 39, num. 55. & seqq.

d) Hier hebben onse Richters nochmahlen expressen text / eñ bevel / dat se nae inholt van desen Articul-brieff haere Sententien wtspreken/ende richten sollen.

LXVI.

De op den dach van sijne wacht droncken sal wesen/sal gecasseert/ ende wt de Compaignie gebannē worden.

Ghelijck niet schadelickers is in den Kriech / als dronckenschap : alsoo is oock bykants niet ghewoontlickers. Wente die Kriechs-discipline is dermaten corrumpeert/dat die Soldaten nu ter tijdt sick wel derfen beduncken laten/ dattet niet recht toe gae/ als se niet alle tijdt doll ende voll zijn moghen. Een redesick Soldaet overst sal/principalick op den dach / als he sijn wacht versijen moet/den dronck mijden. Wente de droncken is/die kan niet waken : ende is mehr een beest/als een mensch. Doch/ daer were wel raet toe/wilde men slichts desen Articul met ernst onderholden/ het solde wel beteren. Ende/ alser vier ofte vijf/ sonder Paspoort/ende met ignominie wt de Compaignie gebannen worden / die anderen solden sick alsdann wel weten voor dronckenschap ten daghe van haer wacht te waren.

Item

LXVII.

Item in dien yemandt droncken dronck/ eñ in sijne dronckẽschap yet quaets/oft verbodens aenrichte so en sal hy daer door niet gheexcuseert/ maer des te harder gestraft worden.

Pittacus Mitylenæus, een van de seven wijsen wt Griecken landt/ als sulcx verhaelt Diogenes Laërtius lib. 1. ende Tiraquell. de pœnis tempetand.causa 6.n.9.& seq. heeft eene Wett gheven/dat in dien eẽ droncken Man een anderen doot sloege/ofte yet quaets dede / men hem mehr straffen sal/als oft he sulcx / sober zijnde/ghedaen hadde: om dattet in sijn macht stonde/ dat droncken drincken te laten / als he wilde. Damhoud. in pract. criminali,cap.86. qui excusandi ab homicidio,n.20. schrijvet / dat Keyser Carl de vijf de heeft anno 1531. in de Nederlanden een Placcaet laten wtgaen/waer by expres gheboden wort/dat mẽ die dootslagers/die in dronckenschap delinqueert hebben/niet lichtelick sal pardonneren/ maer dat men se eerst sal eẽ arbitrale pene opleggen daer voor/ dat se droncken gheweest zijn/ ende dann voorts weghen des beganghenen dootslaechs behoorlicken straffen. Ende ghewis/als men sick daermede excuseren konte/dat men droncken gheweest is / solden veele daer op sondighen/ ende weynich ghestraft werden: ghelijck hier van Plautus seer aertig segt in Aulularia.

> Nam si istuc jus est,ut tu sic istuc excusare possies,
> Luce clara deripiamus aurum matronis palàm,
> Pòst id,si prehensi simus,excusemus ebrios
> Nos fecisse amoris causa, nimis vile 'st vinum atque amor,
> Si ebrio atque amanti impunè facere quod lubeat,licet.

Is dat recht/secht hy/daer du dy hier mede ontschuldigen wilt/ soo mach men wel by lichten dage de Vrouwen oft Iufferen / haer gold en silververck/daer se mede proncken/ afnemen/ ende gheapprehendeert zijnde/mach men sick excuseren / het zy wt dronckenschap/ofte wt liefde gheschiet. Och/ick holde niet veel van de wijn/ ende de liefde/alst soo is/dat een droncken ende amoreus mensch ongestraft doen mach al dat hem lust. Van desen Articul is oock een weynich gesecht hier boven art.3. sub litera b. daer van die dootslagen/die in dronckenschap geschehen/geroert is.

LXVIII.

Den Capiteyn/oft Soldaet/die de Monsteringhe ofte reveue sal weygeren te doẽ/ sal gecasseert werdẽ.

Den Capiteyn / die de Monsteringhe weyghert te doen/ gheeft ghenoechsaem te verstaen / dat hy niet oprecht speel speelt : ende den Soldaet sulcx doende/ is een aert van een Muytmaker. Daeromme worden se beyde billick gestraft. Hier van besiet oock Lipsius lib. I. de militia Romana, dialogo 4.

LXIX.

Niemant en sal hem op die Monsteringe met een verkeerde ofte andere name/als sijn rechte/ laten inneschrijven/ofte met gheleende Paert ofte wapenen door de Monsteringhe passeren/ ofte yemant op den Monster dach yet sulcx leenen/op pene van de wapenen gedevaliseert/ ende voort wt de Compaignie gebannen te werden.

De sick met een ander name/ als sijn rechte/ laet noemen/ofte denselven willens verandert/bedrijvet valschept / als hier bovẽ art. 3. sub litera k. alreede aenghetoghen is/ ende wort sulcx expres verboden in l. falsi nominis, 13. in princ. D. ad l. Cornel. de falsis. l. unica. C. de mutatione nominis. Paulus lib. 5. Sentent. tit. 25. §. 10. & ibi Cujac. Doch in dien niemandt daer by verintereſſeert wort / mach men sick wel een ander name gheven/ d. l. unica, & ibi etiam. Cujac. Damhoud. in pract. criminali, cap. 125. de falsitate per abusum, num. 11. Die overst sulcx op de Monsteringhe doen/ soecken anders niet daer mede/ als dat se die Heeren/ende die Landen bedrieghen willen. Wohl insghelijcken de ghene / die met gheleenten Paert ofte Wapenen door die Monsteringhe passeren / ofte die yemandt sulcx leenen/ bedrieghen/ oft tot bedroch helpen willen/ ende daeromme de straffe niet outgaen moghen.

Niemant

LXX.

Niemandt en sal hem onder twee Compaignien laten inschrijven/ofte monsteren/ op Lijffstraffe.

De hem onder twee Compaignien laet inschrijven / begaet niet alleen valschept/maer oock Dieverye. Wente daer door soeckt he onder de eene oft ander Compaignie die Soldye moetwilliger wijse te steelen. Kan oock onder beyde Compaignien tho gelijck gheen dienst doen/ende bedriecht alsoo niet alleen die Capiteyns/maer die Heeren mede. Met sulcken behoort men gheen medelijden hebben: overmits dit werck anders niet als wt moetwillen gheschiet/ende niemandt soo onverstandich is/die niet wt sick selfs begrijpen kan/dat sulcx onbehoorlick is. Doch is hier oock te mercken / dat nae Keyser Rechten den Capiteyn/die blinde namen ofte passavolantē ghebruycket / behoort t'ghene he daer door verkreghen heeft /viervoldich weder gheven/ende wort daerenboven sijns ampts ontset. l.ult. §. & unumquemque, 9. C. de offic. præfecti prætorio Africæ, Ayala lib. 3. de jure & officiis bellicis, cap. 2. n. 11.

LXXI.

Niemandt en sal sijne wapenen/ofte gewehr/sulcx hem die by sijnen Capiteyn geordonneert zijn/mogē krencken/ofte verminderē/ofte te pande stellē/op pene van gedevaliseert/ende voor ses Maenden wt de Compaignie gebannen te worden.

Den Soldaet is niet gheoorloovet zijne wapenen ende geweer/die hem eens te voeren geordonneert zijn/te verminderen/ woh insgelijcken he oock gantz geen ander wapenen/onder de Compaignie dienst doende/dan alleene die/daer op he bestellet is/mach gebruycken/alst den ghenen/die in den Oorloghe zijn / ghenoech bekant is: De overst sick niet ontsiet / zijne wapenen te pande te stellen / die geeft daer mede gewisslick te verstaen/dat he se niet veel achtet/ende is alsoo wel weerdich/dat hem die wapenen afghenomen / dieselve te voeren verboden / ende wt de Compaignie ghebannen werde. Theod. Zwing. schrijvet in theatro vitæ humanæ, vol. 7. lib. 1. fol. 1656

van de olde Schotten / dat se haere wapenen in seer groote æstime hielden/ende vast al haer welvaert daer aen te hanghen vermeindē: ende daeromme den ghenen/de syn Sweert te pande settet / daetelick met ignominie wt den Kriech verbanneten / als den se niet weerdich hielden/ by andere ehrlicke Krijchslupden langher te mogen converseren.

LXXII.

Niemandt en sal mede eenige Soldaten wapenen ofte geweht moghen te pande nemen/op pene van te verliesen de dobbelde weerdye van dien pande.

Dit is te mercken / teghens die Soetelaers / ende andere/ die den Soldaten gerne tappen ende borgen op haer ghewehr / Jae/ somtijts haer wel daer toe aenporten / die welcke door cracht van desen Articul voelende / dat se niet alleen met dat genomene pande niet verwaert zijn/ maer noch daerenboven in broecke vallen / van sulcke hare quade voornemen/daer se andersins seer tho gheneighet zijn/mogen afgeschreecket worden.

LXXIII.

Niemant en sal syn wapenen ofte geweht verspelen/ ofte af handich maken/maer tselve altoos reyn/ ende dienstbaer holden/ op pene van sonder Paspoort van de Compaignie gecasseert te worden.

Dit wort oock verboden in l,3.§.miles,13.l.14.§.1.D.de re militari.l.2.in fine, D.de captiv.& postliminio reversis. Vide Ayalam lib.3.de jure & officiis bellicis,cap.16. Doch wort in d.§.1.een limitatie daer by ghevoeget/dat men met den tyronen, dat is/ met de nieuwe aenghenomene Soldaten/ als se haere wapenen veranderen / voor d'eerste reyse wat door die vinger sien moge. By de olde Romeynen hielden die Soldaten die wapenen daer voor/dattet hare Ledematen waren/ende deselve behoorlick niet hebbende / lieten se sick beduncken / dat se haere Ledematen all niet hadden / als sulcx Lipsius libro 5. de militia Romana, dialogo 11. wt Cicerone ende anderen vertellet / ende Ayala dicto capite 16. in principio.

De gene

De ghene overst/ die syn ghewehr soo gheringhe achtet / dat he dat darf verspeelen/ende dem speelen liever is / als op syn ghewehr passen/die is niet weerdich / dat he een Soldaet ghenoemt sal worden. Leo Imperator de apparatu bellico, cap. 20. num. 111. vermahnet ernstlick/ niet allen die Soldaten/maer oock die Oversten ende Capiteynen/ dat se mehr sorghe sullen draghen voor die Wapenen/ als voor ander dinghen/wente vivres/ende andere notdruft / secht hy/ kont ghy somtyts oock wel wt Vyanden Landen krieghen. Dann sonder wapenen mocht ghy den Vyandt niet bejeghenen/ ende kont sonder deselve teghens den Vyandt niet wtrichten. Vide omninò Georgium Obrechtum, disputatione, de militari disciplina, à thesi 1018, usque ad 1042.

LXXIIII.

Niemant en sal met bedroch wech nemen die proviande/victuaillie/ofte ghewehr van syne medegesellen/op pene van ghedevaliseert/ende wt de Compaignie den tijdt van drie Maenden gebannen/ofte oock naer gelegentheyt der saecke aen den Lijve gestraft te worden.

Die sulcx doen / dat zyn Dieven. Van dieselven secht oock sæpe d. l. 3. §. qui aliena, 14. D. de re militari. Wohlwol se alleene van den ghenen meldet / die dat ghewehr wech nemen. Doch kant in simili op de reste van den Articul/die in sick selfs andersins verstantlich/ghetrocken worden.

LXXV.

Die hem vervoorderen sal een Commissaris vā de Monsteringe/ofte anders/aen te tasten/ofte hem met woorden/ofte metter daet te korte te doen/ die sal aē Leuen gestraft werden.

In den Oorloghe moet men veelderhandt Officiers hebben/

 ende

ende alsoo heeft men oock Commissarisen van de Monsteringhe/ ende andere Commissarisen van doen. Ghelijck nu een Soldaet niet gheoorlovet/maer by sware pene verboden is/sick teghens sijne Officiers op te legghen/ofte heure bevelen te weygheren/ als hier boven art. 47. ende 57. ghehoort is / alsoo is oock by deselve pene verboden/ yet sulcx te doen/ofte te attenteren tegens soodane Commissarisen. Waeromme dat een yegelick sick voor schade eñ schande te wachten heeft/de lectie Clearchi, waer van in den 25. art. vermeldet is/sick vlijtich voor oogen stellende/ende deselve vastelick inbeldende/dat een Soldaet sijne Overicheyt (waer onder mede te verstaen/ de ghene/die by hem van weghen sijn Overicheyt wat te doē hebben) mehr als sijne Vyanden te vreesen.

LXXVI.

De Capiteyn/de syne Soldaten min geft/dann de betalinghe / die de Heeren Staten hem ordineren/sal van synen wapenen ghedegradeert worden.

Het ware wel noodich/dat desen Articul aengaende / by sommighe Capiteynen / nu ter tijdt beter opsicht were. Want men vindt nu sulcke/die sick wel beduncken laten (al segghen seyt niet/ so bekennen se ydt doch niet den wercken) dat die Soldaten heure Slaeven zijn/ende dat se met denselven moghen nae haer eygen lust ende appetijt omspringhen. Welckes twaer een groote desordre gheft in den Oorloghe/ende vele menschen / die anders wel gequalificeert weren om den Kriech te volghen/ daer van schrecket. Doch zijn die vroome Capiteyns / welcken dese Articul oock niet gheschreven is/hiermede niet ghemeinet. Een yegelick mach hem selfs kennen:

LXXVII.

Den Soldaet/de syn wapenen aentasten sal tegēs syn Overste/ofte Commandeur/sal metter doot gestraft werden.

Concordat l.6,8.§,qui manus,1. D.de re militari. alwaer mede geseght

gesecht wort/dat hier oock te mercken/dat woh hooger de Officier is/soo veel grooter is in dit cas dat delict. Doch sollen die Oversten/Capiteyns/ende Bevelhebber oock weten/ dat se hare onderhebbende Soldaten/ende andere/daer se ouer commanderen / met vernuft straffen/ende hun gheen oorsake gheven sollen / als sommighe wel doen/om sick teghens haer te setten. l. officium, 12. §. 2. ibi, delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare. D. eodem tit. Ayala lib. 3. de jure & officiis bellicis, cap. 10. num. 3. Wente/ als die Officiers met onghestuymicheydt commanderen / konnen se selfs wel tot veel onheyl oorsaeck gheven. Doch sal een Soldaet oock soo heel kittelick niet wesen / dat he niet met allen van zijnen Officiers verstaen ende verdraghen konne : ende sal ghedencken / soo langh he ghemeen Soldaet / ende anderer commandement onderworpen is/dat hem te obedieren staet / ende dat he zijne Wapenen daeromme voeret/dat he die teghens den Vyandt/ende niet tegens zijne Overicheyt ghebruycke. Ende ghewis/de wel weet obedieré/ die sal schier ofte morghen / als he tot eenich ampt gheypromoveert wort/oock wel weten commanderen.

LXXVIII.

In dien den Provoost/ofte sijne Dienaers een ofte mehr Soldaten ghevanghen naeme/ofte apprehenderde/soo en sal niemant/hoedanich hy zy/hem daer teghens moghen stellen/ofte denseluen ghevanghen ontweldighen/ofte oock pooghen te ontweldighen/ alles op Lijfstraffe.

Ghemerckt in den Oorloghe een yghelick schuldich is / nae all sijn vermoghen Regimente te holden/ende helpen holden / mach niemandt/by vermijdungh swarer straffe/den Provoost / (die daer toe ghestellet is/die delinquanten te apprehenderen/ende voor Gerichte aen te claghen/) ofte sijne Dienaers / doende haer ampt/verhinderen/maer moet hun weghen sijnes Eedts/alle noodighe assistentie doen. In Keyser Rechten is dit oock by hooger pene verboden. Clarus §. fin. quæst. 68. num. 10. Iacob. Thoning. decis. 15. Petreus conclus. criminali 79. Vide omninò Farinacium plenissimè hanc

materiam tractantem, in titulo de carceribus & carceratis, quæstione 32.

LXXIX.

Sal voorts gheen Officier/ofte Adelborst / so wel onder de Rupteren als Knechten / ofte oock eenighe slechte Soldaten/in eenich beslooten Legher moghen soetelen/sonder speciael consent van de Generael/ op pene van heure wapenen gedevaliseert te worden.

Desen Articul hadde wel eene goede reformatie van doen: eñ dat soo wel allenthalven in Garnisoenen/als in besloten Leghers. Wente men in deselve nu ter tijdt bykants soo veel Soetelaers ende Tappers vindet/ als Hutten ende Logementen. Woh veele quaets daer wt ontstae/siet vast yederman: overst weynich zijn / die daer begheren in te remedieren.

LXXX.

Sullen oock alle Soetelaers in den Leger soetelẽde/ onderworpen zijn d'voorsz Articulen / ende den Kriechs raet aldaer zijnde a / op pene in desen begrepen/ sonder des avonts een vhre naer der Sonnẽ onderganck / ofte des morghens voor der Sonnen opghanck/yemanden te moghen eenich Wijn ofte bier tappen/op de verbeurte van drie Carolus guldens/ t'elcken reyse dat se bevonden sullen werden sulcx gedaen te hebben b/t'appliceren d'eene helft ten profijte van den Provoost Generael / ende d'ander helft ten profijte van den armen.

a) Billick dat. Wente als se de Kriechs-discipline / ende den Kriechs raet niet onderworpen waren / wat huys solde men met haer holden konnen?

b) Dit

b) Dit were oock wel goet / datter wat beter onderholden worde/soo wel in Garnisoenen/als in Leghers.

LXXXI.

Alle andere misusen eñ delicten niet gespecificeert/ in dese Ordonnantie/sullen gestraft worden/volgēde die dispositie van de Placcaten/ Rechten/eñ Costumen van der Oorloghe.

Hier hebt ghy claerlick/dat men die delicten/die in desen Articul-brieff niet ghespecificeert zijn/mach richten naer andere alreede ghegheven/ende noch te gheven Placcaten/mede naerechte / ende costumen van der Oorloghe. Waer onder men die Keyserlijcke Rechten/ende insonderheyt de Peinliche Halsgherichts Ordnung van Keyser Carl den vijfden/wel mede verstaen mach.

LXXXII.

Ende ofter eenige Soldaten weren/die by t'voorlesen deses Articul-briefs niet en weren/die sullē even ghelijck d'andere die daer præsent geweest zijn / verbonden zijn a. Dann op dat niemandt hier van en prætendeert ignorantie/eñ elc te beter kennisse hieraf krieghen mach: hebben die Generale Statē voornoemt gheordonneert/dese op de Monsteringe alomme ghepubliceert te wordē/ende den Commissarisen belast / d'selve by alle Kriechs Volcken te doen besweeren/als naer behooren b.

a) argumento l. quod te. 5. & ibi Dd. D. si cert. petatur. Damhoud. in Enchirid. parum, verbo, Scire debere. wente het heet hier / qui scire debet, præsumitur scire. wat men behoort te weten / daerinne wort niemandt onwetendt te zijn ghepræsumeert, Vide Menoch. lib.

lib. 2. de arbitrar. judic. casu 185, & 186. & Sebastianum Medicem in tract. de legibus, parte 4. quæst. 7. per tot. & quæst. 34. n. 8. & seq.

b) Hier van besije/wat hier boven in prooemio sub litera c, ende d. ghesecht is.

Aldus ghedaen ende gearresteert tot Arnhem nae verscheyden Communicatien hierop geholden metten gequalificiersten Heeren ende Kriechs-Oversten der vereenichde Nederlanden a/ met Ordinantie/dat dese sal in den Legher/ende ouer al elders/ daer sulcx behooren ende behoeven sal/ ghepubliceert worden/ ende dat ooc die Commissarisen op alle Monsteringhe desen Articul-brieff den Compaignien wederom sullen oplesen ende voorholden b/den 13. dach Augusti/ Anno 1590.

a) Dit sal onse Richters beweghen / dat se dese wetten ende Ordonnantien soo gheringh niet achten/ maer alle haere Sententien in criminael-saken daer nae wtspreecken/ sonder die straffen na haer goetduncken / alst somtijts wel gheschiet/te veranderen. Ende dat se sick doch niet beduncken laten/dat se wijser zijn/als sulcke ende soo veele hooghe ende treflicke persoonen / met wiens advijs ende raet dese Wetten gestatueert zijn / dat se oock wel weten/ dat se niet behooren barmhertigher te zijn int straffen van de delicten/ als dieselve gheweest zijn / ende dat se daeromme niet naer haer fantasie/maer nae de Wetten/die hun voorgheschreven zijn/ende die te beswooren hebben/richten sollen.

b) Hierinne zijn die Commissarisen nu ter tijdt heel slap. Dan ware goet/dat wederomme in trein ghebracht / ende / ist niet alle Monsteringhe/ten weynichsten alle Jaren een reyse ghedaen worde. Wente daer door solde den Kriechs-luyden de Articul-brieff veel mehr/ als se nu by veelen is/bekent worden.

Dit

Dit is/ghy Richters op desen Articul-brief geswo-
ren/t'ghene ick tot verclaringhe ende beter verstant
desselfs/u hebbe willen mede deelen/ na de ghenade/
de Godt miy ghegheven heeft / Biddende denseluen
Godt/ende den Vader onses Heeren Jesu Christi/die
daer is een Godt/die gerechticheyt lief heeft/ende de
ongerechticheyt hatet/dat he door sijnen Heylighen
Geist uwe ende mijn herten bereyde / dat wy sonder
aensien van persoone/recht/ende in sulcker voeghen
richten/ dat wy sulcx aen sijnem grooten daghe ver-
antwoorden moghen. Amen.

Scripsi, quod potui; quod tu mihi Christe dedisti,
Nam, nisi tu dederis, scribere nemo potest.

FINIS.

